

UNIJA POSLODAVACA CRNE GORE

Inspekcijski nadzor

priručnik za poslodavce

INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION

Irish Aid

Government of Ireland
Rialtas na hÉireann

Inspekcijski nadzor

- priručnik za poslodavce -

Podgorica, decembar 2010.

SADRŽAJ

1. UVOD	9
2. PORESKA INSPEKCIJA	11
3. INSPEKCIJA RADA	27
4. INSPEKCIJA ZAŠTITE NA RADU	37
5. TRŽIŠNA INSPEKCIJA	49
6. TURISTIČKA INSPEKCIJA	73
7. INSPEKCIJA ZAŠTITE PROSTORA	77
8. URBANISTIČKA INSPEKCIJA	85
9. INSPEKCIJA ZA GRAĐEVINARSTVO	95
10. UPRAVA ZA SPRJEČAVANJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA (Odsjek za kontrolu obveznika).....	105
11. EKOLOŠKA INSPEKCIJA	121
12. ELEKTROENERGETSKA I TERMOENERGETSKA INSPEKCIJA	129

Poštovani članovi,

vođena aktivnostima koje sprovodi po pitanju podrške radu privrednih subjekata, Unija poslodavaca Crne Gore (UPCG) smatrala je potrebnim publikovati štivo koje će pomoći usklađivanju vašeg poslovanja sa važećim propisima koji na direktan ili indirektan način tretiraju poslovni ambijent.

Sadržaj publikacije „Inspekcijski nadzor – priručnik za poslodavce“ strukturiran je tako da navedenu problematiku, na jednostavan i praktičan način, približi privrednim subjektima, a posebno malim i srednjim preduzećima koja često nemaju organizovanu službu za praćenje predmetnih poslova. Zato je i treba posmatrati kao svojevrstan podsjetnik na dokumentaciju i evidenciju koju preduzeće treba da vodi i postupke koje treba da preduzme, a sve u cilju usklađivanja svog poslovanja sa važećim propisima, kao i izbegavanja rizika eventualnog propisivanja kazni od strane nadležnih inspekcijskih organa.

Pripremajući ovu publikaciju, UPCG je naišla na punu podršku ministarstava i inspekcijskih organa u Crnoj Gori koji su joj uputili materijale iz domena svojih nadležnosti i time doprinijeli kvalitetu cjelokupnog sadržaja koji je pred vama. Poštujući autentičnost dobijenog materijala, UPCG je odlučila da iste predstavi integralno.

Uz zahvalnost autorima, nadležnim ministarstvima i inspekcijskim organima koji posluju u njihovom sastavu, UPCG iskazuje nadu da je uspjela u namjeri da i ovim priručnikom bude od koristi svim akterima privrednog života u Crnoj Gori, a prije svega članovima Unije poslodavaca. Vjerujemo da smo vam pomogli da razriješite izvjesna pitanja, nedoumice i nepoznanice koje se mogu javiti u svakodnevnom poslovanju.

Stručna služba UPCG

PORESKA INSPEKCIJA

Momir Miličković, glavni poreski inspektor

PORESKI POSTUPAK

Smatramo da ćemo najbolje objasniti način na koji će poreski obveznik «što spemnije» dočekati poreskog inspektora, postići pojašnjenjem samog poreskog postupka, odnosno odnosno prava i obaveze i jedne i druge strane koje učestvuju u poreskom postupku, kao i pojašnjenjem samog toka inspekcijskog nadzora od strane koji sprovodi Poreska uprava.

Možemo kazati da je poresko pravni odnos vrlo kompleksan odnos, da je po svojoj prirodi to odnos javnog prava, a pojedina prava iz ovog odnosa su zagarantovana i međunarodnim konvencijama. Tako se u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava (protokol 1) navodi da «svako pravno i fizičko lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava». Međutim, isto tako se u konvenciji kaže i da navedene odredbe «ni na koji način ne utiču na pravo države da primjenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu sa opštim interesima ili da bi obezbijedila naplatu poreza i drugih dažbina ili kazni».

Sam odnos između stranaka u poreskom postupku je takav odnos koji podrazumijeva prava i obaveze u postupku između poreskog organa sa jedne strane i pravnog, odnosno fizičkog lica sa druge strane, kojim se uređuje obaveza plaćanja poreza i drugih dažbina od strane ovih lica i pravo poreskog organa da zahtijeva ispunjenje obaveza, a s druge strane fizičko ili pravno lice imaju i svoja prava uključujući i pravo na povrćaj više ili pogrešno uplaćenih novčanih sredstava. Kada je u pitanju pravo na povrćaj treba napomenuti da je važno napraviti uvijek razliku između opšteg prava na povrćaj definisanog Zakonom o poreskoj administraciji (povrćaj se vrši u roku od 5 radnih dana od dana prijema zahtjeva) i prava na povrćaj kao instituta definisanog Zakonom o porezu na dodatu vrijednost (povrćaj se vrši u rokovima od 30 ili 60 dana). Može se reći da su neka od obaveza i prava materijalne (imovinske) prirode kao što je to npr. obaveza lica da plaća poreske i druge dažbine i pravo poreskog organa da zahtijeva ispunjenje obaveza, dok drugi dio samog poresko pravnog odnosa predstavlja poreski upravni odnos čiju sadržinu čine obavze i prava formalnog (upravnog) karaktera koja proizilaze iz zakonskih odredbi. Dakle predmet odnosa je ono na što su prava i obaveze usmjereni (npr. obaveza poreskog obveznika da utvrdi porez, da naplati od drugog obveznika porez po odbitku, da podnosi prijave, da vodi propisanu evidenciju, da omogući kontrolu itd.). Iako se na prvi pogled može razlikovati poreski imovinski od poreskog upravnog odnosa, oba ova odnosa (materijalni i formalni) su ipak jedinstvena a cilj im je plaćanje obaveza. Može se na prvi pogled zaključiti da su u suštini dvije strane u poreskom upravnom odnosu na svoj način nejednake jer na strani Poreske uprave pretežu prava s obzirom da je ista državni organ, a da na strani pravnih i fizičkih lica

pretežu obaveze, ali su ipak u Zakonu o poreskoj administraciji su propisana i prava obveznika i obaveze poreskog organa.

Sam poreski postupak po pravilu pokreće Poreska uprava po službenoj dužnosti kada izvrši ma koju radnju u cilju vođenja postupka i nije predviđeno propisima sem u posebnim slučajevima nikakvo donošenje zaključka o pokretanju postupka, mada se izuzetno se isti može pokrenuti i po zahtjevu stranke.

Opšte karakteristike poreskog postupka date u zakonu inače definišu pozivanje lica, obaveze pozvanog lica, ispitivanje stranke i svjedoka, poreske akte u postupku itd.

ZAKON O PORESKOJ ADMINISTRACIJI

Kod nas u Crnoj Gori je Zakonom o poreskoj administraciji objedinjena cjelokupna aktivnost poreskog organa u poreskom postupku t.j. u postupku kontrole, utvrđivanja i naplate poreza i drugih dažbina u okviru jednog organa t.j. Poreske uprave koja je u sastavu Ministarstva finansija. Na situacije koje nijesu regulisane navedenim zakonom se primjenjuje Zakon o upravnom postupku i Zakon o inspekcijskom nadzoru.

Kao državni organ, Poreska uprava prije svega vrši identifikaciju svih poreskih obveznika putem poreskog identifikacionog broja (PIB) koji dodjeljuje svim pravnim licima, preduzetnicima i fizičkim licima, a s obzirom da poslovne banke sada nemaju nikakvu kontrolnu ili fiskalnu ulogu (npr. ranije je Zavod za obračun i plaćanje vršio kontrolu poreza i doprinosa koji se naplaćuju po odbitku), Poreska uprava ima obavezu da obezbijedi i efikasnu naplatu svih javnih prihoda koji su u režimu samooporezivanja. Naime, u sistemu samooporezivanja, sam isplatilac je dužan da Poreskoj upravi podnese poresku prijavu, te da sam obračuna i uplati na odgovarajući račun propisane iznose poreza i drugih dažbina, a Poreska uprava evidentira takve uplate i kontroliše samu proceduru koju je isplatilac utvrdio i sproveo. Da bi obavila svoju funkciju Poreska uprava ima ovlaštenja koja su opropisana Zakonom o poreskoj administraciji, a zakonom su pored obaveza poreskih obveznika isto tako propisana i njihova prava (na poštovanje privatnosti, na besplatne informacije, na uvid u podatke koje o njemu vodi Poreska uprava itd.). Svakako da treba navesti i ovlaštenja Poreske uprave koja se tiču prosljeđivanja informacija nadležnim organima kada postoji osnovana sumnja da se radi o nekom poreskom krivičnom djelu, kao i obaveza da sarađuje pored domaćih i sa međunarodnim institucijama kada su u pitanju razmjene podataka koji se odnose na krivična djela.

Zakonom su propisane i prekršajne sankcije i to ne samo za nepoštovanje obaveza od strane poreskih obveznika, već takođe i za nepoštovanje njihovih prava, a obveznik kome je neko pravo povrijeđeno može da traži i sudsku zaštitu.

Kada se radi o samoj poreskoj obavezi može se reći da ista predstavlja dužnost poreskog obveznika da plati utvrđeni porez pod uslovima propisanim poreskim zakonima i isti odgovara za ispunjenje svoje poreske obaveze od momenta kada nastaju činjenice za koje je zakonima propisano da stvaraju obavezu.

Moment nastanka poreske obaveze se određuje po pravilu posebno za svaku vrstu poreza i nije uvijek isti. Tako se npr. kod kupovine ili razmjene moment nastanka poreske obaveze vezuje za moment zaključenja ugovora o prenosu svojine, ako je u pitanju nasljeđivanje tada je to moment smrti ostavioca, ako se svojina stiče rješenjem državnog organa tada je to moment konačnosti (pravosnažnosti) rješenja, ako se svojina stiče izgradnjom nepokretnosti tada je moment nastanka poreske obaveze moment konačnosti rješenja o upotreboj dozvoli itd.

Samo ispunjenje poreske obaveze se sastoji u plaćanju dugovanog iznosa poreza te se može reći da je sam poreski dug u stavri ono davanje koje predstavlja predmet poreske obaveze.

Već je navedeno da je moment nastanka poreskog duga različit zavisno od vrste poreza, a svakao je važno reći i da u slučaju statusnih promjena pravnog lica obavezu ispunjava pravni sljedbenik i da promjena organizacionog oblika nekog pravnog lica ne utiče na ispunjenje poreske obaveze, kao i da se rok za ispunjenje poreske obaveze pravnog lica koje je prestalo da postoji u statusnoj promjeni ne mijenja ako je ispunjenje te obaveze prešlo na pravnog sljedbenika. Kada se radi o fizičkim licima, u slučaju smrti fizičkog lica ili njegove poslovne nesposobnosti njegovu obavezu preuzimaju nasljednici u momentu prihvatanja nasljedstva a u srazmjeri sa udjelom u nasliedenoj imovini.

Kada je u pitanju prestanak poreske obaveze, u skladu sa propisima ista prestaje naplatom poreza, zastrajelošću poreza, otpisom poreza ili na neki drugi zakonom propisani način (npr. oslobođenje, manjak za koji se utvrdi da je nastao usljed više sile, propašću objekta, stečajem ili likvidacijom, prestankom radnog odnosa, prestankom ugovora o zakupu, zaštitnom mjerom zabrane obavljanja djelatnosti itd.).

Bez obzira na različita mišljenja o tome koliko je poresko pravo autonomno u odnosu na upravno pravo (i jedno i drugo pripadaju javnom pravu), može se ipak reći da za Poresku upravu (i tako nije samo u Crnoj Gopri) Zakon o poreskoj administraciji predstavlja „lex specialis“, odnosno da se upravno pravo t.j. Zakon o upravnom postupku primjenjuje samo u onim slučajevima koji nijesu definisani navedenim

zakonom. Međutim, bez obtira na osnovni cilj Poreske uprave, koji se sastoji u tome da prikupi državi dovoljno sredstava koja su neophodna za ostvarivanje njenih funkcija, ipak se ne može reći da je poresko pravo potpuno autonomno, što znači da ono ne isključuje mogućnost primjene i drugih grana prava, a posebno upravnog prava kada je to neophodno.

Prava i obaveze poreskih obveznika

Prava i obaveze poreskih obveznika su kod nas definisane odredbama Zakona o poreskoj administraciji (članovi 25 i 26). Tako poreski obveznik ima pravo da od Poreske uprave dobije informacije na osnovu kojih mu je utvrđena poreska obaveza, da u pismenom obliku dobije odgovor na postavljeno pitanje koje se tiče njegove poreske situacije uključujući i preispitivanje odluke poreskog organa, da zahtijeva da se poštuje njegova privatnost i da zahtijeva od poreskog organa da se prikupljeni podaci o njemu čuvaju kao službena tajna, da zahtijeva da se poreski inspektori i drugi službenici prema njemu odnose sa poštovanjem, da prisustvuje terenskoj kontroli itd.

Pretpostavljamo da su uglavnom poznate obaveze poreskih obveznika (da podnosi u roku poreske prijave, da tačno vodi poslovne knjige, da u rokovima izmiruje svoje obaveze itd.), a može se reći da postoji i vrlo uska veza između prava i obaveza poreskih obveznika. Kao primjer navodimo da poreski obveznik ima pravo da prisustvuje toku terenske kontrole, a sa druge strane je to i njegova obaveza, pa ukoliko isti ne prisustvuje kontroli to ne smije dovesti u pitanje poreski postupak i utvrđivanje činjenica, pa Poreska uprava ima ovlašćenja da činjenice utvrđuje i bez prisustva poreskog obveznika. Takođe, npr. poreski obveznik ima pravo na poštovanje privatnosti koje u suštini znači izbjegavanje nepotrebnog pretresanja poslovnih i stambenih prostorija ili pravo na uzdržavanje od dostavljanja informacija koje nijesu neophodne za utvrđivanje ili kontrolu poreza, ali sa druge strane, poreski obveznik ima obavezu da sam obavijesti Poresku upravu o otvaranju ili gašenju žiro računa kod poslovnih banaka, o otvaranju ili zatvaranju poslovne prostorije u kojoj obavlja ili će obavljati djelatnost. Postoji takođe obaveza obavještanja o promjeni mjesta boravišta ili prebivališta, obavezu da ne sprečava ili ometa službeno lice u postupku itd.

Posebno je važno naglasiti da je nispunjavanje obaveza od strane poreskog obveznika i prekršajno sankcionisano (sprečavanje kontrole čak i krivično) visokim novčanim kaznama uz koje se mogu izreći i mjere oduzimanja predmeta kojim je izvršen prekršaj ili mjera zabrane obavljanja djelatnosti.

PORESKI AKTI

Kada je u pitanju poreski postupak, uobičajeni način komuniciranja između poreskog organa i stranaka je putem poreskog akta. Treba naglasiti da je poreski akt širi pojam od poreskog upravnog akta, odnosno da je poreski akt svaki akt kojim se pokreće, mijenja, dovršava ili dopunjuje neka radnja u poreskom postupku, a ukoliko se pak aktom Poreske uprave rešava o pojedinačnim pravima i obavezama poreskog obveznika, tada se radi o poreskom upravnom aktu. Osnovni poreski upravni akti su poresko rješenje i zaključak, a protiv njih je uglavnom dozvoljena žalba, a ukoliko to nije slučaj, odnosno ukoliko žalba nije propisana, tada ista nije ni dopuštena i poreski organ će je u slučaju pojavljivanja uvijek odbaciti, a u poreske akte spadaju i nalog, zapisnik, poziv za saslušanje itd.

Osnovna razlika između poreskog rješenja i zaključka se sastoji u tome što je poresko rješenje akt u kojem je sadržana odluka o glavnoj poreskoj stvari odnosno predmetu poreskog postupka t.j. poresko rješenje obuhvata sva rješenja kojima se rešava o pravima i obavezama poreskog dužnika, dok je zaključak upravni akt kojim se odlučuje o pitanjima koja se tiču toka poreskog postupka ali ne o poreskoj upravnoj stvari, tako da se može u stvari reći da se zaključkom odlučuje u principu o pitanjima koja se ne rešavaju rješenjem i koja imaju sporedan značaj za sprovođenje poreskog postupka.

Žalba

Protiv poreskog upravnog akta se može podnijeti žalba (npr. na rješenje...), a takođe se žalba može podnijeti i protiv zaključka kao pojedinačnog akta kojim se odlučuje o pojedinačnim pravima i obavezama poreskog obveznika, sem ako to nije zakonom propisano (slučajevi npr. kada je u pitanju radni nalog, zapisnik i sl.). Takođe se žalba može izjaviti i kada po zahtjevu obveznika rješenje nije donijeto ili nije istom dostavljeno u propisanom roku (npr. rješenje o oslobađanju poreza poreza na promet). Inače, shodno ZUP-u, zakonski rok za podnošenje žalbe je 15 dana. Ukoliko je rješenje odbijeno a podnijeta je tužba (vodi se upravni spor), žalba na rješenje ne odlaže izvršenje poreskog rješenja. Poreska uprava međutim kao organ nadležan za izvršenje do pravosnažne sudske odluke može odložiti izvršenje rješenja (shodno Zakonu o upravnom sporu) i to:

- ako postoji zahtjev tužioca;
- ako bi se izvršenjem nanijela šteta tužiocu koju je teško kasnije ispraviti;
- ako odlaganje izvršenja nije protivno javnom interesu.

Ipak, poreski obveznici bi morali uvijek imati u vidu da je Poreska uprava ta koja procjenjuje da li su ispunjeni uslovi za izvršenje rješenja ili drugog poreskog upravnog akta.

Sama žalba se po pravilu podnosi nadležnom drugostepenom organu (kod nas je isti u sastavu Ministarstva finansija), a ako je u roku žalba podnijeta i nenadležnom organu, ista se smatra kao da je blagovremeno podnijeta nadležnom organu. U postupku koji se vodi po žalbi teret dokazivanja je na žalioocu, a ponosilac žalbe je inače dužan da istu uvijek i potpiše.

Žalbeni postupak bi se mogao podijeliti na četiri instance pri čemu je :

Prva instanca žalbe Poreska uprava

Druga instanca žalbe je Ministarstvo finansija

Treća instanca žalbe je Upravni sud

Četvrta instanca žalbe je Vrhovni sud

Kao što je već rečeno u principu žalba ne odlaže izvršenje poreskog rješenja, a izuzetno ukoliko se nanosi znatna šteta poreskom obvezniku drugostepeni organ može odložiti izvršenje rješenja o čemu po hitnom postupku donosi zaključak protiv kojeg nije dozvoljena žalba.

Kad poreski obveznik odustane od žalbe postupak po žalbi se obustavlja o čemu se donosi zaključak, a samim odustankom od žalbe poreski obveznik ne gubi pravo na novu žalbu ukoliko nije istekao rok za njeno podnošenje.

Inače, radi zaštite prava poreskih obveznika koja su zakonom propisana i koja se dograđuju, poreski obveznici sve više koriste i institut omudsmana kao poseban organ pravne kontrole uprave spoljašnjeg (vanupravnog) karaktera čija je uloga da štiti građane od nezakonitog, nepravilnog i neefikasnog rad uprave, a što se svakako odnosi i na zaštitu poreskih obveznika u poreskom postupku. U cilju navedenog se zato uvijek teži uspostavljanju odgovarajuće ravnoteže između velikih ovlašćenja koja su data poreskom organu i samih prava i obaveza poreskih obveznika.

INSPEKCIJSKA KONTROLA

Utvrđivanjem činjenica od zanačaja za oporezivanje u poreskom postupku se najčešće vrši inspeksijskom kontrolom kao dijelu poreskog postupka. Činjenice se utvrđuju na osnovu dokaza, a samo dokazivanje prdstavlja utvrđivanje stanja činjenica koje je podloga za donošenje rješenja. Kao izvori dokaza se pored poreske prijave mogu upotrijebiti i poreski bilans, poslovne knjige i evidencije, računovodstveni iskazi, podaci pribavljeni od drugih organa, poreskih obveznika ili građana, nalazi vještaka, iskazi svjedoka, kao i bilo koje drugo sredstvo kojim se mogu utvrditi činjenice.

Što se tiče samog tereta dokazivanja, pravilo je da je Poreska uprava dužna da dokazuje činjenice na kojima se zasniva postojanje poreske obaveze, a poreski obveznik činjenice koje se odnose na smanjenje ili ukidanje poreske ili druge obaveze.

Poreska kontrola po definiciji je postupak provjere i utvrđivanja zakonitosti i pravilnosti ispunjavanja poreske obaveze i dio je poreskog postupka koji vodi Poreska uprava u skladu sa Zakonom o poreskoj administraciji i Zakonom o inspekcijskom nadzoru. U poreskoj kontroli se provjerava ažurnost, tačnost i vjerodostojnost knjiigovodstvenih isprava i drugih evidencija, pravilnost vođenja poslovnih knjiga i drugih evidencija, kao i pravilnost u primjeni poreskih i drugih propisa koji su sa njima povezani.

Može se kazati da poreska kontrola ima trostruku funkciju:

- Preventivnu - koja se manifestuje kroz podsticanje poreskog obveznika da poštujući propise izbjegne kasnije otkrivanje u kontroli nepravilnosti koje povlače moguće sankcije;
- Korektivnu - koja se sastoji u tome da se poreskom obvezniku nalaže da otkloni nepravilnosti i propuste u izvršavanju obaveza a što je isti dužan da uradi;
- Represivnu - koja se sastoji u izricanju mjera (blokade žiro računa, oduzimanja evidencije, predmeta ili opreme, zabrane djelatnosti itd.) i podnošenju prekršajne ili druge prijave;

Planiranje kontrola

Poreska kontrola se vrši na osnovu Godišnjeg plana koji je zasnovan na ocjeni poreskog značaja i poreskog rizika poreskih obveznika, kao i na osnovu procjene uticaja kontrole na efikasnost naplate poreza kod pojedinih djelatnosti. Poreska kontrola po pravilu obuhvata period za koji je podnesena poreska prijava, s tim što se ista može proširiti i na prethodne periode ili na tekući period ako postoje činjenice koje ukazuju da bi se takvom kontrolom mogao znatno izmijeniti iznos poreske obaveze koja je prethodno već utvrđena.

Vrste kontrola klasifikovane po Zakonu o poreskoj administraciji

U skladu sa Zakonom o poreskoj administraciji, oblici inspekcijskog nadzora koje obavlja Poreska uprava su :

- **kancelarijska kontrola**
- **terenska kontrola**

Kancelarijska kontrola je skup radnji kojima Poreska uprava provjerava tačnost, potpunost i usklađenost sa propisima podataka iskazanih u poreskoj prijavi te u bilansu, računovodstvenim i drugim izvještajima poreskog obveznika, prilikom čega se vrši upoređenje sa podacima iz poreskog knjigovodstava i drugih evidencija koje vodi Poreska uprava. Kancelarijska kontrola se vrši u u prostorijama poreskog organa od strane kancelarijskog poreskog inspektora. Prilikom ove vrste kontrole se u startu ponovo provjerava matematička tačnost i formalna ispravnost izvještaja poreskog obveznika koji su dostavljeni poreskom organu, pa ako se utvrdi neispravnost donosi se rješenje kojim se obvezniku nalaže da plati razliku ili se utvrđuje pravo na povraćaj poreza. Ako su pak poreska prijava ili drugi izvještaji poreskog obveznika formalno neispravni, nepotpuni ili pogrešno ispunjeni, inspektor pismeno (u rijetkim slučajevima zapisnikom i usmeno ali mora u roku od 3 dana donijeti rješenje) nalaže obvezniku da u roku od 3 dana otkloni greške, odnosno da dopuni prijavu ili neki drugi izvještaj. Ukoliko obveznik ne postupi u skladu sa navedenim smatra se da prijava ili drugi izvještaj nije podnjet poreskom organu.

Po pozivu poreske uprave obveznik je dužan da neposredno ili preko punomoćnika učestvuju u postupku kancelarijske kontrole i da pruži tražena obavještenja ili dokumentaciju u roku koji mu je odredio poreski organ, a nepostupanje po istom predstavlja poreski prekršaj.

Ukoliko se u postupku kancelarijske kontrole utvde nepravilnosti poreski obveznik je dužan da sačini zapisnik na koji poreski obveznik ima u roku od 3 dana od dana prijema da podnese prigovor (primjedbu) koji je poreski inspektor dužan da razmotri u roku od 3 dana i da sačini dopunski zapisnik na koji se ne mogu dati primjedbe. Na osnovu zapisnika t.j. dopune zapisnika Poreska uprava donosi rješenje o utvrđivanju poreza, a na osnovu istog se podnosi i eventualna prekršajna ili druga prijava ukoliko su utvrđene nepravilnosti.

Terenska kontrola je skup radnji kojima se provjerava i utvrđuje zakonitost i pravilnost ispunjavanja poreske obaveze, a vrši se u prostorijama poreskog obveznika ili na nekom drugom mjestu koje odredi rukovodilac područne jedinice gdje je poreski obveznik registrovan ukoliko kod istog ne postoje uslovi za vršenje kontrole (neadekvatne prostorije, nepostojanje dokumentacije i sl.).

Terensku kontrolu poreski inpektor obavlja uvijek na osnovu Naloga za kontrolu (čiji je sastavni dio i obrazac za najavu kontrole koji se popunjava zavisno od vrste kontrole) koji sadrži podatke o područnoj jedinici, poreskom inpektoru, poreskom obvezniku koji se kontroliše, periodu i vremenu kontrole itd.

Po uručenju naloga za kontrolu poreski obveznik ima pravo da uloži usmeni a zatim i

pismeni prigovor kojim traži odlaganje kontrole uz navođenje razloga za isto, pa poreski organ po istom može i postupiti ukoliko zaključi da svrha kontrole neće biti ugrožena njenim odlaganjem, s tim što u zaključku koji donosi poreski organ navodi do kada je kontrola odložena, odnosno navodi se datum kada će biti započeta kontrola. Ukoliko se ne udovolji zahtjevu poreskog obveznika za odlaganje kontrole postupak kontrole će se nastaviti (donosi se po osnovu pismenog prigovora zaključak) uz navođenje od strane poreskog inspektora u zapisniku i činjenice da je poreski obveznik tražio odlaganje kontrole te da mu nije udovoljeno. Poreski obveznik može uz navođenje razloga tražiti i izučeće poreskog inspektora (član 30 ZUP-a) o čemu odgovarajući zaključak donosi starješina poreskog organa (član 33 ZUP-a). Po pravilu bi prije samog započinjanja kontrole poreski inspektor morao da bude upoznat sa eventualnim ranijim kontrolama (terenskim ili kancelarijskim) kod poreskog obveznika, sa podacima iz registra koje o obvezniku posjeduje poreski organ, sa ranijom kažnjavanošću obveznika (pri kraju je rad na projektu uspostavljanja jedinstvenog registra za prekršajne prijave), sa podacima dobijenim od strane drugih organa, obveznika ili građana, sa podacima o obvezniku koji su prethodno obrađeni na osnovu parametara datih za analizu rizika itd. Prije započinjanja same kontrole inspektor može i da kontaktira poreskog obveznika u cilju obavljanja informativnog razgovora ili obezbjeđenja pojedinih potrebnih podataka a sve u cilju omogućavanja poreskom obvezniku da prisustvuje kontroli. Ako se poreski obveznik ne odaziva na poziv (usmeni ili pismeni) poreskog inspektora da prisustvuje kontroli, poreski inspektor može preduzeti i neku od mjera predviđenih članom 87 Zakona o poreskoj administraciji, a može naložiti shodno članu 62 Zakona o upravnom postupku i privođenje poreskog obveznika koji izvršava nadležni centar bezbjednosti (u nalogu za privođenje se navodi gdje, kada je i u kom svojstvu i na koji način poreski obveznik pozivan, a naglašava se u zahtjevu i vrijeme i mjesto na kojem nadležni centar bezbjednosti treba da obezbijedi prisustvo poreskog obveznika).

Ukoliko ne može obezbijediti prisustvo poreskog obveznika tokom kontrole, poreski inspektor može vršiti kontrolu i u prisustvu zaposlenih lica u firmi, punomoćnika, zastupnika ili nekog trećeg lica koje je odredio poreski obveznik, a ako poreski obveznik nije ispunio svoju obavezu i odredio neko od navedenih lica poreski inspektor može vršiti kontrolu bez učešća poreskog obveznika a ukoliko je to neophodno i uz prisustvo svjedoka.

Mjesto i vrijeme vršenja kontrole

1. Mjesto vršenja kontrole

Poreski inspektor će zatražiti pismenu izjavu od odgovornog lica o svim mjestima gdje se obavlja djelatnost poreskog obveznika. U zavisnosti od saznanja iz pripremnog

postupka kontrole, saznanja iz uzetih izvjava i vrstre djelatnosti, kontrola se može vršiti u sjedištu poreskog obveznika, u izdvojenim poslovnim jedinicama ili kod lica gdje se vode poslovne knjige obveznika ukoliko je to regulisano ugovorom. Obveznik je dužan da obezbijedi uslove za rad inspektora u svojim poslovnim prostorijama, a ako ne može kao što smo naveli, kontrola se može vršiti i u Poreskoj upravi uz odobrenje rukovodioca područne jedinice ili lica zaduženog za rukovođenje inspekcijom kontrolom. U Poreskoj upravi obveznik dotavlja knjige i kompletnu dokumentaciju a može odrediti i lica koje će učestvovati u kontroli.

Samo izuzetno, ako se na prethodna dva načina ne može izvršiti kontrola, poreski inspektor vrši kontrolu u stambenom prostoru poreskog obveznika a uz njegov pismeni pristanak. U ovom slučaju poreski inspektor je dužan da pregleda stambeni prostor i da o tome sačini zabilješku koju će unijeti u zapisnik.

Poreski inspektor ima pravo da uđe na zemljište i u prostorije u kojima obveznik obavlja djelatnost a u cilju izvršenja predmeta kontrole i uz odobrenje suda, kao i da izvrši pregled stambenih prostorija.

Poreskom obvezniku, njegovom zastupniku ili punomoćniku se mora pružiti mogućnost da prisustvuju pregledu zemljišta, prostorija odnosno stana.

U slučaju da se ova lica ne odazovu, a inspektor ocijeni da se time želi onemogućiti ili za neko vrijeme odložiti kontrola, poreski inspektor obezbjeđuje dva punoljetna svjedoka da prisustvuju pregledu. Službenu zabilješku o ovakvom pregledu prostorija pored inspektora potpisuju i svjedoci, a u zapisniku inspektor unosi i ocjenu razloga neprisustvovanja pregledu navedenih lica.

2. Vrijeme vršenja kontrole

Poreski inspektor je dužan da kontrolu izvrši u vremenu navedenom u nalogu za kontrolu. Inspektor kontrolu obavlja u toku radnog vremena, a izuzetno i po isteku radnog vremena, ako to zahtijeva svrha kontrole i uz pristanak obveznika što i unosi u zapisnik.

U slučaju potrebe inspektor može privremeno zapečatiti poslovni ili skladišni prostor (npr. kod popisa robe) po isteku radnog vremena poreskog obveznika, a o ovoj mjeri poreski inspektor donosi zaključak protiv kojeg žalba nije dopuštena i ukoliko pečačenje traje do prvog narednog radnog dana obveznika.

Ukoliko u vremenu koje stoji u nalogu inspektor ne može da završi kontrolu isti je dužan da se obrati svom neposrednom rukovodiocu zahtjevom za povećanje vremena

potrebnog za kontrolu. Sa odobrenim dopunskim nalogom za kontrolu inspektor prije nastavka kontrole upoznaje poreskog obveznika, na koji ovaj ima pravo prigovora o čemu se odlučuje zaključkom.

Inače, kada je u pitanju dužina trajanja inspekcijskog nadzora kod nekog poreskog obveznika, propisano je da isti može trajati najviše do 90 dana, s time što se ovaj rok može biti iz opravdanih razloga i produžen, a takođe i ukoliko je tokom kontrole bilo prekida ta se činjenica obavezno unosi u zapisnik.

Zapisnik o kontroli

Svaki zapisnik o izvršenoj kontroli treba da sadrži tačan tok i sadržaj izvršenih radnji u postupku kontrole. U zapisniku se obavezno navodi u čemu se nepravilnosti i nezakonitosti sastoje i dokazi na osnovu kojih su utvrđene. Ako se u toku kontrole otklone nezakonitosti i nepravilnosti koje je inspektor utvrdio, to takođe i obavezno treba da bude unijeto u zapisnik.

Zapisnik o kontroli treba da predstavlja « rendgenski snimak » poreskog obveznika. U zapisnik se obavezno unose sva usmena objašnjenja i pismene izjave koje su dala odgovorna i druga lica u vezi predmeta kontrole, a pismene izjave čine prilog zapisnika kao i po potrebi određene isprave koje služe kao dokaz na osnovu kojih su utvrđene određene nezakonitosti i nepravilnosti.

Sami podaci koji treba da stoje u zapisniku generalno se mogu grupisati na sljedeći način:

- Opšti (registracioni) podaci o obvezniku, odgovornim ili prisutnim licima u kontroli;
- Podaci i činjenice koje utiču na donošenje odluke inspektora u toku kontrole bilo koje vrste poreske prijave (prijave za PDV, dobit, akcize) ili pak poreza po odbitku, doprinosa ili drugih javnih prihoda;
- Činjenice koje ukazuju na nepravilnosti, odnosno opis samog prekršaja ili neke druge vrste povrede propisa ;
- Eventualne primjedbe na zapisnik iznijete od strane poreskog obveznika;

Inače, poreski inspektor je dužan da poreskom obvezniku zapisnik uruči u roku od 3 dana od dana sačinjavanja, a poreski obveznik ima pravo da da prigovor na zapisnik u roku od 3 dana od dana kada mu je isti uručen.

Preduzimanje mjera, prekršajne i krivične prijave

Pored mjera koje može preduzeti poreski inspektor u toku kontrole (blokada računa,

oduzimanje odokumentacije, zabrana djelatnosti itd.), takođe je Zakonom o poreskoj administraciji propisano da poreski inspektor ima obavezu i ovlašćenje da podnese zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka ili krivičnu prijavu. Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka poreski inspektor je dužan podnijeti u odmah po saznanju za prekršaje i učinioca, a najkasnije u roku od 60 dana (čl. 124 stav 3 Zakona o prekršajima). Što se tiče zastarelosti, treba navesti da se prekršajni postupak ne može pokrenuti ukoliko protekne jedna godina od dana kada je prekršaj izvršen, a zastarjelost prekršajnog gonjenja nastaje u svakom slučaju kad protekne dva puta onoliko vremena koliko se po zakonu traži za zastarjelost prekršajnog gonjenja.

Odgovornost organa, pravnog i odgovornog lica za prekršaj je definisana čl. 16-22 Zakona o prekršajima, a kao karakteristično navodimo da odgovornost odgovornog lica za prekršaje ne prestaje zato što mu je prestao radni odnos ili funkcija, niti zato što je otvoren stečaj nad pravnim licem ili što je prestala nemogućnost kaznjavanja pravnog lica zbog njegovog prestanaka (čl. 19 Zakona).

Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka se podnosi protiv odgovornog poreskog obveznika i odgovornog lica (za pravna lica), protiv odgovornog lica za preduzetnike kao i protiv fizičkog lica kao poreskog obveznika. Poreski inspektor je dužan da utvrdi koja su lica odgovorna i u čemu se sastoji njihova odgovornost, a utvrđivanje odgovornosti se vrši na osnovu normativnih akata, rješenja o registraciji i raspoloživih dokaza.

Uz zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka i zapisnik o izvršenom inspekcijskom nadzoru, trebalo bi obavezno dostavljati pismeni prigovor kontrolisanog subjekta, odnosno žalbu na rješenje inspektora ili područne jedinice, kao i drugostepeno rješenje ukoliko je donešeno.

Poreski prekršaji su pored Zakona o poreskoj administraciji propisani i drugim zakonima i u principu ih možemo grupisati na sljedeći način:

- nepodnošenje poreskih prijava,
- neblagovremeno podnošenje poreskih prijava,
- prijavljivanje manjih iznosa poreza,
- prekršaji od strane poreskog posrednika, zastupnika i drugih dužnika.

Prema odredbama Zakona o poreskoj administraciji, otkrivanje poreskih krivičnih dela i njihovih izvršilaca obavljaju poreski inspektori shodno ovlašćenjima navedenog zakona (poreski inspektor je obavezan da podnese krivičnu prijavu, odnosno zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka).

Može se reći, iako nijesu propisana kao takva u Krivičnom zakoniku, da su poreska

krivična djela ona krivična dela koja kao moguću posljedicu imaju potpuno ili djelimično izbjegavanje plaćanja poreza, sačinjavanje ili podnošenje falsifikovanog dokumenta od značaja za oporezivanje, ugrožavanje naplate poreza i poreske kontrole, nedozvoljen promet akciznih proizvoda i druge nezakonite radnje koje su u vezi sa izbjegavanjem i pomaganjem u izbjegavanju plaćanja poreza.

Iako poreski inspektori kod nas nijesu još uvijek ovlašćeni da preduzimaju pojedine istražne radnje (u drugim zemljama svugdje manje ili više jesu), prema odredbama Zakona o poreskoj administraciji, ipak na svoj način otkrivanje poreskih krivičnih dela i njihovih izvršilaca obavljaju poreski inspektori a ne samo službenici policije.

U Krivičnom zakoniku Crne Gore članovima 258 – 286 su propisana krivična djela protiv platnog prometa i privrednog poslovanja u koja spadaju Falsifikovanje novca, Falsifikovanje harija od vrijednosti, Falsifikovanje i zloupotreba kreditnih kartica i kartica za bezgotovinsko plaćanje, Nedozvoljeno bavljenje bankarskom, berzanskom i djelatnošću osiguranja, Povreda ravnopravnosti u vršenju privredne djelatnosti, Zloupotreba ovalašćenja u privrednom poslovanju, prouzrokovanje lažnog stečaja itd.

Prekršajno i krivično pravo

S obzirom na često postojanje veoma male razlike između prekršajnog i krivičnog prava, odnosno da je vrlo tanka granica između npr. “poreske evazije” odnosno u skladu sa propisima “dozviljenog“ manjeg plaćanja poreskih obaveza i poreskih krivičnih djela a posebno npr. krivičnog djela utaje poreza I doprinosa, odnosno da vrlo često poreska evazija prelazi u poresku utaju ukratko ćemo ukazati na osnovne sličnosti I razlike prekršajnog i krivičnog prava.

Dakle, kada su u pitanju sličnosti treba reći da prekršajno pravo primjenjuje niz istih načela, instituta i pojmova koji vode porijeklo iz krivičnog prava. Sem međusobnog približavanja krivičnog djela i prekršaja kroz definiciju jedne i druge protivpravne radnje, međusobno približavanje se ogleda i u novijem propisivanju krivične odgovornosti pravnih lica. Dakle pravna lica sem što odgovaraju za prekršaje i privredne prestupe, odgovaraju i za krivična djela.

Kada su u pitanju razlike, iste možemo podijeliti na kvantitativne i kvalitativne.

Što se tiče kvantitativne razlike, ista se sastoji u tome da krivično pravo proučava i reguliše delikte najtežeg oblika (krivična djela), a prekršajno – najlakšeg (prekršaji).

Kvalitativna razlika je razlika u karakteru delikata koje proučavaju i regulišu, mada

međutim postoje i granični slučajevi. Razlike postoje i u načinu izricanja sankcija (ali ima i sličnosti), organima koji sprovode postupak, načinu na koji se sprovodi, stepenu i kvalitetu prekršaja i krivičnih djela, kao i krivici i socijalno-etičkom prekoru itd. Ono što ipak razlikuje pojam prekršaja i krivičnog djela je činjenica da su krivična djela propisana isključivo zakonima, a prekršaji i podzakonskim pravnim aktima (npr. Uredba o poreskim kasama i sl.).

Može se ipak zaključiti da je razlika između krivičnih djela i prekršaja najčeće kvalitativna osim u izuzetnim slučajevima kada je samo kvantitativna, a što je posljedica povećanja inkriminacija u krivičnom pravu I odstupanja od načela da propisivanje određenih ponašanja kao krivičnih djela treba da bude krajnje sredstvo-“ultima ratio”.

Na kraju svega možemo zaključiti, da bez obzira na mnoštvo propisa (od kojih smo naveli samo dio njih koje smatramo najznačajnijim) koje treba da ispoštuju poreski obveznici, ipak smatramo da svaki poreski obveznik, a posebno onaj koji je uredan, sigurno neće naići na bilo kakve prepreke koje čemu otežavati poslovanje, a koje čemu biti pri tome nametnute od strane Poreske uprave. Ovo posebno tim prije ako se ima u vidu osnovni cilj ovog organa koji je uvijek otvoren za saradnju sa obveznicima, a koji se sastoji u povećanju što većeg broja kooperativnih poreskih obveznika, a što manjeg broja onih poreskih obveznika koje treba kontrolisati od strane poreskih inspektora.

INSPEKCIJA RADA

Zoran Ratković, koordinator

ZASNIVANJE RADNOG ODNOSA

Radni odnos je odnos između poslodavca i zaposlenog koji se zasniva zaključivanjem ugovora o radu.

Poslodavac je domaće ili strano, odnosno dio stranog pravnog lica ili fizičko lice koji sa zaposlenim zaključuje ugovor o radu, dok je **zaposleni** u smislu ovog zakona fizičko lice koje radi kod poslodavca i ima prava i obaveze iz radnog odnosa na osnovu ugovora o radu.

Zaposlenim se smatra samo ono fizičko lice koje je sa poslodavcem zaključilo ugovor o radu.

Da bi sa poslodavcem zaključilo ugovor o radu, to lice mora da ispunjava opšte uslove predviđene Zakonom o radu i posebne uslove predviđene zakonom, drugim propisima i aktom o sistematizaciji. Opštim uslovima smatraju su da je lice navršilo 15 god.života i da ima opštu zdravstvenu sposobnost.

Ovdje se posebno treba osvrnuti na prethodnu konstataciju posebnih uslova koji su predviđeni aktom o sistematizaciji.

Institut „Akt o sistematizaciji...“ ne koristi se u punom kapacitetu. To mislim u smislu već ustaljene prakse da mnoga pravna lica nemaju akt o sistematizaciji kojim je predviđeno radno mjesto, naziv radnog mjesta, uslovi zasnivanja radnog odnosa, opis poslova i radnih zadataka itd.

Kada nema akta o sistematizaciji, kada nema sistematizovanog radnog mjesta, postavlja se ozbiljno pitanje kakav je to „ugovor o radu“ između poslodavca i zaposlenog u kojem oni ugovaraju svoja prava i obaveze.

Da Akt o sistematizaciji ima viši institucionalni autoritet u Zakonu o radu nego u praksi, govori nam činjenica da nas obavezuju odredbe člana 15 (pojmovnik), član 16 (uslovi zasnivanja radnog odnosa), član 46 (zaključivanje ugovora o radu sa nepunim radnim vremenom, radna mjesta na kojima se zaključuje ugovor o radu sa nepunim radnim vremenom utvrđuju se aktom o sistematizaciji u zavisnosti od prirode posla i organizacije rada), član 47 (skraćeno radno vrijeme zbog otežanih uslova rada; radna mjesta na naročito teškim, napornim za zdravlje poslovima, utvrđuju se aktom o sistematizaciji), član 102 (raspored na poslovima na kojima postoji povećana opasnost od nastanka invalidnosti, takođe moraju da su predviđena aktom o sistematizaciji), član 107 (raspored invalida na radno mjesto koje odgovara njegovm prestalim zdravstvenim-radnim sposobnostima, takođe predviđeno u aktu o sistematizaciji), kao i u kaznenim odredbama člana 172 Zakona o radu (Novčanom kaznom u iznosu od desetostrukog do tristostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori kazniće se za prekršaj poslodavac sa svojstvom pravnog lica ako zaključi ugovor o radu sa licem koje ne ispunjava opšte uslove predviđene zakonom i posebne uslove predviđene drugim propisima i aktom o

sistematizaciji).

Ugovor o radu smatra se da je zaključen kad ga potpišu zaposleni i poslodavac, ili lice koje on ovlasti.

Ugovor o radu se se zaključuje prije stupanja na rad u pisanom obliku.

Ako poslodavac sa zaposlenim ne zaključi ugovor o radu prije stupanja na rad, smatra se da je zasnovao radni odnos na neodređeno vrijeme.

Zaposleni koji je sa poslodavcem zaključio ugovor o radu a nije odredio vrijeme trajanja ugovora o radu, smatraće se da je zasnovao radni odnos na neodređeno vrijeme.

Sadržina ugovora o radu

Ugovor o radu sadrži :

- naziv i sjedište poslodavca,
- ime i prezime zaposlenog, prebivalište, odnosno boravište, mat. broj,
- vrstu i opis poslova koje zaposleni treba da obavlja,
- vrstu i stepen stručne spreme, mjesto rada, vrijeme na koje zasniva radni odnos,
- trajanje ugovora o radu na određeno vrijeme, dan stupanja na rad,
- zarada zaposlenog, koeficijent radnog mjesta,
- način korišćenja odmora

Sve ono što nije precizirano ugovorom o radu može se naknadno ugovoriti aneksom ugovora o radu, ali ne može biti manji obim prava od onog što je predviđeno zakonom i Kolektivnim ugovorima.

Svaki ugovor koji je suprotan zakonu ništav je.

Ugovor o radu može da se zaključi na određeno ili na neodređeno vrijeme.

Ono što je važno naglasiti je da zaposleni koji je zaključio ugovor o radu na određeno vrijeme ima ista prava i obaveze kao zaposleni koji je zasnovao radni odnos na neodređeno vrijeme, shodno vremenu provedenom na radu.

Poslodavac koji je zaključio ugovor o radu sa zaposlenim dužan je da zaposlenog prijavi na obavezno socijalno osiguranje (zdrastveno, penzijsko i invalidsko osiguranje i osiguranje od nezaposlenosti).

RASPOREĐIVANJE

Zaposleni se raspoređuje na radno mjesto za koje je zaključio ugovor o radu. Međutim, u slučajevima potrebe procesa i organizacije rada, zaposleni može biti raspoređen na drugo radno mjesto koje odgovara stepenu i vrsti njegove stručne spreme.

U tom slučaju poslodavac zaposlenom može ponuditi izmjenu ugovorenih uslova rada, aneksom ugovora i to:

- raspored na drugi odgovarajući posao zbog potrebe procesa rada,
- raspored u drugo mjesto rada.

Aneksu ugovora o radu, radi rasporeda, prethodi ponuda u pisanom obliku koja sadrži:

- razloge za ponudu,
- rok za izjašnjenje o ponudi koji ne može biti kraći od 8 radnih dana, od dana uručenja ponude,
- pravne posljedice koje mogu da nastanu u slučaju odbijanje ponude.

Poslodavac zaposlenog može rasporediti i bez njegove volje u drugo mjesto rada pod uslovom:

- da je djelatnost takve prirode da se rad obavlja van sjedišta poslodavca,
- da je udaljenost od mjesta prebivališta, odnosno boravišta manja od 60km,
- da je organizovan redovan prevoz koji omogućava blagovremeni dolazak na rad i povratak sa rada,
- obezbijedena naknada troškova prevoza

Zaposleni može da bude raspoređen u drugo mjesto rada i u drugim slučajevima - samo uz njegovu saglasnost.

Zaposleni može uz njegovu saglasnost, na osnovu sporazuma poslodavaca, biti privremeno raspoređen (upućen) na rad kod drugog poslodavca na odgovarajući posao, **ako je privremeno prestala potreba za njegovim radom**, dok traju razlozi za njegovo upućivanje.

Na osnovu nalaza i preporuke nadležnog doktora medicine, žena za vrijeme trudnoće i dok doji dijete može biti privremeno raspoređena na druge poslove.

Raspored kod drugog poslodavca u slučaju trajnog prestanka potrebe za radom zaposlenog ,bez njegove volje.

Ugovor o uređivanju međusobnih prava, obaveza i odgovornosti

Institut našeg radnopravnog zakonodavstva, kojim počinje, s kojim traje i s kojim se završava radni odnos je ugovor o radu. Međutim, u radnom odnosu se nalazi i jedan broj zaposlenih koji su zasnovali radni odnos na osnovu rješenja ili odluke o zasnivanju radnog odnosa. Kako bi svi zaposleni bili dovedeni u isti položaj i kako bi im bila obezbijedena primjena zakona u dijelu osnovnog smisla ugovaranja prava iz rada i po osnovu rada, zakonodavac je članom 174 Zakona o radu predvidio Ugovor o uređivanju međusobnih prava i obaveza, sa ciljem uvođenja u pravni režim Ugovora o radu.

Ugovorom o međusobnim pravima i obavezama ne zasniva se radni odnos, niti se njime mijenja radno-pravni status. Jedini cilj je da se potvrdi, odnosno verifikuje već postojeći radnopravni odnos kojim su regulisana međusobna prava, obaveze i odgovornosti.

Inspeksijski nadzor

Nadzor nad primjenom Zakona o radu i drugih propisa o radu, kolektivnih ugovora i ugovora o radu, kojim se se uređuju prava, obaveze i odgovornosti zaposlenih, vrši Ministarstvo rada i socijalnog staranja preko inspekcije rada.

Cilj inspeksijskog nadzora je da, u skladu sa svojim ovlaštenjima, neposrednom kontrolom, vrši otklanjanje nepravilnosti u pogledu pravilne primjene zakona, drugih propisa i kolektivnih ugovora.

Poslodavac je dužan da u poslovnim prostorijama, odnosno mjestu izvođenja radova, ima odobrenje za obavljanje djelatnosti, za svakog zaposlenog zaključen ugovor o radu i prijavu na obavezno socijalno osiguranje.

Osnovno načelo inspeksijskog nadzora je preventivno djelovanje. Šta to znači?

Preventivnu funkciju inspektor ostvaruje kroz institut „ukazivanja“.

Ako inspektor u postupku inspeksijskog pregleda utvrdi nepravilnosti, ukazaće subjektu nadzora na učinjene nepravilnosti i odrediće rok da ih otkloni. Nepravilnosti, predložene radnje i rok za njihovo otklanjanje, unose se u zapisnik. O preduzetim mjerama subjekat nadzora je obavezan da pismeno obavijesti inspektora u roku, koji ne može biti duži od sedam dana od dana ukazivanja. Inspektor će **rješenjem** narediti otklanjanje nepravilnosti ako naknadnim pregledom utvrdi da subjekat nadzora nije u ostavljenom roku otklonio nepravilnosti.

U slučaju da subjekat nadzora ni tada nije otklonio nepravilnosti, inspektor rada ima mogućnosti da u potpunosti obezbijedi autoritet donijetog pravnog, ja bih rekao državnog akta, na taj način što će institutom novčanog kažnjavanja, odnosno **zaključkom** izricati novčanu kaznu od 500-5.000 eura, sve do izvršenja rješenja.

Međutim, kada inspektor rada u postupku inspekcijskog nadzora utvrdi da nije zaključen ugovor o radu prije stupanja na rad, da subjekat nadzora lice sa kojim je zaključio ugovor o radu nije prijavio na obavezno socijalno osiguranje, nije izvršio isplatu zarada, uplatio doprinose ..., dužan je da pored upravnih radnji i mjera propisanih zakonom privremeno zabrani rad subjektu nadzora rješenjem.

Za povredu zakona, drugih propisa inspektor rada može podnijeti Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv pravnog i odgovornog lica u pravnom licu, a odgovornom licu izreći novčanu kaznu na licu mjesta u trostrukom iznosu minimalne zarade.

Zakonodavac je prepoznao ukupno 36 radnji (koje se mogu izvršiti činjenjem, odnosno propuštanjem činjenja) od strane poslodavca za koje je propisana prekršajnu odgovornost (čl.172).

Zakonom je propisana novčana kazna u iznosu od desetostrukog do tristostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori za prekršaj koji počinj poslodavac sa svojstvom pravnog lica lica, i to ako:

- zaključi ugovor o radu suprotno odredbama zakona;
- zaključi ugovor o radu sa licem mlađim od 18 godina života bez saglasnosti roditelja odnosno staraoca ili za poslove opasne po zdravlje;
- prilikom zaključivanja ugovora o radu traži od kandidata podatke koji nijesu od značaja za obavljanje posla;
- ugovori probni rad duže od šest mjeseci;
- sa licem koje je stupilo na rad nije zaključio ugovor o radu, odnosno poseban ugovor o radu;
- sa zaposlenim ne zaključi ugovor o radu na neodređeno vrijeme, ukoliko je zaposleni stupio na rad bez ugovora u pisanoj formi;
- ne izvrši transformaciju ugovora o radu sa određenog na neodređeno vrijeme, ukoliko je zaposleni ostao na radu po isteku ugovora na određeno vrijeme;
- zaposlenom nije dostavljena fotokopija prijave na obavezno socijalno osiguranje;
- ne vodi evidenciju o radu i o tome ne obavještava inspektora rada;
- ugovorenu zaradu za obavljanje poslova u domaćinstvu ne isplaćuje na način predviđen zakonom;
- ne omogućiti zaposlenom obrazovanje, stručno osposobljavanje i usavršavanje kada to zahtijeva potreba procesa rada;
- zaposlenom koji radi skraćeno radno vrijeme, ne omogućiti korišćenje prava iz rada koja ima zaposleni sa punim radnim vremenom ili ga na tim poslovima angažuje da radi prekovremeno;
- uvede rad duži od punog radnog vremena koji traje duže od vremena koje je potrebno da se otklone uzroci zbog kojih je uveden;

- uvede rad duži od punog radnog vremena mimo slučajeva utvrđenih ovim zakonom i kolektivnim ugovorom;
- je izvršio preraspodjelu radnog vremena suprotno zakonu;
- ako zaposlenom koji radi noću ne obezbijedi posebnu zaštitu u skladu zakonom;
- zaposlenom koji radi u smjenama ne obezbijedi zamjenu smjena;
- ne obezbijedi vrijeme za odmor u toku dnevnog rada, dnevni i nedjeljni, kao i korišćenje godišnjeg odmora, u skladu sa zakonom;
- zaposlenom koji je ostvario pravo na mirovanje radnog odnosa uskrati pravo da se vrati na rad;
- ne isplati zaposlenom zaradu najmanje jednom mjesečno i ne uruči mu obračun zarade;
- ne vodi mjesečnu evidenciju o zaradi i naknadi zarade;
- ne obavijesti poslodavca sljedbenika i zaposlenog o prenosu kolektivnog ugovora i ugovora o radu;
- kao poslodavac sljedbenik ne primjenjuje kolektivni ugovor poslodavca prethodnika u skladu sa zakonom;
- ne donese program mjera za rješavanja viška zaposlenih;
- ne isplati otpremninu u skladu sa zakonom;
- ne obezbijedi zaštitu zaposlenih, u skladu sa zakonom;
- ne obezbijedi korišćenje prava zaposlenoj ženi za vrijeme trudnoće i porođaja, ocu djeteta, samohranom roditelju, usvojiocu i staratelju u skladu sa zakonom;
- ne donese odluku o zaštiti prava zaposlenog u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva ;
- omogući zaposlenom koji navršši 65 godina života da nastavi sa radom, a o tome ne donese pisanu odluku;
- ne dostavi zaposlenom otkaz ugovora o radu u formi rješenja;
- ne isplati zaposlenom zaostale neisplaćene zarade, naknade zarada i druga primanja do dana prestanka radnog odnosa u slučaju otkaza ugovora o radu u skladu zakonom;
- ne informiše sindikat jednom godišnje o pitanjima propisanim ovim zakonom, odnosno blagovremeno ga ne obavijesti radi prisustvovanja sastancima na kojima se razmatraju inicijative i predlozi poslodavca;
- ne obezbijedi zaposlenima slobodno ostvarivanje sindikalnih prava ili sindikalnoj organizaciji ne obezbijedi uslove za obavljanje sindikalnih prava;
- ne vodi evidenciju o posebnim vrstama ugovora o radu;
- zaposlenom ne vrati uredno popunjenu radnu knjižicu na dan prestanka radnog odnosa, odnosno ugovora o radu;
- se u poslovnim prostorijama, odnosno u mjestu izvođenja radova ne nalazi odobrenje za vršenje djelatnosti izdato od nadležnog organa ili za svakog zaposlenog zaključen ugovor o radu ili poseban ugovor o radu, kao i prijave na obavezno socijalno osiguranje;

Za navedene prekršaje kazniće se i odgovorno lice u poslodavcu novčanom kaznom od jedne polovine do dvadesetostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori.

Za navedene prekršaje kazniće se poslodavac-preduzetnik koji se bavi privrednom djelatnošću novčanom kaznom od desetostrukog do dvjestostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori.

Zakonom je propisana i mogućnost da inspektor rada za neke od navedenih prekršaja poslodavcu izrekne novčanu kaznu na licu mjesta, i to u trostrukom iznosu minimalne zarade u Crnoj Gori.

Zakonom o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti ("Sl. list Crne Gore", br. 14/10 od 17.03.2010), članom 67, propisane su sledeće prekršajne odredbe za poslodavce:

Novčanom kaznom od desetostrukog do dvjestostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori kazniće se za prekršaj pravno lice, ako:

- Zavodu ne prijavi slobodno radno mjesto, radi praćenja ponude i tražnje na tržištu rada;
- Zavod ne obavijesti o zasnivanju radnog odnosa sa nezaposlenim licem, u roku od pet dana od dana zasnivanja radnog odnosa.

Za navedene prekršaje kazniće se i odgovorno lice u pravnom licu novčanom kaznom od jedne polovine do dvadesetostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori.

Za navedene prekršaje kazniće se fizičko lice - poslodavac koji se bavi privrednom djelatnošću novčanom kaznom od desetostrukog do dvjestostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori.

INSPEKCIJA ZAŠTITE NA RADU

Nataša Žugić, koordinator

PRIKAZ KLASIFIKACIJE PRAVNIH IZVORA ZAŠTITE NA RADU

- **USTAV CRNE GORE**
- **ZAKON O ZAŠTITI NA RADU**
- **KOLEKTIVNI UGOVOR**
- **PODZAKONSKI AKTI**
- **OPŠTI AKT KOD POSLODAVCA**

POSLODAVAC

Poslodavac koji ima više od 20 zaposlenih je dužan da opštim aktom bliže uredi:

- mjere zaštite na radu i način njihovog spovođenja, a naročito prava, obaveze i odgovornosti svih zaposlenih,
- način obavljanja stručnih poslova zaštite na radu,
- način utvrđivanja i provjere zdravstvenog stanja zaposlenih koji rade na poslovima sa posebnim uslovima rada i drugih zaposlenih,
- način osposobljavanja i provjere osposobljavanja zaposlenih za bezbjedan rad,
- korišćenje sredstava i opreme lične zaštite i druga pitanja od značaja za zaštitu na radu.

Poslodavac koji ima manje od 20 zaposlenih dužan je da ugovorom o radu uredi pitanja iz zaštite na radu.

Poslodavac je dužan da zaposlenog ili njegovog predstavnika informiše u vezi sa:

- rizicima po bezbjednost i zdravlje i zaštitnim i preventivnim mjerama i aktivnostima u odnosu na svaku vrstu radnog mjesta ili posla;
- mjerama prve pomoći u slučaju povrede na radu, zaštiti od požara i postupku evakuacije zaposlenih pri pojavi ozbiljnih i bliskih opasnosti i o licima koja su zadužena za sprovođenje ovih mjera;
- pravima u oblasti medicine rada, higijene rada i ergonomije;
- zdravstvenim opasnostima na radu;
- planovima, mjerama i odlukama koje bi mogle štetno da se odraze na zdravlje zaposlenih usljed zagađenja vazduha, buke ili vibracija na radnom mjestu.

Poslodavac je dužan da poslodavca čije je zaposlene angažovao da rade kod njega, po bilo kom osnovu, na adekvatan način informiše o pitanjima iz zaštite na radu u vezi sa:

- rizicima po bezbjednost i zdravlje i zaštitnim i preventivnim mjerama i aktivnostima

- u odnosu na svaku vrstu radnog mjesta ili posla;
- mjerama prve pomoći u slučaju povrede na radu, zaštiti od požara i postupku evakuacije zaposlenih pri pojavi ozbiljnih i bliskih opasnosti i o licima koja su zadužena za sprovođenje ovih mjera;
- pravima u oblasti medicine rada, higijene rada i ergonomije;
- zdravstvenim opasnostima na radu;
- planovima, mjerama i odlukama koje bi mogle štetno da se odraze na zdravlje zaposlenih usljed zagađenja vazduha, buke ili vibracija na radnom mjestu.

Poslodavac je dužan da:

- zaposlenom izda na upotrebu sredstvo i opremu lične zaštite na radu, i dužan je da obezbijedi da zaposleni sredstva za rad i sredstva i opremu lične zaštite na radu koristi u skladu sa njihovom namjenom i da u postupku upotrebe primjenjuje propisane mjere za zaštitu na radu.
- daje na upotrebu zaposlenim sredstva za rad, sredstva i opremu lične zaštite na radu i opasne materije, samo ako za njih raspolaze sa propisanom dokumentacijom na crnogorskom jeziku, a za zaposlene - pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i na njihovom jeziku i pismu, u kojoj je proizvođač, odnosno isporučilac naveo sve bezbjedonosno-tehničke podatke koji su važni za ocjenjivanje rizika na radu sa njima i da su obezbijeđene sve mjere zaštite na radu koje su određene dokumentacijom u skladu sa propisima o zaštiti na radu.
- da zaposlenim da na upotrebu sredstva za rad samo ako od ovlašćene organizacije pribavi stručni nalaz odnosno izvještaj o njihovim izvršenim pregledima i ispitivanjima, sa ocjenom da su na njima obezbijeđene propisane mjere zaštite na radu

U izuzetnim slučajevima, kada poslodavac nije u mogućnosti da pribavi propisanu dokumentaciju može da je pribavi od pravnog lica registrovanog za obavljanje tih poslova.

Pri izgradnji, rekonstrukciji ili rušenju objekta poslodavac koji izvodi radove dužan je da izradi Plan mjera zaštite na radu, odnosno Elaborat o uređenju gradilišta u skladu sa aktom organa državne uprave nadležnog za poslove rada

Poslodavac koji izvodi radove duže od 30 radnih dana i na kojima je istovremeno zaposleno više od 20 lica ili na kojima obim radova traje duže od 15 mjeseci ili je zaposleno više od 500 lica dužan je da, najkasnije pet dana prije početka radova, inspekciji rada dostavi prijavu o početku radova.

Kada dva ili više poslodavaca istovremeno izvode radove na istom, odnosno zajedničkom

gradilištu ili radilištu, svaki od njih je dužan da organizuje izvođenje radova tako da zaposleni jednog poslodavca pri izvođenju radova ne ugrožavaju sigurnost i zdravlje zaposlenih kod drugih poslodavaca.

U slučaju kada dva ili više poslodavaca istovremeno izvode radove na istom, odnosno zajedničkom gradilištu ili radilištu investitor i svi poslodavci koji izvode radove dužni su da, prije početka radova, zaključe poseban ugovor o organizovanju i sprovođenju mjera zaštite na radu, kao i o međusobnim pravima, obavezama i odgovornostima.

Ugovor se obavezno dostavlja inspekciji rada, najkasnije pet dana prije početka radova.

Poslodavac je dužan da obezbjeđuje preventivne mjere zaštite na radu polazeći od sljedećih načela:

- izbjegavanje rizika;
- procjena rizika koji se ne mogu izbjeći i njihovo otklanjanje na samom izvoru primjenom savremenih tehničkih rješenja;
- prilagođavanje rada i radnih mjesta zaposlenom, naročito u pogledu konstruisanja radnog mjesta, izboru sredstava za rad, izboru radnih i proizvodnih metoda sa osvrtom na naročito izbjegavanje monotonog rada i rada pri već određenoj brzini i smanjenja njihovog dejstva na zdravlje;
- zamjene opasnih tehnoloških procesa, sredstava za rad i metoda rada bezopasnim ili manje opasnim;
- davanje prednosti kolektivnim nad pojedinačnim mjerama zaštite na radu;
- odgovarajuće osposobljavanje i obavješćavanje zaposlenih i davanjem uputstava za rad.

STRUČNE SLUŽBE, ODNOSNO STRUČNA LICA ZA POSLOVE ZAŠTITE NA RADU

Poslodavac je dužan da omogući stručnim licima nezavisno i samostalno obavljanje poslova, kao i pristup svim potrebnim podacima u skladu sa Zakonom o zaštiti na radu

Poslovi Stručne službe, odnosno Stručnog lica za poslove zaštite na radu:

- savjetuje poslodavca pri planiranju, izboru i održavanju sredstava za rad i sredstava i opreme za ličnu zaštitu na radu;
- savjetuje poslodavca kod opremanja i uređivanja radnog mjesta, uzimajući u obzir i uslove radne sredine;
- učestvuje u izradi stručne podloge za akt o procjeni rizika;
- organizuje prethodna i periodična ispitivanja uslova radne sredine (hemijskih,

fizičkih i bioloških štetnosti, mikroklima i osvjetljenosti);

- organizuje periodične preglede i ispitivanja sredstava za rad, električnih i drugih instalacija;
- predlaže mjere za poboljšanje uslova rada, naročito na radnim mjestima sa povećanim rizicima;
- na svim poslovima kod poslodavca prati primjenu mjera za zaštitu na radu i održavanje sredstava za rad u ispravnom stanju i sredstava i opreme za ličnu zaštitu na radu;
- obezbjeđuje uputstva za bezbjedan rad i kontroliše njihovu primjenu;
- prati stanje u vezi sa povredama na radu i profesionalnim oboljenjima kao i oboljenjima u vezi sa radom, učestvuje u utvrđivanju njihovih uzroka i priprema izvještaje sa predlozima mjera za poslodavca;
- priprema i realizuje osposobljavanje zaposlenih za bezbjedan rad;
- predlaže mjeru zabrane rada na radnom mjestu ili upotrebe sredstva za rad, u slučaju kada utvrdi neposrednu opasnost po život ili zdravlje zaposlenog, o čemu odmah obavještava poslodavca i predstavnika zaposlenih;
- neposredno saraduje i koordinira po svim pitanjima iz oblasti zaštite na radu sa ovlašćenom zdravstvenom ustanovom ili ovlašćenim ljekarom;
- vodi i stara se o evidencijama iz zaštite i zdravlja na radu;
- druge poslove koje mu odredi poslodavac.

U slučaju kada poslodavac dozvoli dalji rad i pored preduzetih mjera u smislu zabrane rada na radnom mjestu, stručno lice je dužno da o tome obavijesti inspekciju rada.

PREDSTAVNIK ZAPOSLENIH ZA ZAŠTITU NA RADU, ODNOSNO ODBOR

Predstavnik zaposlenih, odnosno, Odbor imaju pravo:

- da poslodavcu daju prijedloge o svim pitanjima koja se odnose na zaštitu na radu;
- da zahtijevaju od poslodavca da obezbijedi propisane mjere zaštite na radu;
- da zahtijevaju vršenje nadzora od strane inspekcije rada, ako smatraju da poslodavac nije obezbijedio odgovarajuće mjere zaštite na radu;
- da u slučaju povreda na radu sa smrtnim ishodom i teškim posljedicama zahtijeva od poslodavca izvještaj o uzrocima takvih povreda;
- da se upoznaje sa evidencijama i izvještajima propisanim ovim zakonom.

Predstavnik zaposlenih, odnosno član Odbora imaju pravo da prisustvuju inspeksijskom nadzoru.”

Zaposleni imaju pravo da izaberu jednog ili više predstavnika za zaštitu na radu. Predstavnici zaposlenih mogu da obrazuju Odbor zaposlenih za zaštitu na radu u čijem sastavu mora biti najmanje jedan predstavnik poslodavca.

Postupak izbora i način rada predstavnika zaposlenih i Odbora, broj predstavnika zaposlenih kod poslodavca, kao i njihov odnos sa sindikatom uređuje se kolektivnim ugovorom kod poslodavca.

Poslodavac je dužan da predstavnika zaposlenih, o pravima i obavezama koje se odnose na zaštitu na radu, informiše i na taj način mu omogući:

- uvid u listu profesionalnih nesreća do kojih može doći ako zaposleni nije u mogućnosti da radi duže od tri radna dana;
- uvid u izvještaje o profesionalnim nesrećama svojih zaposlenih;
- pristup procjeni opasnosti za zaštitu na radu, uključujući i opasnosti sa kojima se suočavaju grupe zaposlenih izloženih posebnom riziku, kao i o odlukama koje se odnose na mjere zaštite koje treba preduzeti;
- pristup odlukama koje su proistekle iz zaštitnih i prevenivnih mjera od inspekcijskih i drugih organa zaduženih za zaštitu na radu.

ZAPOSLENI

1. Prava i obaveze zaposlenih

Zaposleni ima pravo i obavezu da:

- se prije početka rada upozna sa mjerama zaštite na radu na poslovima radnog mjesta na koje je raspoređen, kao i da se osposobljava za njihovo sprovođenje.
- poslodavcu daje predloge, primjedbe i obavještenja o pitanjima zaštite na radu.
- na poslovima sa povećanim rizikom ima pravo i obavezu da obavi ljekarski pregled na koji ga upućuje poslodavac, u skladu sa propisima o zaštiti na radu i posebnim propisima o zdravstvenoj zaštiti.

2. Prava zaposlenih da odbije da radi, ako:

- prethodno nije upoznat sa svim opasnostima ili štetnostima, odnosno rizicima na radu ili ako mu poslodavac nije obezbijedio propisani ljekarski pregled;
- mu prijete neposredna opasnost po život i zdravlje zbog toga što nijesu sprovedene propisane mjere zaštite na radu na radnom mestu na koje je raspoređen, sve dok se te mjere ne obezbijede;
- na sredstvu za rad nijesu primijenjene propisane mjere zaštite na radu i time mu je neposredno ugrožena bezbjednost i zdravlje na radu.

Kada zaposleni odbije da radi dužan je da se pisano obrati poslodavcu radi preduzimanja mjera koje po mišljenju zaposlenog nijesu sprovedene.

Kada zaposleni odbije da radi, a poslodavac smatra da zahtjev zaposlenog nije opravdan, **poslodavac je dužan da odmah obavijesti inspekciju rada.**

3. Obaveze zaposlenih

Zaposleni je obavezan da:

- za vrijeme rada primjenjuje propisane mjere zaštite na radu, namjenski koristi sredstva za rad i sredstva i opremu lične zaštite na radu, saraduje sa poslodavcem i stručnim licem zaduženim za zaštitu na radu kako bi se sprovele propisane mjere za zaštitu na radu na poslovima na kojim radi;
- u skladu sa svojim saznanjima, odmah obavijesti poslodavca, pisano ili usmeno, preko svojih predstavnika, o nepravilnostima, nedostacima, štetnostima, opasnostima ili drugoj pojavi koja bi na radnom mjestu mogla da ugrozi njegovu bezbjednost i zdravlje ili bezbjednost i zdravlje drugih zaposlenih.

Ako poslodavac, poslije dobijenog obavještenja, ne otkloni nepravilnosti, štetnosti, opasnosti ili druge pojave u roku od tri dana ili ako zaposleni smatra da za otklanjanje utvrđenih pojava nijesu sprovedene odgovarajuće mjere zaštite na radu, mogu zatražiti intervenciju inspekcije rada i o tome obavijestiti **stručno lice zaduženo za zaštitu na radu.**

Saradnja poslodavca sa zaposlenim i sindikatom

Poslodavac i zaposleni, odnosno njihovi predstavnici dužni su da saraduju u postupku utvrđivanja njihovih prava, obaveza i odgovornosti koje proizilaze iz zakona.

Poslodavac je dužan da konsultuje zaposlene, odnosno njihove predstavnike i predstavnike sindikata i omogući im da učestvuju u raspravama po svim pitanjima koja se odnose na bezbjednost i zaštitu na radu, a naročito u vezi sa:

- svakom mjerom koja može negativno uticati na bezbjednost i zdravlje;
- postavljanjem stručnog lica za obavljanje aktivnosti u vezi sa zaštitom i prevencijom od profesionalnih rizika, kao i određivanjem lica za sprovođenje mjera pružanja prve pomoći, zaštite od požara i evakuacije zaposlenih;
- procjenom opasnosti za bezbjednost i zdravlje na radu, mjerama zaštite, listama profesionalnih nesreća do kojih može doći, kao i o izvještajima o nesrećama na radu i u vezi sa radom;
- angažovanjem ovlašćenih pravnih i fizičkih lica za obavljanje poslova zaštite na radu;

- planiranjem i organizovanjem osposobljavanja i provjere osposobljenosti za oblast zaštite na radu.
- Poslodavac mora da omogući predstavniku zaposlenih da **svoje primjedbe u vezi zaštite na radu dostavi inspektorima rada za vrijeme vršenja nadzora.**

ULOGA INSPECIJSKOG NADZORA KOD POSLODAVCA

Sistem zaštite na radu u Crnoj Gori

Inspektori zaštite na radu Crne Gore

Ovlašćene organizacije za poslove zaštite na radu

Ovlašćene zdravstvene ustanove (Medicina rada)

Sekcija za zaštitu na radu i medicinu rada (Socijalno - ekonomski savjet koji čine predstavnici svih socijalnih partnera)

Fond PIO i Fond zdravstvenog osiguranja

Osiguravajuća društva

Inspektori zaštite na radu

Zakon o inspekciji rada

- Inspektori zaštite na radu obavljaju poslove iz svoje nadležnosti po Planu rada koji se utvrđuje na početku godine.
- Inspekcijski nadzori se vrše na osnovu mjesečnih programa rada, usmjereni su na kontrole subjekata, pravnih i fizičkih lica, posebno u dijelu sprovođenja mjera zaštite na radu zaposlenih od mehaničkih povreda od strane sredstava rada, kontrole koje se odnose na sprovođenje obuke i osposobljavanje zaposlenih za bezbjedan rad, posjedovanje specijalističkih ljekarskih pregleda zaposlenih na radnim mjestima sa povećanim rizikom (rizici od pada sa visine, rizici vezani za mehaničko rukovanje sredstvima rada, rizici vezani za radnu opremu,..), kontrola uslova radne sredine.

Upravne mjere inspektora zaštite na radu

Kada u postupku inspekcijskog nadzora ocijeni da je povrijeđen zakon ili drugi propis, inspektor zaštite na radu je obavezan da preduzme pored , upravnih mjera i radnji propisanih zakonom, i upravne mjere i radnje, i to:

1. zabrani rad na mjestu rada, ako utvrdi da postoji neposredna opasnost po život ili da je ugroženo zdravlje radnika;
2. zabrani rad, ako subjekat nadzora ne postupi po rješenju za otklanjanje nedostataka iz zaštite na radu na mjestu rada, na koje se rješenje odnosi;
3. naredi da se sprovede opšte priznata mjera zaštite na radu kojom se može otkloniti opasnost pri radu, ako se ta mjera, zavisno od stepena razvoja privrede, može

- sprovesti;
4. zabrani rad, ako utvrdi da se koristi sredstvo rada na kome nijesu primijenjene popisane mjere iz zaštite na radu;
 5. zabrani rad na mjestu rada, ako utvrdi da se ne koriste propisana sredstva i oprema za ličnu zaštitu na radu;
 6. zabrani rad, ako utvrdi da zaposleni radi na radnom mjestu sa povećanim rizikom, a ne ispunjava propisane uslove za rad na tom radnom mjestu, kao i ako se nije podvrgao ljekarskom pregledu u propisanom roku;
 7. zabrani rad na radnom mjestu, ako utvrdi da zaposleni nije osposobljen za bezbjedan rad na radnom mjestu na kome radi.

Zabrana rada traje onoliko koliko traju okolnosti zbog kojih je i izrečena.

Uviđaj

U vršenju inspekcijskog nadzora inspektor zaštite na radu, pored obaveza i ovlašćenja utvrđenih zakonom, ima obavezu i ovlašćenje da:

- pregleda opšte akte, kolektivne ugovore, ugovore o radu, odluke, rješenja i druge pojedinačne akte, evidenciju i drugu dokumentaciju iz oblasti zaštite na radu;
- izvrši uviđaj teških povreda na radu, kolektivnih nesreća i smrtnog slučaja.

Povrede

- Poslodavac je dužan da odmah, a najkasnije u roku od 24 sata, od nastanka, pisano prijavi inspekciji zaštite na radu svaku smrtnu povredu na radu, kolektivnu povredu na radu i tešku povredu na radu, kao i opasnu pojavu koja bi mogla da ugrozi bezbjednost i zdravlje zaposlenih.
- U praksi pod vršenjem uviđaja podrazumjeva se: izlazak na mjesto nesreće odmah po prijemu obavještenja od strane poslodavca, MUP-a Crne Gore, osnovnog državnog tužioca odnosno istražnog sudije, saznanja iz medija, uzimanje izjava svjedoka i povrijeđenog/ih, sagledavanje elemenata koji su uzrokovali nesreću na radu, pregled kompletne dokumentacije vezane za nesreću i povrijeđenog, izrada posebnog zapisnika sa utvrđenim činjenicama, preduzimanje eventualnih zakonom utvrđenih mjera kao i dostavljanje nalaza sa ocjenom o uzrocima događaja (teška povreda na radu, kolektivna nesreća i smrtni slučaj). Nalaz sa ocjenom o uzrocima događaja inspektora je ključni dokaz kod ostvarivanja prava zaposlenih po osnovu povređivanja na radu.

Statistika za 2010. godinu

- 43 teške povrede na radu, od čega 20 na gradilištima, 3 u šumarstvu i drvnjoj industriji, 1 u mesnoj industriji, 4 pri izgradnji infrastrukture Crne Gore (vodovod i putevi) i 5 u ostalim djelatnostima.

- Četiri smrtna slučaja i to tri u građevinarstvu i jedan pri izgradnji željezničke infrastrukturi. Zabilježena je i jedna kolektivna nesreća u ugostiteljstvu kada je došlo do eksplozije plinske boce u kafeteriji.
- Zanimljivo je da većina povrijeđenih lica nijesu bila u svojstvu zaposlenog, odnosno poslodavac sa njima nije zaključio ugovor o radu.

Kaznene mjere

- Inspektori zaštite na radu u svakom individualnom slučaju povrede reaguju prekršajnom prijavom ili (po potrebi) krivičnom prijavom protiv odgovornih lica.
- Prekršajana prijava od desetostrukog do tristostrukog iznosa najniže cijene rada – poslodavac sa svojstvom pravnog lica i preduzetnik.
- Mandatno kažnjavanje u iznosu od 165 €
- Kada u postupku redovnog inspekcijskog nadzora inspektor utvrdi da postoje nepravilnosti većeg obima ili nepravilnosti kojima se ugrožava život ili zdravlje fizičkih lica zabranice obavljanje djelatnosti, donošenjem rješenja o zabrani rada,
- Rješenje inspektora administrativno se izvršava preko drugih lica, novčanom kaznom ili neposrednom prinudom
- Ako je naređenom mjerom subjekat nadzora obavezan da nešto čini ili trpi činjenje, pa postupa protivno toj obavezi, a naređena mjera se ne može izvršiti preko drugih lica ili neposrednom prinudom, inspektor će subjekta nadzora kazniti novčanom kaznom-izricanjem zaključka: pravno lice od 500 do 5000 €, a fizičko lice od 50 do 500 €, ako do utvrđenog roka ne ispuni svoju obavezu,
- Rješenje i zaključak inspektora koji glase na novčane obaveze subjekta nadzora prinudno izvršava nadležni organ za javne prihode (Poreska uprava).
- Na izvršno rješenje, odnosno zaključak inspektor stavlja klauzulu o izvršnosti i rješenje, odnosno zaključak dostavlja nadležnom organu za javne prihode na postupak naplate.

Planirana regulativa

- **Pravilnik o zaštiti i zdravlju na radu zaposlenih od rizika izloženosti kancerogenim i mutagenim materijama**
- **Pravilnik o zaštiti zaposlenih od rizika izloženosti azbestu na radnom mjestu**
- **Pravilnik o minimumu uslova zaštite i zdravlja na radu za privremena radilišta i gradilišta**
- **Pravilnik o upotrebi sredstava i opreme lične zaštite na radu**
- **Pravilnik o minimumu zahtjeva zaštite i zdravlja zaposlenih pri upotrebi sredstava za rad**
- **Pravilnik o minimumu zaštite i zdravlja na radu zaposlenih pri radu sa ekranima**
- **Pravilnik o stavljanju na tržište sredstava i opreme lične zaštite na radu**

- Pravilnik o minimumu zaštite i zdravlja na radu zaposlenih pri ručnom prenošenju tereta
- Pravilnik o mjerama zaštite na radu na radnom mjestu
- Pravilnik o minimumu zahtjeva za upotrebu znaka opasnosti na radu
- Pravilnik o zaštiti zaposlenih na radu od rizika izloženosti biološkim štetnostima
- Pravilnik o zaštiti i zdravlju na radu zaposlenih od rizika izloženosti fizičkim štetnostima
- Pravilnik o zaštiti i zdravlju na radu zaposlenih od rizika izloženosti hemijskim štetnostima

TRŽIŠNA INSPEKCIJA

Rada Marković, direktor
Nada Đurđić, Mitar Mitrović, Snežana Vojinović i Zoran Maraš,
saradnici-koordinatori

A. ZAŠTITA POTROŠAČA

I Pravni okvir

Zaštita potrošača regulisana je **Zakonom o zaštiti potrošača** („Službeni list CG“, br.26/07), kao sistemskim za ovu oblast, koji utvrđuje osnovna prava potrošača pri kupovini roba i usluga, način ostvarivanja i postupak zaštite prava potrošača. Posebna prava potrošača u pojedinim oblastima predmet su odredbi drugih sektorskih zakona. Na obligaciono-pravne odnose potrošača i trgovaca koji nijesu uređeni ovim Zakonom o zaštiti potrošača, primjenjuje se Zakon o obligacionim odnosima.

Propisana prava potrošača su istovremeno obaveze trgovaca i odnose se na obezbjeđivanje prava na bezbjednost života i zdravlja i ekonomska prava potrošača, u prometu roba i usluga prema potrošačima. U tom cilju ovaj zakon sadrži i odredbe o informisanju potrošača od strane trgovaca.

Potrošač je fizičko lice koje kupuje, poručuje, prima, koristi robe ili usluge uključujući i javne usluge u neposlovne, odnosno neprofesionalne svrhe ili kome je upućena ponuda za robu ili uslugu;

Trgovac je lice koje prodaje robu ili pruža usluge potrošačima;

Proizvod je roba ili usluga koja može biti u prometu uključujući i javne usluge

Opšti principi ostvarivanja prava potrošača su:

- Potrošač ne može da se odrekne prava utvrđenih ovim zakonom;
- U slučaju da postoje razlike u tumačenju ovog zakona, njegove odredbe će se tumačiti u korist potrošača;
- Ako je sporno da li je potrošač ispunio uslov u vezi sa rokom za ostvarivanje prava propisanih ovim zakonom, smatraće se da je potrošač ispunio taj uslov.

II Zaštita života i zdravlja potrošača

Proizvodi namijenjeni potrošačima moraju biti bezbjedni po život i zdravlje potrošača i životnu sredinu, zdravstveno-higijenski ispravni i moraju se čuvati na način i pod uslovima utvrđenim zakonom.

Zabranjena je prodaja nebezbednih i zdravstveno i higijenski neispravnih proizvoda.

Zabranjeno je davanje ličnih podataka o potrošaču trećim licima, bez prethodnog odobrenja potrošača, ako zakonom nije drukčije utvrđeno.

III Zaštita ekonomskih interesa potrošača

Obaveze trgovca

Isporuka proizvoda:

- u tačnoj mjeri ili količini;
- proizvod, odnosno količinu proizvoda koju traži kad je ta količina na raspolaganju, ako zakonom ili drugim propisom nije drukčije utvrđeno;
- proizvode propisanog, odnosno ugovorenog kvaliteta, a ako kvalitet nije propisan, odnosno ugovoren - uobičajenog kvaliteta;
- proizvode označene, deklarirane i sa ispravama u skladu sa zakonom i drugim tehničkim propisima;
- proizvode po ugovorenim cijenama ili po cijenama obrazovanim u skladu sa propisanim kriterijumima i pravilan obračun cijene;
- proizvode u ugovorenom, odnosno propisanom roku isporuke;
- trgovac može isporučiti kupljeni proizvod potrošaču na ugovorenu adresu, ali je dužan prethodno obavijestiti potrošača o visini cijene isporuke i isporučiti proizvod najkasnije u roku od 30 dana od dana zaključenja potrošačkog ugovora, ukoliko ugovorom nije drugačije određeno.

Obavještenje o važećoj cijeni:

- vidno istaknuta cijena;
- na robi ili neposredno pored robe, kao i na robi u izlogu. Ako je roba male veličine ili neprikladna za isticanje cijene, na svakom pojedinačnom primjerku cijena se ističe na zbirnom pakovanju;
- na prethodno upakovanim proizvodima koji su u pakovanju različitom od jedinice mjere, pored cijene za to pakovanje, mora biti istaknuta i cijena po jedinici mjere za taj proizvod;
- na robi u rasutom stanju cijena se ističe po jedinici mjere na pakovanju ili neposredno pored robe;
- cijena usluge se ističe na mjestu ponude usluge;
- cijene se izražavaju u EUR-u.

Obavještenje o cijeni ne smije dovoditi u zabludu potrošača, odnosno stvarati utisak:

- da je cijena niža nego što jeste;
- da cijena zavisi od činjenica ili okolnosti od kojih objektivno ne zavisi;
- da su u cijenu uključene posebne usluge za koje se inače plaća posebna cijena;
- da je cijena bila ili da će biti povećana ili snižena za određeno vrijeme ili za određeni iznos;
- da je odnos cijena i upotrebljivosti ponuđenog i upoređujućeg proizvoda takav

kakav objektivno nije.

Izdavanje računa:

Trgovac je dužan za kupljeni proizvod potrošaču izdati čitljiv i jasan račun, koji sadrži: naziv i sjedište trgovca, mjesto prodaje, podatke o proizvodu (naziv, vrsta, količina, cijena i ukupna vrijednost prodatih proizvoda) i datum prodaje proizvoda.

Za proizvode koji se naknadno isporučuju račun mora da sadrži i mjesto i datum isporuke.

Za robu sa nedostatkom u računu se mora naznačiti da se radi o takvoj robi.

Ako je prilikom kupovine proizvoda odobren popust, na računu mora biti iskazana i visina popusta u procentima i umanjeni iznos ukupne vrijednost koju potrošač treba da plati.

Pakovanje robe:

- pogodan materijal za pakovanje u skladu sa vrstom i svojstvima robe;
- u neto masu robe ne smije se uračunavati težina materijala za pakovanje;
- trgovac može, na zahtjev potrošača, obezbijediti posebno pakovanje, ali je dužan potrošača prethodno obavijestiti o cijeni posebnog pakovanja, s tim što cijena pakovanja ne može biti veća od prodajne cijene materijala upotrijebljenog za pakovanje.

Isprave uz robu:

Trgovac je dužan potrošaču predati propisane isprave (sertifikat, tehničko uputstvo, uputstvo za upotrebu i dr.), kao i isprave koje je obezbijedio proizvođač, u skladu sa tehničkim i drugim propisima. Isprave moraju biti napisane čitko i jasno i na jeziku u službenoj upotrebi u Crnoj Gori.

Garancija:

Proizvođač, distributer ili trgovac (davalac garancije) dužan je u skladu sa zakonom i tehničkim propisima za proizvode u prometu da:

- obezbijedi garantni list u pisanoj formi (može i kada to ne predviđa tehnički, odnosno drugi propis);
- ispuni obaveze utvrđene garancijom.

Garantni list naročito sadrži slijedeće podatke:

- naziv i sjedište davaoca garancije;
- naziv i sjedište trgovca;
- podatke za identifikaciju proizvoda i podatke o kupovini;
- dužinu garantnog roka (zavisno od prirode proizvoda i uslova isporuke i ne može biti kraći od godinu dana, mora biti jasno naznačen);

- izjavu da davalac garancije garantuje za kvalitet, odnosno za ispravnost kupljenog proizvoda u garantnom roku;
- obavezu davaoca garancije da u garantnom roku obezbijedi održavanje, rezervne djelove ili priključne aparate, kao i zamjenu kupljene robe ili smanjenje cijene;
- datum isporuke proizvoda potrošaču;
- prava potrošača na osnovu garancije;
- rok za izvršenje obaveze date garancijom;
- spisak serviseri kod kojih se može realizovati garancija;
- druge podatke u skladu sa zakonom, kao i navode iz reklamnog materijala.

Potrošač ima prava koja proističu iz garancije i u slučaju da trgovac ne dostavi pisani garantni list u trenutku zaključenja ugovora o prodaji proizvoda. Teret dokazivanja da je garantni list predat potrošaču je na trgovcu.

Garantnim listom se garantuje da proizvod ispunjava uslove u pogledu ispravnosti, tehničkih specifikacija i standarda propisanih zakonom u propisanom, odnosno ugovorenom roku (garantni rok), kao i druge uslove utvrđene potrošačkim ugovorom. Garantni rok teče od dana preuzimanja proizvoda od strane potrošača.

Obaveze davaoca garancije su da potrošaču obezbijedi održavanje robe (servisiranje), rezervne djelove ili priključne aparate u garantnom roku u skladu sa zakonom i potrošačkim ugovorom/, a ukoliko nijednu od ovih obaveza nije moguće ispuniti u razumnom roku, s obzirom na prirodu kupljene robe ili ako potrošač ne prihvata rješenje koje ponudi trgovac, potrošač može raskinuti ugovor i tražiti da mu trgovac vrati plaćeni iznos.

Prava po osnovu garancije, u skladu sa ovim zakonom, potrošač ostvaruje kod trgovca, ukoliko drukčije nije propisano zakonom ili potrošačkim ugovorom i pod uslovom da nedostatak na proizvodu nije nastao krivicom potrošača i da nedostatak nije otklanjalo neovlašćeno lice.

Reklamacija (prigovor)

Potrošač ima pravo da uloži reklamaciju (prigovor):

- u slučaju nedostatka na proizvodu koji nije nastao njegovom krivicom, odnosno ako otklanjanje nedostatka nije vršilo neovlašćeno lice, odmah nakon što je saznao za nedostatak na proizvodu, a najkasnije u roku od šest mjeseci od dana preuzimanja proizvoda;
- zbog pogrešno obračunate cijene i sl., odmah a najkasnije u roku od tri dana od dana plaćanja računa;
- na cijenu pružene javne usluge u roku od osam dana od dana prijema računa.

Uz prigovor se podnosi račun o kupovini proizvoda.

Prava potrošača po osnovu prigovora

Ako se na osnovu prigovora utvrdi da proizvod sadrži nedostatke, potrošač ima po svom izboru pravo da zahtijeva: zamjenu proizvoda za nov proizvod ili da vrati proizvod uz povraćaj plaćenog iznosa ili da zahtijeva otklanjanje nedostatka na proizvodu ili smanjenje cijene proizvoda, srazmjerno nedostatku.

Ako trgovac ne odluči o prigovoru u propisanom roku ili odbije prigovor, potrošač može podnijeti inicijativu za zaštitu prava kod nadležnog inspekcijskog organa ili zaštitu prava ostvarivati pred arbitražom ili pred nadležnim sudom.

Ostvarivanje prava po osnovu prigovora ne utiče na ostvarivanje prava iz garancije.

Trgovac je dužan da:

- u prodajnom objektu istakne obavještenje o načinu i mjestu podnošenja prigovora, u kome tokom radnog vremena mora biti prisutno lice ovlašćeno za rješavanje prigovora;
- odluku o prigovoru donese odmah, a u složenijim slučajevima najkasnije u roku od 15 dana od dana podnošenja prigovora i da pismeno obavjesti potrošača;
- ako o prigovoru ne rješava odmah, izdaje potrošaču pisanu potvrdu o prijemu prigovora sa naznačenim datumom izdavanja, propisanim pravima potrošača, podacima iz računa za proizvod koji je predmet prigovora i razlogom podnošenja prigovora.

Trgovac koji pruža javne i finansijske usluge dužan je da:

- obezbijedi potrošački servis za prijem reklamacija i pružanje potrebnih informacija potrošačima;
- u poslovnim prostorijama vidno istakne mjesto i radno vrijeme potrošačkog servisa koje je utvrđeno u dogovoru sa organizacijama potrošača;
- u postupku rješavanja reklamacija potrošački servis saraduje sa organizacijama potrošača, odlučuje u roku od 15 dana od dana prijema reklamacije i pismeno obavještava potrošača.

IV Informisanje potrošača

Uslovi prodaje

Trgovac je dužan na mjestu prodaje, odnosno ponude jasno i na vidnom mjestu istaći uslove prodaje, uključujući i posebne uslove prodaje koje odobrava za:

- pojedine grupe potrošača (imaoci potrošačke kartice, penzioneri, studenti i sl.);
- pojedine proizvode (popust, otplata na rate i sl.).

Deklaracija

Roba u prometu mora imati deklaraciju u skladu sa tehničkim, odnosno drugim propisom, a ukoliko propisom nije utvrđeno, deklaracija mora da sadrži:

- naziv, odnosno trgovačko ime pod kojim se roba prodaje;
- naziv i sjedište proizvođača;
- naziv i sjedište uvoznika i naziv zemlje porijekla, ako se radi o robi iz uvoza;
- podatke o količini, sastavu, kvalitetu, tipu i modelu robe, datumu proizvodnje i roku upotrebe, načinu upotrebe, održavanja i čuvanja robe i upozorenje o mogućim rizicima vezanim za pravilnu i nepravilnu upotrebu robe, zavisno od prirode robe.

Roba mora biti u skladu sa navodima iz deklaracije, a uklanjanje ili mijenjanje podataka iz deklaracije je zabranjeno.

Deklaracija se ističe: na robi; ako je roba male veličine ili neprikladne za isticanje deklaracije na svakom pojedinačnom primjerku, deklaracija se ističe na zbirnom pakovanju, odnosno na mjestu ponude; kada je roba u rasutom stanju deklaracija se ističe na pakovanju, odnosno na mjestu ponude.

Rok upotrebe

Ukoliko je roba upotreblijiva u određenom roku, rok na robi mora biti čitko i jasno označen.

Robu sa nedostatkom trgovac je dužan:

- fizički odvojiti od robe bez nedostatka;
- na mjestu ponude vidno i jasno istaći oznaku da je ponuđena roba sa nedostatkom;
- potrošača informisati o prirodi nedostatka;
- ukoliko se roba sa nedostatkom prodaje u posebnom prodajnom prostoru oznaka o tome se ističe se na prodajnom prostoru.

Teret dokazivanja da je sve potrebne informacije o robi sa nedostatkom dao potrošaču pada na trgovcu.

Sniženje cijene je prodaja proizvoda po cijeni nižoj od prethodno utvrđene, a može se označiti kao rasprodaja, akcija, sezonsko sniženje ili drugim sličnim nazivom.

Rasprodaja je sniženje cijene određene količine određene robe koje traje dok se roba u potpunosti ne proda.

Proizvod koji se nudi po sniženoj cijeni mora biti:

- označen vidno i jasno na mjestu ponude;
- sa istaknutom cijenom prije sniženja i sniženom cijenom;
- označen vremenski period trajanja promotivne prodaje.

Proizvod koji je bio u prodaji po sniženoj cijeni iz promotivnih razloga (akcija i sl.) može ponovo biti predmet promotivne prodaje tek nakon isteka perioda koji je dvostruko duži od trajanja prethodne promotivne prodaje.

Roba koja je na sniženju mora biti fizički odvojena od druge robe, a ako joj ističe rok upotrebe ili je sa nedostatkom, mora biti označen razlog sniženja.

Dostupnost rezervnih djelova i servisa

Trgovac je dužan da prilikom ponude i prodaje tehničke i druge robe u skladu sa posebnim propisom, obavijesti potrošača u pisanoj formi o dostupnosti rezervnih djelova, priključnih aparata, tehničkog servisa, odnosno održavanja i popravke i sl. za vrijeme i poslije prestanka proizvodnje ili uvoza robe.

Označavanje uzorka, prodate robe, rezervisanih usluga

Roba koja je izložena u prodajnom objektu, a nije namijenjena prodaji mora biti vidno označena oznakom “nije za prodaju”, “uzorak”, “eksponat” i sl.

Prodana roba koja se nalazi u prodajnom objektu mora biti vidno označena oznakom “prodato” i sl.

Mjesto pružanja rezervisane ugostiteljske usluge mora biti vidno označeno oznakom “rezervisano” i sl., a potrošač se mora obavijestiti i o rezervaciji drugih usluga.

Isticanje upozorenja o rizicima

Na robu mora biti istaknuto uočljivo i jasno upozorenje o rizicima koji proizilaze iz uobičajene i nepravilne upotrebe ili upotrebe od strane određene grupe potrošača, kao i upozorenje na opasne supstance i smješe.

Upozorenje za usluge ističe se na mjestu ponude.

Isprave i oznake na proizvodima moraju biti napisane **na jeziku koji je u službenoj upotrebi** u Crnoj Gori.

Zakonom su propisana i druga prava, uslovi i način informisanja potrošača o: **korišćenju javnih usluga**; sadržini ugovora o **potrošačkom kreditu** i obaveznom obavještavanju u vezi sa tim; specifičnostima **distancione prodaje** i specifičnostima **prodaje izvan poslovnih prostorija trgovca** (obavezno prethodno obavještavanje i potvrda prethodnog obavještavanja, pravo potrošača na jednostrani raskid ugovora i posljedice raskida, itd.); **timesharing-u** /ugovor o pravu na vremenski ograničenu upotrebu nepokretnosti i njegovim specifičnostima (forma i sadržina ugovora, obavezno prethodno obavještavanje, pravo potrošača na jednostrani raskid ugovora i posljedice raskida, itd.) i dr.

Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima su odredbe o kojima se nije pojedinačno pregovaralo (unaprijed formulisane od strane trgovca, a potrošač nije imao uticaja na njihov sadržaj, a naročito ako se radi o odredbama unaprijed sačinjenog formularnog (tipskog) ugovora) i koje, suprotno načelu savjesnosti i poštenja, narušavaju

ravnotežu prava i obaveza na štetu potrošača.

Ugovorne odredbe koje nijesu pojedinačno pregovarane, a nude se potrošaču u pisanoj formi, moraju biti jasne, odnosno razumljive za potrošača, i na jeziku koji je u službeno upotrebi u Crnoj Gori, u protivnom tumačiće se u smislu koji je povoljniji za potrošača. Ukoliko trgovac tvrdi da se o unaprijed formulisanoj odredbi ugovora pregovaralo sa potrošačem, teret dokazivanja te činjenice pada na trgovca. Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima su ništave.

To su naročito odredbe kojima se:

- isključuje ili ograničava odgovornost trgovca za slučaj smrti ili povrede potrošača izazvanih činjenjima ili nečinjenjima trgovca;
- isključuju ili ograničavaju prava potrošača za slučaj potpunog ili djelimičnog neizvršenja ugovornih obaveza od strane trgovca;
- ugovara fakultativno pravo trgovca u pogledu izvršenja ugovorene usluge, a potrošač obavezuje na izvršenje ugovorene obaveze;
- utvrđuje pravo trgovca da zadrži sredstva plaćena od strane potrošača koji je odustao od zaključenja ili izvršenja ugovora, pri čemu isto pravo nije utvrđeno za potrošača ukoliko trgovac odustane od zaključenja ili izvršenja ugovora;
- obavezuje potrošača da plati nesrazmjerno visoku kaznu u odnosu na stvarnu štetu u slučaju neizvršenja ugovorene obaveze;
- utvrđuje diskreciono pravo trgovca na jednostrani raskid ugovora bez utvrđivanja istog prava za potrošača;
- utvrđuje pravo trgovca da zadrži sredstva plaćena za usluge koje nije izvršio, a ugovor je raskinut na njegovu inicijativu;
- utvrđuje pravo trgovca na raskid ugovora zaključenog na neodređeno vrijeme bez blagovremenog obavještenja potrošača, osim u izuzetno opravdanim okolnostima;
- utvrđuje pravo trgovca na automatsko produženje ugovora zaključenog na neodređeno vrijeme, ako potrošač ne izjavi da raskida ugovor, a ugovoreni rok za izjavu o raskidu je nerazumno kratak;
- obavezuje potrošača na prihvatanje obaveza sa kojima nije imao priliku da bude upoznat prije zaključenja ugovora;
- utvrđuje pravo trgovca da jednostrano izmijeni ugovorne odredbe bez opravdanog, ugovorom predviđenog razloga;
- utvrđuje pravo trgovca da bez opravdanog razloga jednostrano izmijeni osobine proizvoda koji je predmet ugovora;
- utvrđuje pravo trgovca da visinu cijene proizvoda odredi u momentu isporuke ili poveća cijenu proizvoda bez utvrđivanja prava potrošača na raskid ugovora ukoliko je konačna cijena veća od prvobitno ugovorene;
- utvrđuje pravo trgovca da ocjenjuje da li isporučeni proizvod odgovara ugovorenom kvalitetu;
- utvrđuje isključivo pravo trgovca da tumači ugovorne odredbe;

- obavezuje potrošača na izvršenje svih ugovornih obaveza, bez obzira na to da li je trgovac ispunio svoje ugovorne obaveze;
- isključuje ili ograničava odgovornost trgovca za obaveze koje su za njega preuzeli njegovi zastupnici, da poštuje ugovorne obaveze koje su u njegovo ime preuzeli njegovi agenti ili uslovljava poštovanje tih obaveza ispunjenjem određenih formalnosti od strane potrošača;
- utvrđuje pravo trgovca da bez prethodnog pristanka potrošača vrši prenos ugovornih prava i obaveza na treće lice, čime se potrošač dovodi u nepovoljniji položaj;
- isključuje ili ograničava pravo potrošača na srazmjerno sniženje ukupnog troška kredita u slučaju vraćanja kredita prije ugovorenog roka;
- potrošač odriče prava utvrđenih ovim zakonom;
- isključuje ili ograničava pravo potrošača na zaštitu prava pred sudom.

Naročito **zabranjeno ponašanje trgovca** je:

- saopštavanje netačnih, nepotpunih, nejasnih i dvosmislenih informacija o proizvodu ili uslovima prodaje kojima se potrošač dovodi u zabludu prilikom kupovine proizvoda;
- uslovljavanjem prodaje proizvoda prodajom drugih proizvoda;
- izjavljivanje da je proizvod moguće nabaviti samo u kratkom vremenskom periodu u namjeri da se izazove ishitrena odluka potrošača;
- uvjeravanje potrošača da je nedozvoljeni promet proizvoda zakonit;
- uvjeravanje potrošača da je njegova lična sigurnost i njegove porodice ugrožena ukoliko ne kupi ponuđeni proizvod;
- osnivanje, djelovanje ili promovisanje piramidalne promotivne mreže u okviru koje potrošač plaća za mogućnost zarade koja prvenstveno zavisi od uvođenja drugih potrošača u mrežu, a ne od same prodaje ili konzumacije proizvoda;
- upotrebljavanje izraza likvidaciona rasprodaja odnosno totalna rasprodaja ili slične oznake kada trgovac ne prestaje sa poslovanjem;
- agresivno ponašanje (prodaja proizvoda korišćenjem prinude, prijetnje i uznemiravanja potrošača, kojima se povrjeđuje sloboda izbora potrošača, a naročito: zabrana potrošaču da napusti, ili stvaranje utiska kod potrošača da ne može napustiti poslovne prostorije dok ne izvrši potpisivanje ugovora ili plaćanje cijene; učestale posjete domaćinstvu i pored protivljenja potrošača; nudičenje proizvoda potrošaču putem telefonskih poziva, fakseva, e-mailova ili na drugi sličan način bez saglasnosti potrošača; zahtijevanje od potrošača da obezbijedi isprave koje nijesu od značaja za realizaciju zahtjeva na osnovu polise osiguranja u cilju prinude potrošača na odustanak od ostvarivanja ugovornog prava; zahtijevanje plaćanja proizvoda isporučениh bez pristanka potrošača).

Zabranjena je reklama koja dovodi u zabludu, kojom se podstiče diskriminacija, koja propagira nasilje i podstiče ponašanje štetno za bezbjednost potrošača ili životnu sredinu.

Reklama koja upućuje na telefonski broj za koji važi posebna tarifa mora da sadrži iznos te tarife, a ako je reklama u obliku video zapisa iznos tarife mora biti uočljiv tokom cijelog emitovanja zapisa.

Pravo potrošača na naknadu štete:

- na proizvodu koji je dat na popravku **ostvaruje se podnošenjem zahtjeva licu koje je dovelo do uništenja, gubitka ili oštećenja proizvoda, koje je dužno da postupi po zahtjevu u roku od osam dana od dana podnošenja zahtjeva.**
- upotrebom proizvoda sa nedostatkom **ostvaruje se u skladu sa opštim pravilima o odgovornosti na štetu i o odgovornosti proizvođača za proizvod sa nedostatkom.**

V Postupci zaštite prava potrošača

Upravno-pravna zaštita

Inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrše nadležni inspekcijski organi. Nadležni inspektor, pored ovlašćenja utvrđenih zakonom kojim se uređuje inspekcijski nadzor, ovlašćen je i da:

- naredi trgovcu da postupi po prigovoru u postupku reklamacije u propisanom roku, odnosno da otkloni utvrđenu nepravilnost i ispunji zahtjev potrošača ukoliko proizvod sadrži nedostatak koji nije nastao krivicom potrošača, kao i ukoliko je pogrešno obračunata cijena kupljenog proizvoda i sl.;
- privremeno zabrani promet određenih proizvoda trgovcu ili distributeru, ako: vrši promet proizvoda koji nijesu bezbjedni, propisano deklarirani, sa neoznačenim rokom upotrebe na propisani način, ako ne obavijesti potrošača o važećim cijenama na propisani način ili ako obavještenje o cijenama dovodi u zabludu potrošača, ako ne preda potrošaču propisane isprave i garantni list uz proizvod, ako isprave i oznake na proizvodu nijesu na jeziku koji je u službenoj upotrebi u Crnoj Gori itd.

Nadležni organ državne uprave je dužan da, preko sredstava za masovnu komunikaciju, upozori potrošače na rizik od upotrebe proizvoda koji se nalazi na tržištu, a za koji je u propisanom postupku utvrđeno da nije bezbjedan.

Pored navedenih mjera, u slučaju nepoštovanja propisanih obaveza, inspektori mogu preduzeti i druge mjere proptiv prekršilaca, kao što su novčana kazna na licu mjesta, pokretanje prekršajnog postupka i dr.

Vansudska zaštita potrošača je obezbijedena preko Arbitražnog odbora, koji je

uspostavljen pri Privrednoj komori CG, radi sporazumnog rješavanja sporova između trgovca i potrošača. Potrošač odnosno organizacija potrošača, postupak pred Arbitražnim odborom može pokrenuti pod uslovom da se spor prethodno pokušao riješiti sa trgovcem. Vansudska zaštita se preporučuje i potrošačima i trgovcima zbog bržeg rješavanja i manjih troškova nego u postupku sudske zaštite.

Sudska zaštita potrošača čije je pravo ili interes povrijeđen može se ostvariti podnošenjem zahtjeva za naknadu štete pred nadležnim sudom, u skladu sa opštim propisima.

B. BEZBJEDNOST NEPREHRAMBENIH PROIZVODA / TRŽIŠNI NADZOR

Najvažniji propisi koji uređuju bezbjednost **neprehrambenih** proizvoda su:

- **Zakon o opštoj bezbjednosti proizvoda** (“Službeni list CG”, br. 48 /08) i podzakonski akti za njegovu primjenu: Uredba o načinu razmjene informacija o proizvodima koji predstavljaju rizik (“Službeni list CG”, br. 13/10), Pravilnik o sadržaju obavještenja o opasnom proizvodu (“Službeni list CG”, br. 30/10/), Uputstvo o obrascima za obavještenje o proizvodima koji predstavljaju rizik (“Službeni list CG”, br. 60/10);
- **Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima** (“Službeni list CG”, br. 14/08) i podzakonski akti-tehnički propisi koji se odnose na pojedine grupe proizvoda, kao i ostali zakoni koji se odnose na infrastrukturu kvaliteta: Zakon o standardizaciji (“Službeni list CG”, br. 13/08), Zakon o akreditaciji (“Službeni list CG”, br. 54/09), Zakon o metrologiji (“Službeni list CG”, br.79/08);
- **Zakon o zaštiti potrošača** (“Službeni list CG”, br. 26/07).

Pored navedenih, za bezbjednost proizvoda važni su i pojedini drugi zakoni koji sadrže odredbe koje se odnose na određene grupe proizvoda.

Napomena: Donešen je Pravilnik o utvrđivanju Liste crnogorskih standarda iz oblasti opšte bezbjednosti proizvoda (Sl.list CG,br.74/10), a po utvrđenom planu će se donijeti i tehnički propisi-pravilnici kojima će se u naše zakonodavstvo prenijeti EU direktive Novog i Starog pristupa.

Za bezbjednost proizvoda, pored pravnog okvira, važna su i dva strateška nacionalna dokumenta koje je usvojila Vlada Crne Gore, i to:

- Strategija tržišnog nadzora, koja se odnosi na bezbjednost neprehrambenih proizvoda sadrži osvrt na tržišni nadzor u Evropskoj Uniji, pregled postojećeg stanja u Crnoj Gori i uslove potrebne za razvoj nadzora nad tržištem Crne Gore, u skladu sa njenim potrebama, kao i standardima i dobrom praksom EU;
- Nacionalni program zaštite potrošača sa Akcionim planom za njegovu realizaciju, koji sadrži posebno poglavlje - Bezbjednost proizvoda.

Zakon o opštoj bezbjednosti proizvoda (ZoOBP)

Ovim Zakonom uređeni su zahtjevi koje moraju ispuniti proizvodi koji su na tržištu, obaveze proizvođača i distributera, način informisanja i razmjene informacija o rizicima proizvoda, kao i postupanje nadležnih organa nadzora. Ovaj Zakon se odnosi na proizvode čija bezbjednost nije uređena drugim propisima, kao i u pogledu rizika koji nijesu uređeni tim propisima.

Bezbjedan proizvod je svaki proizvod, koji pod predviđenim ili predvidljivim uslovima korišćenja, uključujući i vijek trajanja, puštanje u rad, instaliranje i zahtjeve u pogledu održavanja, kada je to primjenjivo, ne predstavlja rizik ili predstavlja minimalni rizik, a koji je primjeren sa upotrebom proizvoda i koji se smatra prihvatljivim u skladu sa visokim nivoom zaštite bezbjednosti i zdravlja ljudi. U protivnom, radi se o opasnom proizvodu (član 3).

Ozbiljan rizik je svaki rizik za bezbjednost i zdravlje potrošača/korisnika, bez obzira kada se njegovo svojstvo ispoljava, koji zahtijeva brzu intervenciju proizvođača, distributera ili nadležnog organa (član 3).

Proizvođač je: privredno društvo, preduzetnik ili fizičko lice koje izrađuje ili prepravlja proizvod, kao i drugo lice koje se predstavlja kao proizvođač stavljajući na proizvod svoje ime, robin žig ili neku drugu prepoznatljivu oznaku; predstavnik proizvođača sa sjedištem u Crnoj Gori, ako sjedište proizvođača nije u CG, odnosno uvoznik, ako sjedište proizvođača nije u CG; drugo privredno društvo, preduzetnik ili fizičko lice koje je u okviru svoje djelatnosti uključeno u lanac isporuke, u mjeri i kojoj njegova aktivnost može uticati na bezbjednost proizvoda (član 3).

Distributer je svako privredno društvo, preduzetnik ili fizičko lice koje je u okviru obavljanja djelatnosti uključeno u lanac isporuke, ako njegova aktivnost ne utiče na bezbjednost proizvoda (član 3).

RAPEX (Community Rapid Information System) je sistem brze razmjene informacija u EZ o proizvodima koji predstavljaju ozbiljan rizik. Crna Gora priprema uspostavljanje tzv. Nacionalnog RAPEX sistema, u koji će biti uključeni nacionalni organi, i to: Tržišna inspekcija (koja je istovremeno Kontaktna tačka sistema) i druge nadležne inspekcije i Uprava carina (Uredba o načinu razmjene informacija o proizvodima koji predstavljaju rizik).

Zahtjevi i kriterijumi bezbjednosti

Pri ocjeni bezbjednosti proizvoda naročito se uzimaju u obzir:

- karakteristike proizvoda, uključujući njegov sastav, ambalažu, uputstvo za sklapanje, kao i instaliranje i održavanje, kada je to primjenjivo;
- uticaj na druge proizvode, kada je moguće predvidjeti da će se koristiti sa drugim proizvodima;
- označavanje proizvoda, moguća upozorenja i uputstva za upotrebu i drugi podaci o proizvodu;
- kategorije potrošača koji su usljed korišćenja proizvoda, najviše izložene riziku, posebno djeca i stara lica (član 4).

Pretpostavlja se da je proizvod bezbjedan u pogledu rizika ako ispunjava zahtjeve crnogorskih standarda, na propisani način (čl. 5 i 6).

Zaštitna klauzula: Inspektor može da preduzme odgovarajuće propisane mjere, ukoliko na osnovu pribavljenih dokaza ustanovi da proizvod nije bezbjedan, iako je proizvod usaglašen sa zahtjevima odnosno kriterijumima bezbjednosti (član 7).

Obaveze proizvođača i distributera

Obaveze proizvođača

- da plasira na tržište isključivo bezbjedne proizvode;
- da potrošačima i drugim korisnicima pruža, u pisanoj formi odgovarajuće informacije i uputstva neophodna za procjenu rizika pri upotrebi proizvoda za svo vrijeme predviđenog ili uobičajnog vijeka upotrebe, ako takvi rizici nijesu očigledni bez odgovarajućeg upozorenja;
- da, u zavisnosti od karakteristika proizvoda, vrši procjenu rizika i preduzima odgovarajuće mjere u cilju sprječavanja rizika (upozorenje potrošačima i korisnicima na rizike koje bi proizvodi mogli imati; dodatno označavanje proizvoda, ispitivanje uzoraka proizvoda na tržištu i analiza reklamacija proizvoda i obavještanje distributera o tome; sprječavanje distribucije i prodaje; povlačenje proizvoda sa tržišta i od potrošača). Ove mjere se preduzimaju po sopstvenoj inicijativi ili na zahtjev inspekcije (čl. 4 st. 1 i čl.8).

Obaveze distributera

- da u okviru obavljanja djelatnosti postupa sa pažnjom dobrog privrednika kako bi obezbijedio isporuku bezbjednih proizvoda;
- ne smije da isporučuje proizvode za koje zna ili je, na osnovu informacija kojima raspolaže ili svog profesionalnog znanja i iskustva, trebalo da zna da ne ispunjavaju zahtjeve u pogledu bezbjednosti;

- da učestvuje u praćenju bezbjednosti proizvoda koji se plasiraju na tržište, naročito: prosljeđivanjem informacija o rizicima u vezi sa proizvodima, učesnicima u lancu isporuke, potrošačima i nadležnim državnim organima; čuvanjem, obezbjeđivanjem i dostavljanjem dokumentacije potrebne za utvrđivanje porijekla proizvoda i identiteta proizvođača, na zahtjev zainteresovanih strana; saradnjom u sprovođenju mjera koje proizvođači i nadležni državni organi preduzimaju u cilju sprječavanja rizika (član 9).

Zajedničke obaveze proizvođača i distributera

Proizvođači i distributeri su dužni da bez odlaganja, u pisanoj formi, **obavijeste** nadležnu inspekciju, ako:

- znaju ili bi na osnovu raspoloživih informacija ili profesionalnog znanja i iskustva trebalo da znaju da je određeni proizvod koji je plasiran na tržište opasan;
- ocijene da određeni proizvod koji je plasiran na tržište predstavlja ozbiljan rizik.

Obrazac obavještenja je u prilogu Pravilnika o sadržaju obavještenja o opasnom proizvodu.

Proizvođači i distributeri su dužni da na zahtjev inspekcije saraduju u sprovođenju mjera u cilju sprječavanja rizika koji su u vezi sa proizvodima koje isporučuju ili su isporučili (član 10).

Ovlašćenja i mjere inspektora (član 14)

Pored ovlašćenja utvrđenih posebnim propisima i već pomenute zaštitne klauzule, inspektor ima **ovlašćenja** da za svaki proizvod preduzima sljedeće mjere:

- vrši i organizuje provjere svojstava proizvoda koji utiču na njegovu bezbjednost, u potrebnom obimu, sve do kraja upotrebe;
- zahtijeva sve potrebne informacije od proizvođača ili distributera;
- uzima uzorke u cilju ispitivanja.

Obavezne mjere inspektora:

- za **proizvod koji ima rizike u određenim okolnostima**: da naredi da se takav proizvod obilježi lako razumljivim upozorenjima u vezi sa mogućim rizicima na jeziku koji je u službenoj upotrebi u Crnoj Gori, da plasiranje na tržište takvog proizvoda uslovi prethodnim ispunjenjem zahtjeva bezbjednosti;
- za **proizvod koji ima rizike za određena lica**: da naredi da se takva lica blagovremeno i u odgovarajućoj formi upozore na rizik, uključujući i objavljivanje specijalnih upozorenja putem sredstava informisanja;
- za **proizvod koji bi mogao da bude opasan**: da privremeno zabrani nuđenje, izlaganje, isporučivanje i stavljanje u upotrebu takvog proizvoda, do okončanja

- postupka ocjene bezbjednosti;
- za **opasan proizvod** da zabrani plasiranje na tržište i naredi prateće mjere neophodne za izvršenje mjere zabrane;
 - za **opasan proizvod koji je na tržištu**: da naredi ili organizuje neodložno sprječavanje distribucije i prodaje proizvoda i da upozori potrošače/korisnike na rizike koje taj proizvod nosi, da naredi ili organizuje sa proizvođačima i distributerima opoziv takvog proizvoda, da naredi uništavanje u odgovarajućim uslovima ako se u konačnom postupku utvrdi da je taj proizvod opasan.

Žalba protiv rješenja inspektora o mjerama ne odlaže izvršenje rješenja.

Pored navedenih mjera upozorenja, povlačenja sa tržišta, opoziva od potrošača i uništavanja proizvoda, inspektorima su na raspolaganju i druge mjere kao što su pokretanje prekršajnog postupka idr.

Mjere inspektora, izuzev proizvođaču i distributeru, mogu biti upućene i trgovcu na malo i drugim licima, kada je to potrebno u postupku nadzora.

Zakonom o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima uređeni su načini propisivanja tehničkih zahtjeva za proizvode, ocjenjivanje usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, vršenje nadzora nad ispunjavanjem zahtjeva iz tehničkih propisa idr. Ovaj zakon je pravni osnov za prenošenje EU direktiva Novog i Starog pristupa u naše zakonodavstvo.

C. TRGOVINA I ZANATSTVO

I Trgovina

Trgovina na unutrašnjem tržištu je regulisana Zakonom o unutrašnjoj trgovini (“Službeni list CG”, br. 49/08), kojim su uređeni uslovi i oblici vršenja trgovine, zaštita od nelojalne konkurencije u trgovini i nadzor nad primjenom zakona. Podzakonski akti za primjenu ovog zakona su:

- Pravilnik o sadržini prijave trgovine i registra za vođenje evidencije trgovaca (“Sl. list CG 49/08);
- Uredba o uslovima za organizovanje javne i aukcijske prodaje robe (“Sl.list CG”,br.1/10);
- Pravilnik o minimalnim tehničkim uslovima za obavljanje prometa robe i vršenje usluga u prometu robe (“Sl.list RCG”,br.1/02 i 24/03)*;
- Pravilnik o obliku i načinu vođenja trgovačke knjige (“Sl.list SRJ”,br.12/94)*.

***Napomena:** U pripremi su novi podzakonski akti, i to: o minimalnim tehničkim uslovima za obavljanje prometa robe i vršenje usluga u prometu robe; o sadržini i načinu

vođenja evidencije u trgovini; o trgovini izvan poslovnih prostorija; o trgovini na malo određenom robom na osnovu ugovora sa trgovcem.

Trgovina je **kupovina i prodaja robe (trgovina na veliko i trgovina na malo) i vršenje trgovinskih usluga.**

Trgovina na veliko je kupovina robe radi dalje prodaje trgovcima, profesionalnim korisnicima i drugim subjektima, osim fizičkim licima kao krajnjim korisnicima.

Posebni oblici trgovine na veliko su: isključiva distribucija, selektivna distribucija, franšizing.

Trgovina na malo je kupovina robe radi dalje prodaje krajnjim korisnicima.

Posebni oblici trgovine na malo su: distanciona trgovina, trgovina izvan poslovnih prostorija, javna i aukcijska prodaja, prodaja na pijaci.

Trgovinske usluge, u smislu ovog Zakona, su: agencijske, posredničke, zastupničke, komisione, berzanske, usluge uskladištenja, opremanja i dopremanja robe, kontrole kvaliteta i kvantiteta robe, ekonomske propaganda i promocije, usluge priređivanja sajмова i privrednih izložbi, usluge pijace i druge usluge uobičajene u trgovini.

Ovaj zakon se primjenjuje i na druga lica navedena u članu 6, s tim što je za trgovinu iz st. 4 ovog člana (vrsta robe, način i uslovi), u pripremi poseban pravilnik (član 31 st.3).

Uslovi za obavljanje trgovine (čl.9, 10, 15, 31)

Uslovi za obavljanje trgovine (trgovina na veliko, trgovina na malo i vršenje trgovinskih usluga) bliže su propisani Pravilnikom o minimalnim tehničkim uslovima za obavljanje prometa robe i vršenje usluga u prometu robe. Propisani minimalno tehnički uslovi za poslovne prostorije i druga prodajna mjesta, opremu i sredstava za obavljanje trgovine, odnosno drugi uslovi zavisno od vrste i posebnih oblika trgovine, kao i posebni uslovi zavisno od vrste prodajnog objekta, odnosno vrste robe u trgovini na malo.

Trgovina na veliko obavlja se:

- u posebnim prostorijama, skladištima i drugim prostorijama za prodaju robe na veliko, na pijacama za prodaju robe na veliko, kao i na drugim mjestima koja ispunjavaju propisane uslove,
- u tranzitu (bez zadržavanja robe u skladištu trgovca na veliko), za koju nije potreban prodajni prostor, odnosno skladište,
- na robnim berzama, u skladu sa zakonom.

Trgovina na malo obavlja se:

- u prodajnim prostorijama koje ispunjavaju propisane uslove,
- na drugim prodajnim mjestima koja ispunjavaju propisane uslove (štandovi-tezge, automati, pokretne prodavnice-ulični prodavci s kolicima i dr.) i sl., kao i prigodne

prodaje (priredbe, sajmovi, izložbe i dr.). Ova prodajna mjesta mogu se organizovati u zatvorenom ili otvorenom prostoru, na pijaci ili izvan pijace u skladu sa posebnim propisom lokalne samouprave.

Za trgovinu izvan poslovnih prostorija u pripremi je poseban pravilnik (čl.17 st. 3 i čl. 31 st. 4).

Uslovi za vršenje **trgovinskih usluga i trgovine na veliko u tranzitu** sadržani su u pomenutom podzakonskom aktu.

Ispunjenost propisanih uslova za obavljanje trgovine provjeravaju nadležne inspekcije u postupku redovnog inspeksijskog nadzora (član 34).

Obaveze trgovca

Pored obaveza koje se odnose na uslove koje treba da ispuni prije otpočinjanja djelatnosti, trgovac ima i sljedeće obaveze:

- ako zakonom nije drukčije propisano, da podnese prijavu o početku obavljanja trgovine i pružanja trgovinske usluge nadležnom inspeksijskom organu (tržišna inspekcija) i opštinskom organu uprave nadležnom za poslove privrede, za potrebe evidencije, najmanje osam dana prije početka rada. Sadržina obrasca prijave trgovine uređena je Pravilnikom o sadržini prijave trgovine i registra za vođenje evidencije trgovaca. Ako trgovac planira da se bavi trgovinom robe za koju su uslovi propisani posebnim zakonom (npr. prehrambena roba, lijekovi, nafta i naftni derivati ili dr. robom za koju su uslovi propisani posebnim zakonom), dužan je da postupi u skladu sa tim zakonom. Takođe, zavisno od vrsta roba koje su predmet trgovine, trgovac je dužan postupiti i po Zakonu o unutrašnjoj trgovini i po posebnom zakonu (član 33);
- da posjeduje dokaz o nabavci robe (član32) i da vodi evidenciju o nabavci i prodaji robe, u skladu sa odredbama Pravilnika o obliku i načinu vođenja trgovačke knjige. Evidencija mora biti dostupna tržišnoj inspekciji u toku kontrole u poslovnom prostoru u kome se vrši kontrola (član 37);
- da podatke o radnom vremenu istakne na vidljiv i jasan način i da se pridržava istaknutog radnog vremena (čl. 35 I 36).

Takođe, trgovci su dužni da poštuju i druge propise kojima se na tržištu uređuje zaštita prava potrošača, zaštita prava intelektualne svojine, posebni uslovi utvrđeni za promet određenih vrsta roba itd.

Nelojalna konkurencija (čl.38-40)

Nelojalnu konkurenciju predstavljaju radnje trgovca kojima se protivno dobrim poslovnim običajima nanosi ili može nanijeti šteta drugom trgovcu ili kupcu (reklamiranje, oglašavanje ili nuđenje robe navođenjem podataka ili upotrebom izraza kojim se stvara ili se može stvoriti zablude na tržištu o toj robi, čime se određeni trgovac dovodi ili može dovesti u povoljniji položaj; iznošenje neistina o drugom trgovcu koje

šteti njegovom ugledu i poslovanju; prodaja robe sa oznakama ili podacima koji stvaraju ili mogu dovesti trgovca u zabludu u pogledu porijekla, načina proizvodnje, količine, kvaliteta ili drugih svojstava robe; prikrivanje mana robe ili dovođenje kupca u zabludu na drugi način; davanje drugom trgovcu ovlašćenja za korišćenje svojih spoljnih obilježja ako se time stvara ili može stvoriti zabluda na tržištu i sl.)

Akti i radnje nelojalne konkurencije na tržištu su zabranjeni.

Mjere i radnje tržišnog inspektora (čl. 41-45)

Pored upravnih mjera i radnji propisanih zakonom koji uređuje inspeksijski nadzor, inspektor će preduzeti i sljedeće:

- privremeno zatvori objekat ili drugo prodajno mjesto u kojem se vrši trgovina na veliko ili trgovina na malo ako ne ispunjava propisane uslove za obavljanje trgovine ili ne posjeduje dokaz o nabavci za robu koja je predmet trgovine;
- privremeno oduzme robu koja je predmet trgovine za koju trgovac ne posjeduje dokaz o nabavci .

Pored upravnih mjera i radnji, inspektor preduzima i druge mjere, kao što su pokretanje prekršajnog postupka, novčana kazna na licu mjesta i dr.

II Zanatstvo

Uslovi za obavljanje zanatske djelatnosti i druga pitanja od značaja za zanatsku djelatnost uređeni su **Zakonom o zanatstvu** (“Sl.list CG”, br.54/09).

Podzakonski akti za primjenu ovog zakona su:

- Odluka o utvrđivanju zanata, djelatnosti sličnih zanatu i liste jednostavnih i složenih zanata (“Sl.list CG”,br.63/10);
- Pravilnik o minimalno-tehničkim uslovima za obavljanje zanata (“Sl.list CG” br.76/10).

Zanatska djelatnost je djelatnost koju fizičko lice ili privredno društvo obavlja proizvodnjom, prometom i pružanjem usluga na tržištu i na osnovu individualnih narudžbi, radi sticanja dobiti.

Zanati mogu biti **jednostavni** - za čije obavljanje nije potrebna stručna kvalifikacija, i **složeni** - za čije je obavljanje potrebna odgovarajuća stručna kvalifikacija (član 6).

Zanatom se mogu baviti fizička lica u svoje ime i za svoj račun, ako ispunjavaju propisane uslove za obavljanje zanata, a izuzetno i privredna društva, ako to ne čine na industrijski način (član 8).

Uslovi za obavljanje zanatstva (čl. 9, 12)

Minimalno-tehnički uslovi za obavljanje zanata koje moraju da ispunjavaju poslovne

prostorije, oprema i sredstva za obavljanje zanata, odnosno drugi uslovi zavisno od vrste i posebnih oblika zanata, u skladu sa posebnim propisima, bliže su propisani Pravilnikom o minimalno-tehničkim uslovima za obavljanje zanata.

Ispunjenost propisanih uslova za obavljanje zanata, provjeravaju nadležne inspekcije. Zanatlija koji je obavljao složeni zanat do stupanja na snagu ovog zakona dužan je da svoje poslovanje usaglasi sa ovim zakonom u roku od 18 mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona, tj. do 3.februara 2011.godine.

Prijavu o početku obavljanja zanata zanatlija je dužan da podnese organu lokalne uprave nadležnom za poslove privrede najmanje osam dana prije početka rada. Prijava sadrži: ime i prezime, jedinstveni matični broj i adresu, odnosno naziv i sjedište podnosioca prijave; zanimanje, odnosno djelatnost; vrstu zanata; mjesto i adresu gdje se zanat obavlja.

Zanatlija koji je obavljao zanat do stupanja na snagu ovog zakona bio je dužan da podnese prijavu organu lokalne uprave nadležnom za poslove privrede u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona, tj. do 3.septembra 2009.godine.

Nadležni organ lokalne uprave za poslove privrede, nakon upisa u evidenciju, podatke iz prijave dostavlja, u roku od osam dana, Zanatskoj komori, radi upisa u Registar zanatlija. Takođe, zanatlije su dužni da poštuju i druge propise kojima se na tržištu uređuje zaštita prava potrošača, zaštita prava intelektualne svojine itd.

Mjere i radnje inspektora (čl. 17, 18)

Nadzor nad sprovođenjem Zakona o zanatu vrše nadležni organi uprave i nadležne inspekcije. Pored upravnih mjera i radnji utvrđenih zakonom kojim se uređuje inspekcijski nadzor, inspektor može pokrenuti prekršajni postupak protiv zanatlija ako ne ispunjavaju uslove za obavljanje zanata i ako o početku obavljanja zanata ne podnesu prijavu nadležnom organu lokalne uprave.

D. ZAŠTITA PRAVA INTELEKTUALNE SVOJINE

Prava intelektualne svojine predmet su više materijalnih zakona, čija primjena je propisana **Zakonom o primjeni propisa kojima se uređuju prava intelektualne svojine** („Službeni list RCG“, br. 45/05), koji je donešen polovinom 2005 godine, a primjenjuje se od 1.januara 2006.god.

Propisi na čiju se primjenu odnosi ovaj Zakon, su:

1. Zakon o autorskom i srodnim pravima („Službeni list SCG“, br. 61/04)*,

2. Zakon o žigu („Službeni list SCG“, br. 61/04 i 7/05)**,
3. Zakon o pravnoj zaštiti dizajna („Službeni list SCG“, br. 61/04)**,
4. Zakon o zaštiti topografije integrisanih kola („Službeni list SCG“, br.61/04)**,
5. Zakon o oznakama geografskog porijekla („Službeni list CG“, br. 48/08),
6. Zakon o patentu („Službeni list CG“, br. 66/08).

Napomena: Zakoni na r.br. 1-4 su zakoni koje je Crna Gora preuzela od bivše državne zajednice SCG i još uvijek su u primjeni. Međutim, na posljednjem zasijedanju Skupštine CG, usvojeni su: Zakon o žigu, Zakon o pravnoj zaštiti dizajna i Zakon o zaštiti topografije integrisanih kola, očekuje se njihovo objavljivanje u Službenom listu**, a pripremljen je i Zakon o autorskom i srodnim pravima (završena javna rasprava, očekuje se utvrđivanje predloga i upućivanje u proceduru usvajanja na Skupštini CG)*.

Pravnom okviru koji se odnosi na prava intelektualne svojine, pripadaju i Zakon o kinematografiji („Službeni list CG“, br.14/08) i Zakon o optičkim diskovima („Sl. list CG“, br.27/07).

Prava intelektualne svojine su:

- autorsko i srodna prava;
- prava industrijske svojine (žig, dizajn, patent, oznake geografskog porijekla, topografija integrisanih kola).

Sadržina Zakona o primjeni propisa kojima se uređuju prava intelektualne svojine

Ovim Zakonom zabranjena je proizvodnja, držanje i promet robe kojom se povredjuju prava intelektualne svojine (član 2), kao i prenos i emitovanje radio-difuznih signala bez dokaza o prethodno regulisanim obavezama za korišćenje autorskog i srodnih prava (član 3). Odredbe ovog Zakona shodno se primjenjuju i na usluge i na pružaoce usluga (član 1 stav 2). Zakonom su određeni organi nadležni za primjenu propisa u oblasti intelektualne svojine, postupak za preduzimanje mjera i visina kazni za prekršaje (član 1 stav 1).

Roba kojom se povredjuju prava intelektualne svojine obuhvata naročito: piratizovana autorska djela, robu sa krivotvorenim žigom, robu kojom se povredjuju prava na dizajn, prava iz patenta, prava na topografiju integrisanih kola, kao i robu koja je prevashodno projektovana, napravljena, prepravljena ili joj je dejstvo da omogućiti izbjegavanje, zaobilaženje, uklanjanje deaktiviranje ili izbjegavanje na drugi način tehnološke mjere, uređjaja ili sastavnog dijela čija svrha je da spriječi ili ograniči radnje u odnosu na predmet zaštite koje nije odobrio nosilac prava. Zakonom su definisana značenja piratizovanih autorskih djela, kao i svih drugih roba kojima se povredjuju prava intelektualne svojine (član 4).

Za nadzor nad primjenom Zakona nadležno je više organa (član 5).

Tržišna inspekcija vrši nadzor:

- proizvodnje i prometa robe kojom se povredjuju prava industrijske svojine (žig, dizajn, patent, oznake geografskog porijekla neprehrambene robe, topografija integrisanih kola);
- prometa robe na kojoj postoje autorsko i srodna prava (član 6).

Inspekcijski nadzor se vrši: **po službenoj dužnosti ili po zahtjevima nosioca prava intelektualne svojine** (čl. 7 stav 1).

Zahtjev za pokretanje postupka može biti (član 8):

- pojedinačan, ako se odnosi na određenu vrstu i količinu robe;
- opšti, ako se odnosi na sve količine određene robe za određeni –traženi vremenski period.

Nosilac prava je nosilac bilo kog prava intelektualne svojine ili pravni sljedbenik nosioca prava, ili drugo lice ovlašćeno da uživa to pravo u skladu sa zakonom, uključujući i profesionalna udruženja i organizacije za upravljanje pravima koji zastupaju nosioce prava.

Zahtjev sadrži: opis robe sa podacima na osnovu kojih se može prepoznati roba kojom se povredjuju prava intelektualne svojine i dokaz da je podnosilac zahtjeva nosilac prava na robi na koju se zahtjev odbosi. Ako se radi o opštem zahtjevu, zahtjev treba da sadrži i vremenski period za koji se traži zaštita prava. Zahtjev može da sadrži i druge podatke koji mogu pomoći u prepoznavanju pošiljke ili pakovanje, uzorak robe, fotografiju i sl. (član 9).

Postupanje po zahtjevu i mjere tržišnog inspektora

Inspektor je dužan postupiti po zahtjevu i obavijestiti podnosioca zahtjeva o izvršenom nadzoru i eventualno preduzetim mjerama, u propisanim rokovima (član 12).

Kad u postupku inspekcijskog nadzora ocijeni da su u proizvodnji i prometu robe povrijeđena prava intelektualne svojine, tržišni inspektor je ovlašćen da:

- privremeno zabrani proizvodnju, odnosno obavljanje djelatnosti;
- privremeno oduzme robu.

U slučaju preduzimanja ovih mjera inspektor je dužan da odmah, a najkasnije u roku od 2 dana u pisanoj formi obavijesti nosioca prava, odnosno podnosioca zahtjeva, radi pokretanja postupka pred nadležnim sudom za zaštitu prava intelektualne svojine. Ovo obavještenje sadrži propisane podatke (član 14).

Na postupak inspekcijskog nadzora na području intelektualne svojine, u dijelu koji nije

regulisan ovim zakonom, primjenjuje se Zakon o inspekcijskom nadzoru (član 7 stav 2).

Vraćanje robe i naknada štete

Zakonom su propisani slučajevi vraćanja privremeno oduzete robe licu od koga je oduzeta, ukoliko ista nije predmet nekog drugog kažnjivog djela (član 16 stav 1 i 2).

Ukoliko se u postupku utvrdi da je roba po zahtjevu nosioca prava oduzeta neosnovano, podnosilac zahtjeva dužan je vlasniku robe, odnosno licu od koga je roba oduzeta nadoknaditi štetu zbog privremenog oduzimanja robe (član 17).

Zaštitne mjere i novčane kazne

Pored zaštitnih mjera zabrane proizvodnje, odnosno obavljanja djelatnosti i oduzimanja robe/predmeta sa kojima je povrijeđeno pravo intelektualne svojine, inspektor može uništiti oduzetu robu, po nalogu suda ili po službenoj dužnosti (čl. 14 stav 1 i čl. 18). Za privredna društva ili drugi oblik obavljanja privredne djelatnosti propisane su novčane kazne za prekršaj (čl. 19-26).

TURISTIČKA INSPEKCIJA

Mladen Pavličić, inspektor za turizam

Turistička inspekcija ima nadležnost i ovlaštenja da vrši inspekcijski nadzor nad svim subjektima koji obavljaju ugostiteljsku i turističku djelatnost u Crnoj Gori.

Pravni okvir djelovanja u vršenju inspekcijskog nadzora su Zakon o turizmu, Zakon o inspekcijskom nadzoru, Zakon o skijalištima, Zakon o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda, Zakon o prekršajima, Zakon o autorskim i srodnim pravima, Zakon o zabrani diskriminacije i dr.

Svi subjekti koji se bave ugostiteljskom i turističkom djelatnošću su obavezni da prije početka obavljanja djelatnosti pribave odobrenje za rad od nadležnog oragana jer u suprotnom će se takvi objekti zatvarati stavljanjem službenog pečata i protiv učinioca prekršaja podnosiće se prekršajne prijave.

U pogledu ugostiteljske djelatnosti turistička inspekcija vrši kontrolu nad svim pravnim i fizičkim licima koji su registrovani i ispunjavaju uslove za obavljanje te djelatnosti u ugostiteljskim objektima: hoteli, moteli, aparthoteli, turistička naselja, pansioni, vile, kampovi, odmarališta, sobe za iznajmljivanje, apartmani, restorani, kafe-barovi, noćni klubovi, picerije, objekti brze hrane, poslastičarnice i dr.

Pored odobrenja za rad za obavljanje djelatnosti subjekti su obavezni da ispune i ostale uslove koji su navedeni u čl.103 st.1 tačka1-18 Zakona o turizmu (Sl.list br.61/10), kao i obaveze iz čl. 96 Zakona o turizmu koji propisuje koji su objekti obavezni da se kategorišu, u čl.104 propisana je obaveza da ugostitelj ne smije usluživati lica mlađja od 18 godina alkoholnim pićima (u ovom slučaju gdje se utvrdi prekršaj biće podnešene prekršajne prijave).

Ugostitelj je obavezan da u objektu obezbijedi prostor za pušenje i da ga vidno označi natpisom ili oznakom. Zabranjeno je pušenje u diskotekama, picerijama, objektima brze hrane, poslastičarnicama (za ugostiteljske objekte obaveze su sadržane u čl. 4. čl.26. čl.27 Zakona o ograničenju upotrebe duvanskih proizvoda Sl.list 52/04).

U pogledu turističke djelatnosti, turistička inspekcija vrši kontrolu nad subjektima koji obavljaju djelatnost u turističkim agencijama, kod pružanja usluga na kupalištima, usluge raftinga, usluge na skijalištima, usluge turističkog vodiča kao i ostale turističke usluge.

Pored odobrenja za rad za obavljanje turističke djelatnosti, subjekti su obavezni da u obavljanju djelatnosti ispune uslove iz čl.8 Zakona o turizmu (61/10), čl.9-32 Zakona o turizmu u vezi turističkih agencija, čl.9-32 u vezi turističkih vodiča, čl.50-56 u vezi usluga na kupalištima čl.56-65 usluge u nautičkom turizmu, čl.70 rafting i splavarenje i dr.(navešćemo neke od obaveza kao što su: vidno isticanje cijena usluga

i pridržavanje istih, za svaku uslugu potrebno je izdati račun, potrebno je voditi knjigu žalbi na propisan način i dr.)

Ugostitelji su obavezni da poštuju Zakon o kretanju lica sa invaliditetom uz pomoć psa pomagača (čl.4) koji imaju slobodan pristup ugostiteljskim objektima.

INSPEKCIJA ZAŠTITE PROSTORA

Nataša Brajović, inspektor zaštite prostora

Bespravna gradnja

Bespravna gradnja je socijalni fenomen duboko ukorijenjen u našem društvu i kao takva ona datira duboko u prošlost, i ne može se vezivati samo uz ovaj vremenski period.

Ipak, može se reći da je proteklih godina javni interes u ovoj oblasti u mnogome bio zanemaren, i ne možemo reći sve, ali i više nego što je prihvatljivo je bilo podređeno privatnom. Uz to, nedorečene zakonske odredbe i samovolja pojedinaca, rezultirale su haosom u prostoru

Na mnogim su mjestima izgrađena cijela naselja bez kanalizacije, vode, struje, gradilo se na budućim saobraćajnicama, parkiralištima, parkovima.

Kao korak ka rješavanju ovog veoma teškog društvenog problema koji je ugrožavao razvojne šanse Crne Gore, bilo je neophodno dopuniti i izmjeniti postojeću zakonsku regulativu i to na način koji doprinosi eliminisanju anarhije i bezakonja u građevinarstvu, povećanju stepena legalnosti u gradnji i olakšavanju ulaganja investitorima, što je i učinjeno.

Bespravna gradnja ugrožava budućnost: budućnost porodice kao stuba društva i ukupne društvene zajednice!

Lice koje bespravno gradi rizikuje da pretrpi višestruku štetu:

- MATERIJALNU (rušenje objekta),
- NOVČANU (moraće da plati troškove rušenja),
- KRIVIČNO GONJENJE I OSUDU na kaznu zatvora u trajanju od 6 mjeseci do 5 godina,
- NEMOGUĆNOST UPISA u katastar i eventualne prodaje na tržištu nekretnina,
- RIZIKUJE stabilnost objekta.

Opštedruštvena šteta koju bespravni graditelj pričinjava je:

- Devastacija životne sredine,
- Negativna slika o Crnoj Gori u krugovima potencijalnih turista i investitora,
- Veliki gubici u naplati poreza i drugim prihodima.

Kada govorimo o nelegalnoj gradnji kao društvenom problemu možemo reći da uzrokuje:

- u bezbjednosnom smislu stvaraju se razni rizici, a posebno izražen rizik je u pogledu seizmičke bezbjednosti. Nestručna gradnja je najveći uzrok stradanja u slučaju zemljotresa.
- nemogućnost obezbjeđenja kvalitetnije infrastrukture
- nemogućnost legalne uknjižbe objekta i eventualne kasnije trgovine njime na tržištu nekretnina.
- dugovanje prema zajednici u kojoj živimo.

INSPEKCIJSKI NADZOR U OBLASTI ZAŠTITE PROSTORA

Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata, značajno je izmijenjena nadležnost u inspeksijskom nadzoru.

Pored **građevinske i urbanističke inspekcije**, koje su obavljale poslove nadzora u ovoj oblasti, formirana je i **Inspekcija zaštite prostora**.

Podjela nadležnosti podrazumijeva i podjelu obaveza i odgovornosti svih onih koji učestvuju u kvalitetnoj valorizaciji prostora, kao veoma značajnog resursa.

Cilj formiranja Inspekcije zaštite prostora je bio stvaranje jedne efikasne službe, koja će na najbrži i efikasan način spriječavati bespravnu gradnju i zaštititi prostor Crne Gore.

Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata je propisano da ova inspekcija vrši inspeksijski nadzor u oblasti uređenja prostora kontrolišući da li je za građenje objekata na prostoru Crne Gore, izdata građevinska dozvola.

Kada inspektor zaštite prostora utvrdi da se građenje objekta vrši bez građevinske dozvole ima obavezu i ovlašćenje da naredi rušenje objekta, a u skladu sa članovima 149 i 150 Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata.

Ovim je skraćen dugotrajni postupak do donošenja rješenja o rušenju, koji su bespravni graditelji maksimalno iskorišćavali.

Inspektor vrši inspeksijski nadzor u cilju ostvarivanja i zaštite javnog interesa, kao i interesa pravnih i fizičkih lica kada je to u skladu sa javnim interesom.

Postupak inspeksijskog nadzora se pokreće i vodi po službenoj dužnosti.

Isto tako, svako može podnijeti inicijativu za pokretanje postupka inspeksijskog nadzora.

Neblagovremeno prijavljivanje bespravne gradnje, dovodi do veoma otežanog djelovanja inspekcije, zbog činjenice da se objekti redovnom kontrolom često pronalaze u završnoj fazi izgradnje

Prijave se primaju na telefon 020/482-386 u periodu od 09-17 časova svakog radnog dana.

Van radnog vremena, vikendom i praznikom prijave se primaju na fax 020/482-386 i na e-mail bespravna.gradnja@mse.gov.me.

Dežurni službenik je dužan da se tokom radnog vremena javlja na telefon, te da prijave upisuje u predviđeni obrazac.

Zaprimljene prijave dežurni službenik predaje rukovodiocu Odsjeka inspekcije zaštite prostora – Glavnom inspektoru, koji dnevno raspoređuje postupanje po prijavama.

Prijave sa urednim podacima zavode se u upisnik, i po njima se pokreće upravni postupak.

Ukoliko podnosilac prijave želi da bude obaviješten o preduzetim mjerama, dužan je da ostavi svoje podatke dežurnom službeniku.

Prijave primljene putem fax-a i e-maila procesuiraju se na isti način.

Glavni inspektor zaštite prostora svakog radnog dana do 10:00h, dostavlja na uvid pomoćniku ministra pregled zaprimljenih prijava prethodnog dana.

Kada govorimo o ovoj problematici evidentan je i problem nedovoljne aktivnosti drugih državnih kao i opštinskih inspekcija u zaštiti morskog dobra i nacionalnih parkova.

Za prostor morskog dobra i nacionalnih parkova kao posebno šticećenih i ugroženih zona, izražen je problem bespravne gradnje, rekonstrukcije objekata, ponti, mula, mandrača i dr.

Pored ovog, prisutno je i uređenje plaža, nasipanje priobalnog dijela, izgradnja ogradnih i potpornih zidova, puteva i sl.

U ovim slučajevima, izostaje djelovanje **komunalne policije**, te se čini da ne postoji dovoljno energičan odnos u postupku suzbijanja bespravne gradnje.

Ovo iz razloga što je priobalni prostor, na kome se započinju gore navedeni objekti, uglavnom u vlasništvu države, odnosno radi se o javnim površinama, te komunalna policija ima i obavezu i ovlašćenja da, odmah po deponovanju materijala, isti ukloni i kazni počinioca.

Slični problemi javljaju se i na drugim područjima zbog nedovoljno definisanih nadležnosti.

Upravni nadzor i kontrolu u zoni morskog dobra, vrši više inspekcijskih organa: inspekcija zaštite prostora JP MD CG, građevinska, vodoprivredna, ekološka, saobraćajna, zatim Lučke kapetanije, Inspekcija za ribarstvo i Plovna jedinica MUP-a.

Bespravna gradnja kao krivično djelo

Inspektori imaju i zakonom propisanu obavezu i ovlašćenje da protiv bespravnih graditelja podnesu krivične prijave kada u postupku inspekcijskog nadzora utvrde da postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti.

S tim u vezi je i obaveza inspektora da da izjavu u istražnom postupku u svojstvu svjedoka, po podnešenim krivičnim prijavama pred stvarno i mjesno nadležnim Osnovnim državnim tužilaštvom.

Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog Zakonika predviđena je oštrija kaznena politika kada je riječ o oblasti zaštite životne sredine.

Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika („Sl. List RCG“ br. 40/2008 od 27.06.2008.) propisana su krivična djela – građenje objekta bez građevinske dozvole iz člana 326a i protivpravno priključenje na tehničku infrastrukturu iz člana 326b Krivičnog zakonika.

Prema članu 326a Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika:

“Ko protivno propisima o izgradnji objekata, planiranju i uređenju prostora započne građenje objekta bez prethodno pribavljene građevinske dozvole ili gradi objekat suprotno izdatoj građevinskoj dozvoli i tehničkoj dokumentaciji ili odluci nadležnog organa o zabrani građenja, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina”.

Prema članu 326b Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika :

“Zatvoroskom kaznom od tri mjeseca do tri godine biće kažnjen svako ko, protivno propisima o izgradnji objekata, planiranju i uređenju prostora priključi ili dozvoli da se na tehničku infrastrukturu (elektroenergetsku, vodovodnu, kanalizacionu i putnu) priključi gradilište, objekat u izgradnji ili građevinski objekat za koji nije izdata građevinska dozvola.”

Lica koja krivično odgovaraju su:

- U slučaju da je investitor bespravne gradnje FIZIČKO LICE - lice koje se vodi kao vlasnik,
- U slučaju da je investitor PRAVNO LICE - firma i izvršni direktor.

Za pravna lica, prema Zakonu o odgovornosti pravnih lica za krivična djela mogu biti izrečene sljedeće sankcije:

- Kazna (novčana, prestanak pravnog lica),
- Uslovna osuda,
- Jedna od mjera bezbjednosti (oduzimanje predmeta, javno objavljivanje presude, zabrana obavljanja privrednih ili drugih djelatnosti).

ZAJEDNIČKE AKTIVNOSTI NA SUZBIJANJU BESPRAVNE GRADNJE

Radi preuzimanja zajedničkih Mjera na zaštiti prostora i životne sredine od građenja objekata bez građevinske dozvole i protivpravnog priključenja na tehničku infrastrukturu, Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine, Ministarstvo pravde, Državno tužilaštvo i Uprava policije potpisali su memorandum o saradnji u sprječavanju, otkrivanju i gonjenju izvršilaca krivičnih djela protiv životne sredine.

Zajednički tim je neposredno učestvovao u formiranju lokalnih timova za područja Bara, Ulcinja, Budve, Kotora, Tivta i Herceg Novog. U rad lokalnih timova uključeni su: nadležni inspektori Ministarstva uređenja prostora i zaštite životne sredine, ovlašćeni predstavnici organa lokalne uprave, predsjednici opština, odnosno glavni administratori, službena lica PJ odnosno Ispostava Uprave policije, starješine organa lokalne uprave nadležnih za poslove urbanizma i komunalnih djelatnosti, predstavnici javnih preduzeća Vodovoda, Elektrodistribucije, JP Morskog dobra, JP Nacionalni parkovi i Zavoda za zaštitu spomenika kulture.

Rad lokalnih timova je u toku, uz ostvarivanje kontinuirane saradnje i razmjene informacija sa zajedničkim timom.

Sprovođenjem Memoranduma kroz formiranje Zajedničkog tima i lokalnih ad-hoc timova, unaprijeđen je rad organa otkrivanja krivičnih djela-građenje objekata bez građevinske dozvole iz člana 326 a i protivpravno priključenje objekata na tehničku infrastrukturu iz člana 326 b Krivičnog zakonika i utvrđivanja identiteta izvršilaca.

Koordinacija rada lokalnih ad-hoc timova od strane osnovnih državnih tužioca, olakšala je vršenje osnovnih prava i osnovnih dužnosti državnog tužioca, kao rukovodioca cjelokupne operativne djelatnosti organa otkrivanja krivičnih djela u prekrivičnom postupku

Vršenje inspekcijskog nadzora u oblasti građevinarstva, uređenja prostora i urbanizma, a naročito utvrđivanje vremena vršenja radnje građenja objekata bez građevinske dozvole, odnosno protivpravno priključenje objekata na tehničku infrastrukturu, u znatnoj mjeri otežava nedostatak kontinuiranog nadzora u dužem vremenskom periodu i nepostojanje valjane dokumentacione osnove o stanju bespravno podignutih objekata na pojedinim lokacijama pri preuzimanju nadležnosti od inspekcija na lokalnom nivou

Donošenje rješenja o rušenju

Kao što je već rečeno, u toku sprovođenja upravnog postupka, kada inspektor utvrdi da se objekat gradi bez prethodno pribavljene građevinske dozvole, na osnovu člana 146 Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata (»Službeni list CG« br.51/08), čl. 4, 9 i 39 Zakona o inspekcijskom nadzoru (»Službeni list CG« br. 76/09) i člana 196 Zakona o opštem upravnom postupku (»Službeni list RCG« br.60/03), donosi donosi rješenje o rušenju.

Rješenjem se naređuje investitoru da poruši objekat u izgradnji ili dio objekta na kom se vrši rekonstrukcija u smislu ovog zakona.

U dispozitivu rješenja se investitoru određuje rok u kom treba sam da otkloni utvrđenu nepravilnost. Ako investitor, ne izvrši naložene radnje u ostavljenom roku, pristupa se administrativnom izvršenju rješenja. Troškove administrativnog izvršenja snosi subjekat nadzora. O visini troškova administrativnog izvršenja odlučuje se posebnim rješenjem. Žalba na rješenje inspektora, prema Zakonu o inspekcijskom nadzoru ne odlaže izvršenje rješenja.

Prema članu 58 citiranog zakona, ako se naređena mjera sastoji u izvršenju određene radnje koju može izvršiti drugo lice, a subjekat nadzora je ne izvrši u određenom roku ili na određeni način ili je izvrši samo djelimično, sprovodi se izvršenje preko drugih lica o trošku subjekta nadzora.

Izvršenje sprovodi izvršna služba inspekcijskog organa, odnosno subjekat kojeg odredi inspektor.

Na osnovu čl. 56. stav 3, čl 57. stav 1, čl. 58. i čl.62 Zakona o inspekcijskom nadzoru (»Sl. list CG«, br.76/09), a u vezi čl. 264. Zakona o opštem upravnom postupku (»SL. list RCG«,br.60/03), inspektor obavještava subjekat nadzora o vremenu i načinu sprovođenja administrativnog izvršenja rješenja.

Takođe inspektor upućuje zahtjeve za asistenciju sljedećim službama: Upravi policije, Hitnoj medicinskoj pomoći, Službi zaštite i spasavanja - vatrogasnoj jedinici,

Elektrodistribuciji i Centru za socijalni rad (kada je to potrebno).

Troškovi administrativnog izvršenja rješenja o rušenju

Nakon sprovedenog administrativnog izvršenja rješenja o rušenju, inspektor na osnovu čl. 37, 56 i 62 Zakona o inspekcijском nadzoru i člana 196 Zakona o opštem upravnom postupku donosi rješenje o naplati troškova izvršenja, a prema ispostavljenoj fakturi od strane trećeg lica - izvršne službe.

Prema rješenju investitor **je dužan** da naznačeni iznos uplatiti u roku od 8 dana od dana prijema rješenja na žiro račun Državnog trezora Crne Gore. U suprotnom se izvršava prinudna naplata na osnovu člana 61 Zakona o inspekcijском nadzoru.

Investitor je dužan obavijestiti inspekcijски ovaj organ o izvršenoj uplati.

Protiv rješenja može se izjaviti žalba Ministarstvu uređenja prostora i zaštite životne sredine u roku od 8 dana od prijema istog, preko inspekcije. Žalba ne odlaže izvršenje. Ukoliko investitor u ostavljenom roku ne izvrši uplatu po dostavljenom rješenju, inspektor upućuje opomenu, kojom se investitora poziva da na osnovu izvršnog rješenja u roku od 8 dana plati troškove izvršenja rješenja o rušenju.

Takođe, investitora upozora da će se, u protivnom, naplata izvršiti prinudnim putem preko organa za javne prihode na osnovu člana 61 Zakona o inspekcijском nadzoru.

Ukoliko i nakon dostavljene opomene, investitor ne izvrši obavezu, inspektor donosi Zaključak kojim se dozvoljava prinudno izvršenje.

U tom slučaju, inspektor dostavlja zaključak Centralnoj banci Crne Gore - Odjeljenju za prinudnu naplatu, koja je dužna da izvrši prinudnu naplatu od izvršnog dužnika, a sa računa dužnika koji posjeduje žiro račun kod banke, prenosom navedenog iznosa na žiro račun u korist Državnog trezora CG.

Ukoliko i nakon dostavljene opomene, investitor ne izvrši obavezu, inspektor donosi Zaključak kojim se dozvoljava prinudno izvršenje.

U tom slučaju, inspektor dostavlja zaključak Centralnoj banci Crne Gore - Odjeljenju za prinudnu naplatu, koja je dužna da izvrši prinudnu naplatu od izvršnog dužnika, a sa računa dužnika koji posjeduje žiro račun kod banke, prenosom navedenog iznosa na žiro račun u korist Državnog trezora CG.

URBANISTIČKA INSPEKCIJA

Željka Vranić, glavni inspektor za urbanizam

Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata (“Sl. List CG“, br.51/08)

INSPEKCIJSKI NADZOR U OBLASTI UREĐENJA PROSTORA

Inspektor za urbanizam vrši inspekcijski nadzor u odnosu na sva planska dokumenta, i u odnosu na sve izdate građevinske dozvole po državnom, odnosno po lokalnom planskom dokumentu

1. **Izrada planske i tehničke dokumentacije**
2. **Ovlašćenja, upravne i kaznene mjere urbanističke inspekcije**

1. IZRADA PLANSKE I TEHNIČKE DOKUMENTACIJE

Planska dokumentacija

Državni planski dokumenti:

- Prostorni plan Crne Gore
- prostorni plan posebne namjene
- detaljni prostorni plan
- državna studija lokacije

Lokalni planski dokumenti:

- prostorno - urbanistički plan lokalne samouprave
- detaljni urbanistički plan
- urbanistički projekat
- lokalna studija lokacije

Odluka o izradi planskog dokumenta

- Izradi lokalnog planskog dokumenta pristupa se na osnovu odluke koju donosi izvršni organ lokalne samouprave.
- Odluka o izradi planskog dokumenta objavljuje se u "Službenom listu Crne Gore", jednom dnevnom štampanom mediju kao i na sajtu organa lokalne uprave.
- Odluka, po potrebi sadrži, i odluku o zabrani građenja na prostoru ili dijelu prostora za koji se taj plan izrađuje.

Privredno društvo

- Planski dokument može da izrađuje privredno društvo, koje je upisano u Centralni registar Privrednog suda za obavljanje djelatnosti izrade planskog dokumenta i koje ispunjava uslove propisane zakonom.
- Privredno društvo mora imati zaposlenog odgovornog planera
- Za izradu faza planskog dokumenta, privredno društvo zaključuje ugovor sa drugim privrednim društvom koje ima zaposlenog planera.

Mišljenje na nacrt plana

- Nosilac pripremnih poslova dostavlja nacrt planskog dokumenta na mišljenje Ministarstvu, radi provjere usklađenosti sa odlukom o izradi; provjere usklađenosti sa propisanim standardima i normativima; provjere opravdanosti planskog rješenja; kao i ocjene usaglašenosti sa planskim dokumentom širih teritorijalnih cjelina i usklađenosti sa zakonom.
- Ministarstvo je dužno da mišljenje na nacrt dostavi nosiocu pripremnih poslova u roku od 45 dana od dana prijema nacrta planskog dokumenta

Javna rasprava

- Javna rasprava se oglašava u jednom dnevnom štampanom, na sajtu nosioca pripremnih poslova i traje od 15 do 30 dana od dana objavljivanja.
- Nosilac pripremnih poslova dužan je da sačini izvještaj o javnoj raspravi i da ga dostavi obrađivaču, koji primjedbe i sugestije, na odgovarajući način, ugrađuje u planski dokument.

Saglasnost na predlog plana

- U postupku davanja saglasnosti provjerava se da li je predlog lokalnog planskog dokumenta usklađen sa mišljenjem Ministarstva na nacrt lokalnog planskog dokumenta, kao i sa zakonom.
- Ukoliko predlog lokalnog planskog dokumenta nije usklađen sa mišljenjem Ministarstva i zakonom, Ministarstvo će u roku od 30 dana vratiti planski dokument izvršnom organu lokalne samouprave na doradu.

Odluka o donošenju plana

- Odluka o donošenju planskog dokumenta, sa planskim dokumentom objavljuje se u "Službenom listu Crne Gore", jednom dnevnom štampanom mediju koji se distribuira na teritoriji Crne Gore, kao i na sajtu nosioca pripremnih poslova.

Tehnička dokumentacija

Vrste tehničke dokumentacije

- idejno rješenje
- idejni projekat
- glavni projekat
- projekat održavanja objekta.

Tehnička dokumentacija za potrebu izdavanja građevinske dozvole

- idejni projekat
- glavni projekat

Osnovni urbanistički parametri

LOKACIJA - URBANISTIČKA PARCELA

NAMJENA URBANISTIČKE PARCELE

ZAUZETOST URBANISTIČKE PARCELE

IZGRAĐENOST NA URBANISTIČKOJ PARCELI

REGULACIONA I GRAĐEVINSKA LINIJA I NIVELACIONE KOTE

Izrada tehničke dokumentacije

Tehničku dokumentaciju može da izrađuje privredno društvo koje je upisano u Centralni registar Privrednog suda za obavljanje djelatnosti izrade tehničke dokumentacije

Privredno društvo mora imati zaposlenog odgovornog projektanta

Za izradu pojedinih djelova tehničke dokumentacije privredno društvo zaključuje ugovor sa drugim privrednim društvom koje ima zaposlenog odgovornog projektanta.

Izradom tehničke dokumentacije rukovode vodeći i odgovorni projektant i potpisuju sve sastavne djelove tehničke dokumentacije . Vodeći projektant ujedno može biti i odgovorni projektant.

Vodeći projektant je fizičko lice koje rukovodi izradom tehničke dokumentacije u cjelini i odgovoran je za usaglašenost svih faza projekta.

Odgovorni projektant je fizičko lice koje rukovodi izradom pojedinih djelova tehničke dokumentacije.

Revizija idejnog i glavnog projekta

Idejni projekat i glavni projekat podliježu reviziji. Vršioca revizije imenuje investitor.

Reviziju idejnog i glavnog projekta može da vrši privredno društvo koje je upisano u Centralni registar Privrednog suda za obavljanje djelatnosti izrade tehničke dokumentacije i koje ima vodećeg i odgovornog projektanta

Reviziju idejnog projekta i glavnog projekta ne smije da vrši lice koje je učestvovalo u izradi tih projekata.

Šta obuhvata revizija?

Revizija obuhvata: provjeru usklađenosti projekta sa urbanističko-tehničkim uslovima; ocjenu namjenskih podloga za temeljenje objekta; provjeru ispravnosti i tačnosti tehničko-tehnoloških rješenja objekta; arhitektonska rješenja izgradnje objekta; provjeru stabilnosti i bezbjednosti; racionalnost projektovanih materijala; usklađenost sa zakonom i drugim propisima, tehničkim normativima, standardima i normama kvaliteta; međusobnu usklađenost svih djelova tehničke dokumentacije, kao i provjeru predmjera i predračuna svih radova na izgradnji objekta.

Izveštaj o reviziji i ovjera tehničke dokumentacije

O izvršenoj reviziji idejnog ili glavnog projekta sačinjava se izvještaj ovjeren i potpisan od strane revidenta.

Revident je dužan da u izvještaju navede tačne i istinite konstatacije o usklađenosti sa propisanim i urbanističko-tehničkim uslovima

Dokumentacija na osnovu koje se izdaje građevinska dozvola

- idejnog projekta, ili glavnog projekta, izrađenog u četiri primjerka od kojih je jedan u zaštićenoj digitalnoj formi
- izvještaja o izvršenoj reviziji,
- dokaza o pravu svojine, odnosno drugom pravu na građevinskom zemljištu ili dokaza o pravu građenja, odnosno drugom pravu na objektu, ako se radi o rekonstrukciji objekta.
- U postupku izdavanja građevinske dozvole provjerava se da li je idejni, odnosno glavni projekat izrađen i revidovan u skladu sa urbanističko-tehničkim uslovima i zakonom.
- Ako je idejni, odnosno glavni projekat izrađen u skladu sa urbanističko-tehničkim uslovima i zakonom, svaki posebni dio tog projekta ovjerava se štambiljem na kojem je upisan broj, datum i potpis ovlašćenog lica, kao i pečatom na svaki list projekta .

Ništavost građevinske dozvole

Rješenje o građevinskoj dozvoli izdato suprotno zakonu je ništavo.

Organ koji je izdao rješenje koje se oglasi ništavim snosi troškove vraćanja prostora u stanje u kome je bio prije izdavanja rješenja, a investitor ima pravo na naknadu štete i izgubljene dobiti.

Inspektor će predložiti organu uprave oduzimanje licence privrednom društvu koje obavlja poslove suprotno odredbama zakona koje se odnose na poslove za koje je licenca izdata;

PRIMJER br. 1: UTU izdati suprotno planskom dokumentu, na osnovu istih izrađen projekat a na osnovu svega izdata građevinska dozvola

PRIMJER br. 2: UTU izdati u skladu sa planskim dokumentom, glavni projekat izrađen suprotno UTU i na osnovu istog izdata građevinska dozvola

PRIMJER br. 3: UTU izdati u skladu sa planskim dokumentom, glavni projekat izrađen u skladu sa UTU a građevinska dozvolai izdata suprotno UTU i projektu

Obaveze izvođača radova i investitora

- Izvođač radova, odnosno investitor dužan da prije početka radova izvrši obilježavanje objekta u skladu sa glavnim projektom (PROTOKOL),
- Izvođač radova, odnosno investitor dužan je da obavijesti urbanističku inspekciju o početku izvođenja radova, najmanje sedam dana prije početka izvođenja radova. Uz obavješene je neophodno dostaviti PROTOKOL.

2. OVLAŠĆENJA, UPRAVNE I KAZNE NE MJERE URBANISTIČKE INSPEKCIJE

Ovlašćenja inspektora za urbanizam

- da li se planski dokument izrađuje u skladu sa zakonom
- da li je planski dokument donijet u skladu sa zakonom
- da li privredno društvo, odnosno strano pravno lice ispunjava uslove za izradu planskog dokumenta propisane zakonom;
- da li je separat sačinjen u skladu sa planskim dokumentom;
- da li je parcelacija zemljišta prenesena na teren od strane organa uprave nadležnog za poslove katastra u skladu sa važećim planskim dokumentom;
- da li je građevinska dozvola izdata u skladu sa planskim dokumentom, odnosno propisanim urbanističko-tehničkim uslovima;
- da li su građevinska i regulaciona linija, odnosno nivelacione kote prenijete na teren na osnovu planskog dokumenta, odnosno urbanističko -tehničkih uslova, podataka iz građevinske dozvole i glavnog projekta.

Upravne mjere i radnje inspektora za urbanizam

- ako utvrdi da se planski dokument izrađuje suprotno zakonu, upozoriće organ nadležan za donošenje odluke o izradi planskog dokumenta, odnosno pokreneće postupak za ocjenu zakonitosti te odluke;
- predložiće organu uprave oduzimanje licence privrednom društvu koje ne ispunjava uslove propisane zakonom za izradu planskih dokumenata ili obavlja poslove suprotno odredbama zakona koje se odnose na poslove za koje je licenca izdata;
- ako utvrdi da privredno društvo, odnosno strano pravno lice ne ispunjava uslove

za izradu planskih dokumenata propisane zakonom, zabraniće izradu planskog dokumenta;

- ako utvrdi da planski dokument nije donijet u skladu sa zakonom predložiće Ministarstvu pokretanje postupka za ocjenu zakonitosti planskog dokumenta i upozoriće organ nadležan za donošenje planskog dokumenta da taj dokument nije donijet u skladu sa zakonom;
- naložiće organu uprave, odnosno organu lokalne uprave da separat uskladi sa planskim dokumentom i zabrani njegovu upotrebu
- predložiće organu uprave da oglasi ništavnom građevinsku dozvolu izdatu suprotno planskom dokumentu
- ukoliko utvrdi da je građevinska dozvola izdata suprotno planskom dokumentu podneće zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv odgovornog službenog lica i rukovodioca u organu uprave
- privremeno će zabraniti vršenje djelatnosti, ako privredno društvo, odnosno strano pravno lice ne ispunjava uslove propisane zakonom

Kaznene mjere za privredno društvo ili drugo pravno lice i preduzetnika

Novčanom kaznom u visini tristastrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori kazniće se za prekršaj privredno društvo ili drugo pravno lice i preduzetnik, ako:

- prije početka građenja objekta, u propisanom roku, ne prijavi početak izvođenja radova
- prije početka građenja objekta ne obezbjedi obilježavanje lokacije, regulacionih, i građevinskih linija, nivelacionih kota

Za prekršaj iz stava 1 kazniće se i odgovorno lice u privrednom društvu ili drugom pravnom licu novčanom kaznom u visini dvadesetostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori.

Novčanom kaznom u visini tristastrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori kazniće se za prekršaj privredno društvo ili drugo pravno lice, ako:

- sačini separat suprotno planskom dokumentu
- tehničku dokumentaciju ne izrađuje na osnovu urbanističko- tehničkih uslova i ne poštuje načela izgradnje objekata
- izrađuje tehničku dokumentaciju, a nije registrovano kod privrednog suda ili nema vodećeg (odgovornog) projektanta ili nema sklopljen ugovor za faze projekta
- tehničku dokumentaciju i njene sastavne dijelove, odnosno projekte ne potpišu vodeći i odgovorni projektant

Novčanom kaznom u visini dvadesetostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori

kazniče se za prekršaj iz stava 1 i odgovorno lice i fizičko lice - vodeći projektant i odgovorni projektant u privrednom društvu ili drugom pravnom licu

Novčanom kaznom u visini tristastrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori kazniče se za prekršaj privredno društvo ili drugo pravno lice koje vrši reviziju, ako:

- u izvještaju o izvršenoj reviziji navede netačne i neistinite konstatacije i potvrdi njegovu usklađenost suprotno propisanim urbanističko-tehničkim uslovima
- je izvršilo reviziju idejnog ili glavnog projekta u čijoj izradi je učestvovalo
- izvještaj o reviziji i idejni ili glavni projekat, ne ovjeri na propisan način

Za prekršaj iz stava 1 kazniče se i odgovorno lice u privrednom društvu ili drugom pravnom licu novčanom kaznom u visini dvadesetostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori.

Pravilnici

- Pravilnik o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta, kriterijumima namjene površina, elementima urbanističke regulacije i jedinstvenim grafičkim simbolima (“Sl. list CG”, 24/10)
- Pravilnik o vršenju revizije idejnog i glavnog projekta (“Sl.list.RCG” 81/08)
- Pravilnik o načinu i postupku izdavanja i oduzimanja licence i načinu vođenja registra licenci (“Sl.list CG” br 68/08)

INSPEKCIJA ZA GRAĐEVINARSTVO

Borka Novković, inspektor za građevinarstvo
Nataša Martinović, inspektor za građevinarstvo

I UVODNE NAPOMENE

U avgustu 2008.godine je stupio na snagu Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata ("Sl. List CGbr.51/08).

Ovim zakonom je predviđeno da poslove inspeksijskog nadzora u oblasti uređenja prostora i izgradnje objekata vrši organ uprave i to:

- u oblasti uređenja prostora: preko inspektora za urbanizam i preko inspektora zaštite prostora;
- u oblasti izgradnje objekata: preko inspektora za građevinarstvo.

U oblasti izgradnje objekata, poslove inspeksijskog nadzora vrše i druge nadležne inspekcije u skladu sa posebnim propisima.

Odredbe ovog zakona se ne primjenjuju na pomoćne objekte koji služe korišćenju stambenog i drugog objekta a grade se na istoj urbanističkoj parceli (barake, garaže, ostave, septičke jame, bunari, ograde i sl.) kao ni na montažne objekte privremenog karaktera koji se postavljaju u naseljenim mjestima (kiosci za prodaju različitih vrsta roba i pružanja usluga, ljetnje bašte, pokretne tezge, manji sportski i parking objekti i sl.). Građenje, postavljanje i uklanjanje navedenih objekata uređuje lokalna samouprava. (čl.117).

II OVLAŠĆENJA I UPRAVNE MJERE INSPEKTORA ZA GRAĐEVINARSTVO

Organ uprave vrši inspeksijski nadzor u oblasti izgradnje objekata preko inspektora za građevinarstvo. (čl. 151)

Inspektor za građevinarstvo vrši inspeksijski nadzor u odnosu na objekte iz čl. 91 tj. u odnosu na objekte za čiju je izgradnju organ uprave odnosno organ lokalne uprave izdao građevinsku dozvolu (čl.152) odnosno u odnosu na sve objekte sa izdatim građevinskim dozvolama.

Iako član 91 precizira da postoji podjela nadležnosti u postupku izdavanja građevinskih dozvola i to tako da organ lokalne uprave izdaje građevinsku dozvolu za objekat koji se gradi po lokalnom planskom dokumentu, a da organ uprave izdaje dozvole za objekte koji se grade po državnom planskom dokumentu, ta podjela ne postoji u nadzoru tako da organ uprave (Ministarstvo) vrši nadzor svih objekata bez obzira ko je izdao građevinsku dozvolu.

1. Ovlašćenja inspektora za građevinarstvo (čl. 152)

Inspektor za građevinarstvo provjerava:

- da li je investitor započeo pripreme radove za građenje objekta u skladu sa ovim zakonom (čl.104)
- da li je investitor prijavio početak građenja objekta (čl.105)
- da li je građenje objekta započeto u skladu sa revidovanim glavnim projektom (čl.105)
- da li je revidovani glavni projekat izrađen saglasno idejnom projektu za koji je izdata građevinska dozvola
- da li su ispunjeni uslovi za građenje objekta , odnosno izvođenje pojedinih radova na objektu (licenca za izvođača i glavnog inženjera gradilišta, čl.106, 107, 108 i 114)
- da li se na gradilištu nalazi sva dokumentacija (obavezna gradilišna dokumentacija, čl.112)
- da li se građenje objekta vrši prema propisima za izgradnju objekata i važećim propisima o tehničkim mjerama, normativima i standardima u građevinarstvu
- da li građevinski materijali i prefabrikovani elementi koji se ugrađuju odgovaraju propisima i standardima, da li su izvođač i investitor na njih pribavili potreban atest odnosno da li se vrše propisna ispitivanja materijala i elemenata
- da li je za izgrađeni objekat, odnosno izvedene radove nadležni organ izdao upotrebnu dozvolu (čl.70)
- da li postojeći objekat zbog fizičke dotrajlosti ili drugih uzroka, predstavlja opasnost po život ljudi, bezbjednost saobraćaja, susjedne objekte i okolinu (čl.142)
- da li su odobrenje i urbanističko-tehnički uslovi za postavljanje objekata privremenog karaktera donijeti u skladu sa planom objekata privremenog karaktera i propisanim uslovima.

2. Upravne mjere i radnje inspektora za građevinarstvo (čl. 153)

Kada utvrdi da je povrijeđen zakon, inspektor za građevinarstvo je dužan da:

- naredi zatvaranje gradilišta ako se pripremi radovi ne izvode u skladu sa čl. 104 stav 2 zakona
- zabrani građenje objekta ako se izgradnja objekta ne vrši u skladu sa zakonom i propisima o tehničkim mjerama, normativima i standardima u građevinarstvu
- naredi rušenje odnosno uklanjanje objekta i vraćanje zemljišta u prvobitno stanje ako se izgradnja objekta vrši i popred zabrane ili ako se utvrde nedostaci pri izgradnji objekta koji predstavljaju opasnost za stabilnost objekta i bezbjednost života i ljudi a koji se ne mogu otkloniti
- zabrani korišćenje objekta za koji nije izdata upotrebna dozvola
- naredi uklanjanje objekata privremenog karaktera koje investitor nije uklonio u roku od 30 dana od dana završetka radova
- naredi rušenje odnosno uklanjanje objekta koji zbog dotrajlosti ili drugih razloga predstavlja opasnost po život ljudi, bezbjednost saobraćaja, susjedne objekte i

- okolinu izuzev ako je objekat proglašen spomenikom kulture
- predloži organu uprave da oglasi ništavom upotrebnu dozvolu izdatu suprotno ovom zakonu
- privremeno zabrani vršenje djelatnosti ako privredno društvo ne ispunjava uslove iz čl.106, 107 i 114 Zakona (licenca za izvođača i nadzor) ili obavlja poslove suprotno odredbama ovog zakona za poslove za koje je izdata licenca
- predloži organu uprave oduzimanje licence privrednom društvu koje ne ispunjava uslove propisane ovim zakonom za izradu planskih dokumenata ili obavlja poslove suprotno odredbama ovog zakona koji se odnose na poslove za koje je izdata licenca
- predloži organu uprave poništenje ovjere licence stranog lica, ako obavlja poslove suprotno odredbama ovog zakona koji se odnose na poslove za koje je licenca ovjerena
- naredi uklanjanje objekata koji su postavljeni suprotno čl.116 zakona (plan privremenih objekata)

III OBAVEZE UČESNIKA U GRAĐENJU

1. Obaveze investitora (čl.109, 99, 104, 114, 70/166, 73/154/165, 107, 98, 111)

- da na mjestu izgradnje objekta istakne tablu sa podacima o izdatoj građevinskoj dozvoli (broj i datum rješenja , podaci o investitoru, izvođaču radova, licu koje je izradilo tehničku dokumentaciju, vodećem projektantu, nadzornom organu, roku završetka radova) u roku od sedam dana od dana izdavanja dozvole (čl.99)
- da prijavi početak pripremnih radova odnosno početak građenja objekta nadležnom inspekcijskom organu sedam dana prije početka radova (čl. 104)
- da obezbijedi stručni nadzor u toku građenja objekta a počev od dana izvođenja pripremnih radova–privredno društvo koje posjeduje licencu (ugovor o nadzoru, čl.114)
- da za građenje angažuje privredno društvo koje posjeduje licencu za izvođenje radova (ugovor o građenju)
- pribavi upotrebnu dozvolu prije otpočinjanja korišćenja objekta (čl.70/166)
- obezbijedi u objektu uslove za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti (čl. 73/154/165)
- da , u slučaju da u građenju objekta učestvuju dva ili više izvođača radova, odredi jednog izvođača radova koji je odgovoran za međusobno usklađivanje radova i koji imenuje glavnog inženjera gradilišta (čl.107)
- da, u slučaju da se u toku građenja objekta promijeni investitor, kao novi investitor u roku od sedam dana od dana nastanka promjene podnese zahtjev nadležnom organu za izmjenu građevinske dozvole (čl. 98)

- da otkloni nedostatke u glavnom projektu u slučaju da ga izvođač radova upozori odnosno da izvrši izmjenu glavnog projekta u slučaju da ga izvođač radova obavjesti da, zbog nepredviđenih okolnosti (nosivost tla, nivo podzemnih voda, promjena dijelova elemenata i opreme koja je fabrički proizvedena, instalacije i sl.) ne može da izvodi radove po ovjerenom glavnom projektu (čl.111)

2. Obaveze izvođača radova (čl.106, 110, 112, 107, 111)

Građenje objekta odnosno izvođenje pojedinih radova na građenju može da obavlja privredno društvo upisano u Centralni registar privrednog suda za obavljanje djelatnosti građenja odnosno izvođenje pojedinih radova. (čl.106)

Izvođač radova je dužan:

- da posjeduje licencu za građenje odnosno izvođenje pojedinih radova (čl.106)
- da na gradilištu ima urednu gradilišnu dokumentaciju (čl.112)
- da odredi glavni odnosno odgovornog inženjera za građenje objekta (čl. 107)
- da izvodi radove prema građevinskoj dozvoli i glavnom projektu (čl.110)
- da organizuje gradilište na način kojim će se obezbijediti pristup lokaciji, nesmetani saobraćaj i zaštitu okoline za vrijeme trajanja građenja (čl.110)
- obezbijedi sigurnost objekta, lica koja se nalaze na gradilištu i okoline (susjedni objekti i saobraćajnice)- čl. 110
- izvodi radove u skladu sa standardima, tehničkim normativima, normama kvaliteta koje važe za pojedine vrste radova (čl.110 veza čl.72- “građevinski proizvod” i čl.74- “tehnički propisi”)
- obezbedi dokaz o kvalitetu izvedenih radova- ugrađenih materijala, opreme i instalacija- atesti (čl. 110)
- da vodi zapisnike o radovima koji se nakon zatvaranja odnosno pokrivanja ne mogu kontrolisati (kvalitet zemljišta na kojem se objekat fundira, temelji, armatura, izolacije, podzemne i instalacije koje se zatvaraju)
- da vodi građevinski dnevnik, građevinsku knjigu i knjigu inspekcije
- da obezbijedi meranja i geodetsko osmatranje ponašanja tla i objekta u toku građenja
- da pismenim putem obavijesti investitora i privredno društvo koje je izradilo projekat ako primijeti nedostatke u glavnom projektu (čl.111)
- da obavjesti inspekciju i organ koji je izdao dozvolu ako investitor ili privredno društvo ne otklone navedene nedostatke (čl.111)
- da obustavi izvođenje radova i otkloni nedostatke ako oni ugrožavaju život i zdravlje ljudi , sigurnost objekata ili susjedne objekte (čl.111)
- da obavjesti investitora i nadležni inspeksijski organ ako zbog nepredviđenih okolnosti ne može da izvodi radove po revidovanom glavnom projektu (čl.111)

3. Obavezna gradilišna dokumentacija (čl.112)

- Ugovor o izvođenju radova zaključen sa investitorom
- Rješenje o registraciji izvođača radova u Centralnom registru rivrednog suda
- Licencu za izvođenje radova za izvođača radova
- Rješenje o imenovanju glavnog i odgovornih inženjera gradilišta
- Licence glavnog i odgovornih inženjera gradilišta
- Ugovor o nadzoru zaključen između investitora i nadzornog organa-privrednog društva
- Licenca privrednog društva koje vrši nadzor
- Licenca lica koje vrše stručni nadzor
- Građevinski dnevnik, građevinska knjiga i knjiga inspekcije
- Građevinska dozvola
- Idejni projekat odnosno glavni projekat na osnovu kojeg je uzdata građevinska dozvola
- Izvještaj o reviziji glavnog odnosno idejnog projekta
- Saglasnosti na glavni projekat ako je građevinska dozvola izdata na idejni projekat
- Elaborat o uređenju gradilišta

4. Obaveze stručnog nadzora (čl.114)

- da ispunjava uslove predviđene čl.114 stav 2:
 - da je privredno društvo koje je upisano u Centralni registar privrednog suda za obavljanje djelatnosti izrade tehničke dokumentacije ili djelatnosti građenja odnosno izvođenja pojedinih radova
 - da posjeduje licencu za izradu tehničke dokumentacije odnosno za građenje
 - da ima zaposlenog odgovornog projektanta ili inženjera koji posjeduje licencu za projektovanje odnosno rukovođenje građenjem
- da bez odlaganja obavijesti investitora o nedostacima u tehničkoj dokumentaciji, građenju objekta suprotno tehničkoj dokumentaciji, propisima, standardima i normama kvaliteta kao i da preuzima odgovarajuće mjere

IV KAZNENE ODREDBE

1. Kaznene odredbe za investitora - prekršajne prijave (čl.154)

Novčanom kaznom u visini tristastrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori kazniće se za prekršaj privredno društvo ili drugo pravno lice i preduzetnik ako:

- započne korišćenje objekta prije dobijanja upotrebne dozvole(čl.70)
- ne obezbijedi uslove za pristup i kretanje u objektu licima smanjene pokretljivosti (čl. 73)
- na mjestu izgradnje objekta ne istakne tablu sa podacima o izdatoj građevinskoj dozvoli (čl. 99)
- pripremne radove za građenje izvodi bez građevinske dozvole ili ne prijavi početak pripremnih radova nadležnom inspekcijskom organu (čl.104)
- prije početka građenja objekta, u propisanom roku, ne prijavi početak izvođenja radova (čl. 105 i čl.111)
- bez odlaganja ne izvrši izmjenu glavnog projekta – u slučaju da zbog nepredviđenih okolnosti ne može da izvodi radove po glavnom projektu (čl.111)
- u toku građenja ne obezbijedi stručni nadzor (čl.114)

2. Kaznene odredbe za izvođača radova - prekršajne prijave (čl.158)

Novčanom kaznom u visini tristastrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori kazniće se za prekršaj privredno društvo ili drugo pravno lice ako:

- gradi objekat odnosno izvodi pojedine radove na građenju a ne posjeduje licencu (čl.106)
- ne odredi glavnog inženjera za rukovođenje građenjem objekta (čl.107 stav 1)
- ne organizuje gradilište na način kojim se obezbjeđuje pristup lokaciji, nesmetani saobraćaj i zaštita okoline za vrijeme trajanja građenja (čl.110 stav 1 tačka 2)
- ne obezbijedi sigurnost objekta, lica koja se nalaze na gradilištu i okoline (čl.110 stav 1 tačka 3)
- gradi objekat odnosno izvodi radove suprotno standardima, tehničkim normativima, normama kvaliteta ili koristi opremu , materijale i uređaje koji ne ispunjavaju propisane uslove (čl.110 stav 1 tačka 4)
- ne obezbijedi dokaz o kvalitetu izvedenih radova, materijala, instalacije i opreme (čl.110 stav 1 tačka 5)
- ne vodi građevinski dnevnik, građevinsku knjigu i knjigu inspekcije (čl.110 stav 1 tačka 7)
- ako ne obezbijedi mjerenja i geodetska osmatranja tla i objekta u toku građenja (čl.110 stav 1 tačka 8)
- sedam dana prije početka ne obavijesti nadležni organ o početku izvođenja radova (čl.111 stav 1)
- pisanim putem ne upozori investitora ili privredno društvo koje je izradilo projekat na nedostatke u glavnom projektu (čl.111 stav 3)
- odmah ne obustavi izvođenje radova u slučaju da se zbog nepredviđenih okolnosti ne mogu izvoditi radovi po glavnom projektu (čl.111 stav 7)
- na gradilištu nema gradilišnu dokumentaciju (čl.112)

3. Čl.73 Zakona o inspekcijskom nadzoru (“Sl. list RCG”, br.39/03 i “Sl. list CG” br.76/09)

Novčanom kaznom od desetstrukog do tristastrukog iznosa minimalne zarade kazniće se za prekršaj subjekat nadzora- pravno lice ako:

- inspektor ne omogući nesmetano vršenje inspekcijskog nadzora ili ne obezbjedi uslove za nesmetan rad i utvrđivanje činjeničnog stanja
- Inspektor ne pripremi ili ne dostavi tačne podatke, dokumentaciju ili druge materijale u ostavljenom roku
- Ne dozvoli vršenje inspekcijskog pregleda
- Ne postupi po naredbi inspektora, odnosno ne obavijesti ga ili ne izvrši mjere koje su naređene u određenom roku

4. Kaznene odredbe za nadzor - prekršajne prijave (čl.159)

Novčanom kaznom u visini tristastrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori kazniće se za prekršaj privredno društvo ili drugo pravno lice ako:

- vrši stručni nadzor a ne ispunjava uslove propisane za vršenje stručnog nadzora-ne posjeduje licencu (čl.114 stav 2)
- bez odlaganja ne obavijesti investitora o nedostacima u tehničkoj dokumentaciji, građenju objekta suprotno tehničkoj dokumentaciji, propisima , standardima i normativima u građevinarstvu (čl.114 stav 5)

5. Kaznene odredbe za revidenta - prekršajne prijave (čl.157) *(građevinska dozvola izdata na osnovu idejnog projekta)*

Novčanom kaznom u visini tristastrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori kazniće se za prekršaj privredno društvo ili drugo pravno lice koje vrši reviziju ako:

- vrši reviziju glavnog projekta a ne ispunjava uslove propisane za vršenje revizije (čl. 88- licenca za projektovanje)
- je izvršilo reviziju glavnog projekta u čijoj izradi je učestvovalo (čl. 88 stav 2)
- Izvještaj o reviziji i glavni projekat ne ovjeri na propisan način (čl.90 stav 1 i 4)

6. Krivični zakonik (“Sl. List RCG” br.70/03 i “Sl. List CG” br.40/08)

„Građenje objekta bez građevinske dozvole”

Član 326a

Ko protivno propisima o izgradnji objekata, planiranju i uređenju prostora započne građenje objekta bez prethodno pribavljene građevinske dozvole ili gradi objekat

suprotno izdatoj građevinskoj dozvoli i tehničkoj dokumentaciji ili odluci nadležnog organa o zabrani građenja, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.“

V ZAKLJUČAK

Stupanjem na snagu Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata, stvoreni su bolji uslovi za praćenje građenja objekata za koje su izdate građevinske dozvole. Postupajući po ranijim zakonima, građevinski inspektor se pretežno bavio bespravnom gradnjom tj. izricanjem mjera radi suzbijanja iste. Zakon iz 2008.godine je oslobodio inspektora za građevinarstvo navedene nadležnosti i time ostavio vrijeme za detaljno praćenje građenja objekata sa izdatim građevinskim dozvolama. Građevinska inspekcija je, osim što je dala doprinos u formiranju nove inspekcije zaštite prostora krajem 2008. i početkom 2009. godine kada su građevinski inspektori privremeno vršili i poslove inspektora zaštite prostora, ostvarila značajne rezultate u primjeni zakona u oblasti gradnje sa izdatim dozvolama. Iako se rukovodi principom ukazivanja na nepravilnosti, ova inspekcija preduzima i sve druge mjere u cilju većeg poštovanja zakona u ovoj oblasti : donosi potrebna rješenja i podnosi prekršajne i krivične prijave u svim slučajevima kršenja zakona.

Pravilnici

- Pravilnik o obliku table sa podacima o izdatoj građevinskoj dozvoli (“Sl.list CG” br. 68/08)
- Pravilnik o sadržini i načinu osmatranja tla i objekta u toku građenja i upotrebe (“Sl. list RCG” br.54/01)
- Pravilnik o vršenju revizije idejnog i glavnog projekta (“Sl.list.RCG” 81/08)
- Pravilnik o sadržaju elaborata o pripremnim radovima (“Sl.list CG” br.80/08)
- Pravilnik o sadržaju elaborata o uređenju gradilišta (“Sl.list RCG” br.4/99)
- Pravilnik o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekta za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti (“Sl.list CG” br 51/08)
- Pravilnik o načinu vođenja i sadržini građevinskog dnevnika, građevinske knjige i knjige inspekcije(“Sl.list CG” br 81/08)
- Pravilnik o načinu i postupku vršenja stručnog nadzora (“Sl.list CG” br. 06/09)

**UPRAVA ZA SPRJEČAVANJE PRANJA NOVCA
I FINANSIRANJA TERORIZMA
- Odsjek za kontrolu obveznika -**

Radomir Todorović, glavni inspektor

POJAVA PRANJA NOVCA VEZUJE SE ZA POJAVU PROHIBICIJE U SAD (1919-1933)

Pojam pranja novca (po našem Zakonu) je:

- Zamjena ili bilo kakav prenos novca ili druge imovine proistekle iz krivičnog djela;
- Sticanje, posjedovanje ili korišćenje novca ili druge imovine proistekle iz krivičnog djela;
- Prikriivanje prave prirode porijekla, mjesta deponovanja, kretanja, raspolaganja, vlasništva ili prava u vezi sa novcem ili drugom imovinom koji su proistekli iz krivičnog djela;
- Prikriivanje nezakonito stečene imovine i kapitala pri kupovini državnog kapitala u postupku privatizacije.

Pravila pranja novca

- Vlasništvo i porijeklo moraju biti sakriveni
- Novac mora promijeniti oblik
- Nejasan trag novca
- Kontrola nad novcem

Ciljevi lica koji peru novac:

- Da opere gotovinu
- Da smanji količinu gotovine
- Da zamijeni nagomilanu gotovinu za upotrebnu vrijednost ili bogatstvo
- Prebaci sredstva na neku drugu lokaciju

Posljedice pranja novca:

- Ekonomski poremećaji
- Smanjenje državnih prihoda
- Slabljenje kontrole ekonomske politike
- Ugrožavanje programa reformi i privatizacije
- Opadanje poslovanja legalnog privatnog sektora
- Uticaj na kamatne stope
- Opadanje reputacije zemlje

Tehnike pranja novca su različite, a zajedničko im je to što novac uglavnom prolazi kroz tri faze: fazu ulaganja, fazu prikriivanja i fazu integracije.

- “Faza ulaganja je uplaćivanje gotovine od kriminalnih poslova na bankovne račune pod plaštom neke poštene delatnosti, pri čemu se plaćanje obavlja uglavnom u gotovom novcu: garaže, luksuzni butici, galerije, komisioni, restorani. Kad se ‘prljav’ novac pomeša sa приходима od legalnog poslovanja, smanjuje se mogućnost

otkrivanja“.

Uplata “priljavog” novca u banku može se obaviti i osnivanjem lažnih fantom-preduzeća, koja ne posluju, već postoje samo kao sredstvo za uplatu gotovog novca na račune u bankama. Još jedan način je usitnjavanje velikih suma novca među saradnicima, koji ih zatim polažu na račune u iznosima koji nijesu predmet izjaveštavanja i posebnog praćenja i ne privlače sumnju bankarskih službenika.

- U fazi prikrivanja, radi “zametanja tragova” novac se brojnim transakcijama prebacuje na druge račune širom sveta, a najpogodniji za to su “of šor” računi investicionih ili penzionih fondova. Neke ostrvske zemlje zovu se „poreski rajevi“, gde se ne ispituje porijeklo novca, a kriminalnim se označavaju samo one kriminalne radnje koje se obave na njihovoj teritoriji - dakle, mora se poslovati po zakonu, ali nije bitno odakle novac dolazi.
- U fazi “integracije” novac ulazi u legalne tokove, a trenutno najpopularniji metod integracije jeste kupovina nekretnina. Vrlo je aktuelno i oživljavanje preduzeća koja se nalaze u teškoćama, tako što se u njih investira ogromna suma novca. Preduzeće nastavlja normalno da posluje koristeći taj novac kao svoj kapital, a peraći novca od uložениh sredstava dobijaju kamate i dividende, kao zakonski ostvaren prihod.

Procjena Međunarodnog monetarnog fonda je, ipak, da tzv. “bruto kriminalni proizvod” u svijetu iznosi više od 500 milijardi dolara godišnje! A, po procjeni Ujedinjenih nacija, čak 80 odsto navedenog iznosa ostvareno je trgovinom narkoticima.

Istorijat Uprave za sprečavanje pranja novca i finansiranja organizovanog kriminala (USPNFT)

- formirana Uredbom Vlade Republike Crne Gore od 15.12.2003. godine (Službeni list RCG br. 67/03)
- formalno počela sa radom 05.02.2004. godine
- operativni preduslovi za prijem i obradu informacija dobijenih od obveznika po Zakonu o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma stvoreni su 26.07.2004. godine
- Uredbom o izmjenama i dopunama uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (»Sl.list Crne Gore«, br. 26 od 18. aprila 2008. godine), shodno nadležnostima, promjenjen je naziv organa u: UPRAVA ZA SPRJEČAVANJE PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

USPNFT vrši poslove uprave u vezi otkrivanja i sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma koji se odnose na:

- prikupljanje, analiziranje i dostavljanje nadležnim organima podataka, informacija i dokumentacije potrebne za otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma;

- utvrđivanje standarda i metodologije za uspostavljanje i razvijanje politike, procedura i prakse prepoznavanja sumnjivih transakcija, razvijanje posebnih programa za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma;
- privremeno obustavljanje transakcija, iniciranje izmjena i dopuna propisa koji se odnose, ili su u vezi sa sprječavanjem i otkrivanjem pranja novca i finansiranja terorizma, uspostavljanje međunarodne saradnje sa ovlaštenim organima drugih država i međunarodnim organizacijama, učestvovanje u pripremi i objedinjavanju liste indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija;
- učestvovanje u obuci zaposlenih i ovlaštenih lica u nadležnim organima, utvrđivanje smjernica za izradu analize rizika, objavljivanje statističkih podataka iz oblasti sprječavanja i otkrivanja pranja novca, nadzor nad sprovođenjem USPNFT i vođenje prekršajnog postupka.

Zakonski okvir

- Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma (»Sl.list CG « br:14/07 i »Sl. list CG« br:04/08)
- Zakon o inspekcijskom nadzoru (»Sl.list RCG« br:39/03),
- Zakon o opštem upravnom postupku (»Sl.list RCG« br:60/03)

Radom Odsjeka za inspekcijski nadzor rukovodi Glavni inspektor, koji je u okviru tog Odsjeka odgovoran je za rad pomoćniku direktora i direktoru.

Glavni inspektor:

- Sačinjava internu listu obveznika
- Učestvuje u izradi analize rizika odnosno izdvajanju djelatnosti
- Određuje poslove i zadatke zaposlenih u odsjeku:
 - *podnosi inicijativu za kontrolu samostalno*
 - *prima inicijativu od drugog odsjeka USPNFT*
 - *prima inicijativu od drugog državnog organa*
- Pristupanje izradi plana kontrole
 - *najava kontrole*
 - *nalog za inspekcijski nadzor*
 - ime i prezime obveznika
 - naziv i adresa obveznika
 - predmet kontrole
 - vrijeme vršenja kontrole
 - br.planiranih dana za vršenje kontrole

Inspektori u odsjeku za kontrolu obveznika:

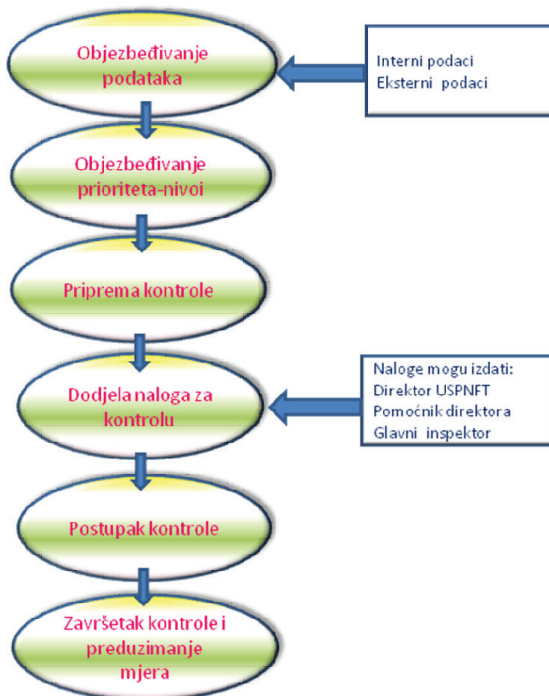
- Zadužuju neposredno predmete koje im dodjeli šef odsjeka, odnosno primaju

nalog za inspeksijski nadzor

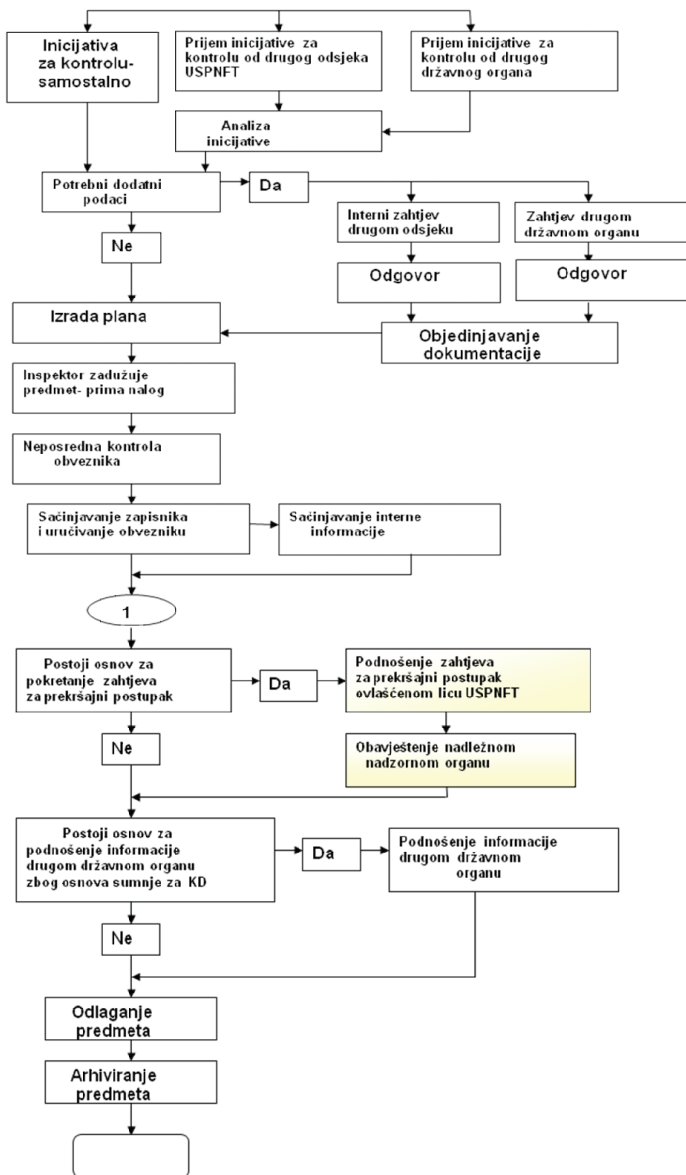
- Vršer neposredno najavljuvanje kontrole obvezniku
- Vršer neposredni nadzor/kontrolu rada obveznika na terenu
- Nakon izvršene kontrole sačinjavaju zapisnik o izvršenoj kontroli

Grafički prikaz interne procedure u radu odsjeka za kontrolu obveznika

POSTUPAK KONTROLE

POČETAK

Poslovi

- Prikupljanje dopunskih podataka od obveznika
- Neposredni nadzor i preduzimanje upravnih mjera i radnji
- Pripremanje zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka
- Objedinjavanje podataka
- Drugi poslovi utvrđeni propisima

Obveznici:

1. banke i filijale stranih banaka i druge finansijske organizacije;
2. štedionice i štedno-kreditne organizacije;
3. organizacije koje obavljaju platni promet;
4. pošte;
5. društva za upravljanje investicionim fondovima i filijale stranih društava za upravljanje investicionim fondovima;
6. društva za upravljanje penzionim fondovima i filijale stranih društava za upravljanje penzionim fondovima;
7. berzanski posrednici i filijale stranih berzanskih posrednika;
8. osiguravajuća društva i filijale stranih osiguravajućih društava koja obavljaju poslove životnog osiguranja;
9. priređivači klasičnih i posebnih igara na sreću;
10. mjenjačnice;
11. zalagaonice;
12. društva za reviziju, samostalni revizor i pravna, odnosno fizička lica koja obavljaju računovodstvene i usluge poreskog savjetovanja;
13. društva za izdavanje elektronskog novca;
14. humanitarne, nevladine i druge neprofitne organizacije;
15. druga privredna društva, pravna lica, preduzetnici i fizička lica koja obavljaju djelatnost, odnosno poslove:
 - prodaje i kupovine potraživanja;
 - faktoringa;
 - upravljanja imovinom za treća lica;
 - izdavanja platnih i kreditnih kartica i poslovanje tim karticama;
 - finansijskog lizinga;
 - organizovanja putovanja;
 - prometa nekretnina;
 - prometa motornih vozila;
 - prometa plovnih i vazduhoplovnih objekata;
 - čuvanja u sefovima;
 - izdavanja garancija i drugih jemstava;
 - kreditiranja i kreditnog posredovanja;

- davanja zajmova i posredovanja prilikom ugovaranja poslova pozajmljivanja;
- posredovanja ili zastupanja u poslovima životnog osiguranja;
- organizovanja i sprovođenja licitacija, prometa umjetničkih predmeta, plemenitih metala i dragog kamenja i proizvoda od plemenitih metala i dragog kamenja, kao i drugih roba, ako se plaćanje vrši u gotovom novcu u iznosu od 15.000 Eura ili više, u jednoj ili više međusobno povezanih transakcija.

Osnovni zadaci obveznika su da:

1. vrši identifikaciju klijenta;
2. vrši pregled i praćenje klijenta;
3. izvještava i prosljeđuje podatke, informacije i dokumentaciju organu uprave nadležnom za poslove sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma;
4. primjenjuje mjere za sprječavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma u svom sjedištu i organizacionim jedinicama izvan sjedišta;
5. obezbijedi redovnu stručnu obuku i edukaciju zaposlenih i unutrašnju kontrolu izvršavanja obaveza utvrđenih ovim zakonom;
6. sačini i redovno inovira listu indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija, za koje postoji osnov sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, odnosno klijenata;
7. obezbijedi čuvanje i zaštitu podataka i vođenje propisanih evidencija;
8. izvršava druge poslove i obaveze utvrđene ovim zakonom i propisima donesenim na osnovu zakona.

Analiza rizika

Obveznik je dužan da izradi analizu rizika kojom utvrđuje procjenu rizičnosti grupa klijenata ili pojedinog klijenta, poslovnog odnosa, transakcije ili proizvoda u vezi mogućnosti zloupotrebe u svrhe pranja novca ili finansiranja terorizma.

Priprema analize - u skladu sa smjericama o analizi rizika.

Smjernice utvrđuju nadležni nadzorni organ, u skladu sa propisom koji donosi ministarstvo nadležno za poslove finansija. Propisom se utvrđuju bliži kriterijumi za izradu smjernica (veličina i sastav obveznika, obim i vrsta poslova, klijenata, odnosno proizvoda i slično), kao i vrsta transakcija za koje, zbog nepostojanja rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, nije potrebno izvršiti identifikaciju klijenta u smislu zakona.

Obveznik utvrđuje i provjerava identitet klijenta koji je pravno lice i pribavlja neophodne podatke uvidom u original ili ovjerenu kopiju isprave iz Centralnog registra Privrednog suda ili drugog odgovarajućeg javnog registra, koju u ime pravnog lica zastupnik podnese.

Isprava iz stava ne smije biti starija od tri mjeseca od dana izdavanja.

Smjernice o izradi analize rizika radi sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma

Njima se utvrđuju bliži faktori rizika na osnovu kojih se određuje stepen rizičnosti klijenata, grupe klijenata, poslovnog odnosa, transakcije odnosno proizvoda na osnovu kojih obveznik sačinjava interni akt o analizi rizika.

Zakonski osnov

„Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma” (Službeni list CG br. 14/07)

„Pravilnik o načinu rada ovlašćenog lica, načinu sprovođenja unutrašnje kontrole, čuvanju i zaštiti podataka, načinu vođenja evidencija i osposobljavanju zaposlenih” (»Sl. list CG« br. 80/08)

„Pravilnik o načinu dostavljanja podataka o gotovinskim transakcijama u vrijednosti od 15 000 € i više i sumnjivim transakcijama Upravi za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma” (»Sl. list CG« br. 79/08).

„Pravilnik o izradi smjernica za analizu rizika radi sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma,, (»Sl.list CG« broj 20/09)

Kriterijumi za određivanje kategorija rizičnosti stranke

Pri određivanju ocjene rizičnosti određene stranke, poslovnog odnosa, proizvoda ili transakcije, obveznik mora voditi računa o slijedećim kriterijumima:

- vrsta, poslovni profil i struktura stranke-klijenta,
- geografsko porijeklo stranke-klijenta,
- priroda poslovnog odnosa, proizvoda ili transakcije, i
- prethodna iskustva obveznika sa strankom-klijentom.

KATEGORIJE RIZIČNOSTI STRANAKA

U pogledu kategorija rizičnosti, stranke, poslovni odnos, proizvodi i transakcije se mogu razvrstati u 4 glavne kategorije rizičnosti, i to:

1. izrazito visoki rizik, zbog čega je poslovanje sa strankom zabranjeno,
2. visoki rizik,
3. srednji (prosječni) rizik i
4. neznatni rizik.

Zabrana poslovanja sa strankom

- Stranke- koje se nalaze na popisu lica protiv kojih su na snazi mjere Savjeta Bezbjednosti Ujedinjenih Nacija ili Evropske Unije /finansijske sankcije koje uključuju zamrzavanje sredstava na računu i/ili zabranu raspolaganja imovinom -ekonomski izvori, vojni embargo koji znači zabranu prometa oružjem sa subjektom i sl./
- Stranke sa prebivalištem ili sjedištem u entitetima koji nijesu subjekt međunarodnog prava, tj.nijesu međunarodno priznati kao države /takvi entiteti daju mogućnost fiktivne registracije pravnog lica, omogućavaju izdavanje fiktivnih identifikacijskih dokumenata i sl./

Zabrana obavljanja transakcija i sklapanja poslovnog odnosa se sprovodi i u slučajju:

- transakcija koje su bile namijenjene osobama, odnosno subjektima protiv kojih su na snazi mjere Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih Nacija ili Evropske Unije ,
- transakcije koje bi stranka izvršila u ime i za račun osobe ili subjekta protiv kojeg su na snazi mjere Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih Nacija ili Evropske Unije,
- poslovni odnosi koji bi bili sklopljeni u korist osobe ili subjekta koji se nalazi na popisu osoba ili subjekata protiv kojih su na snazi mjere Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih Nacija ili Evropske Unije.

1. Visoki rizik /za pranje novca ili finansiranje terorizma/*Vrsta, poslovni profil i struktura stranke*

Stranke koje predstavljaju visoki rizik za pranje novca ili finansiranje terorizma su:

Fizička lica:

1. predsjednici država, predsjednici vlada, ministri i njihovi zamjenici odnosno pomoćnici, starješine organa uprave i organa jedinice lokalne samouprave, kao i njihovi zamjenici odnosno pomoćnici i drugi funkcioneri;
2. izabrani predstavnici zakonodavnih organa;
3. nosioci najviših pravosudnih i ustavno sudskih funkcija;
4. članovi računskih sudova, odnosno vrhovnih revizorskih institucija i savjeta centralnih banaka;
5. konzuli, ambasadori i visoki oficiri oružanih snaga;
6. članovi upravnih i nadzornih organa preduzeća koja su u većinskom vlasništvu države.

Članovima uže porodice politički eksponiranog lica smatraju se bračni ili vanbračni drug i djeca rođena u braku ili van braka i njihovi bračni ili vanbračni drugovi, roditelji, braća i sestre.

Bližim saradnikom politički eksponiranog lica smatra se fizičko lice koje ima zajedničku dobit iz imovine ili uspostavljenog poslovnog odnosa ili drugu vrstu bližih poslovnih kontakata.

Pravna lica:

1. stranka je **strano pravno lice** koje ne obavlja ili ne smije obavljati trgovinske, proizvodne ili druge djelatnosti u državi u kojoj je registrovana (pravno lice sa sjedištem u državi koja je poznata kao off-shore finansijski centar, i za koju važe određena ograničenja kod neposrednog obavljanja registracije djelatnosti u toj državi),
2. stranka je **fiducijarno** (povjereničko) ili drugo slično društvo stranog pravnog lica s nepoznatim ili prikrivenim vlasnicima ili menadžment timom (društvo stranog pravnog lica koje nudi obavljanje poslova za treća lica, tj. društva, osnovana na osnovu pravnog ugovora između osnivača i upravljača koji upravlja imovinom osnivača, u korist određenih osoba korisnika ili beneficijara, ili za druge određene namjene (privatnih, stečenih do opštih dobara, odnosno ne stečenih),
3. stranka ima **komplikovanu statusnu strukturu** ili kompleksan lanac vlasništva (komplikovana vlasnička struktura ili kompleksan lanac vlasništva otežava ili ne omogućava utvrđivanje stvarnog vlasnika pravnog lica),
4. stranka je organizacija koja za obavljanje svojih djelatnosti ne treba, odnosno nije obavezna dobiti licencu odgovarajućeg nadzornog tijela. Odnosno, u skladu sa matičnim zakonodavstvom, nije subjekt mjera na području otkrivanja i sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma,
5. stranka je **neprofitna organizacija** (ustanova, društvo ili drugo pravno lice, odnosno subjekt osnovan za javno-korisne, dobrotvorne namjene, vjerske zajednice, udruženja, fondacije, neprofitna udruženja, i druga lica koja ne obavljaju privrednu djelatnost) i ispunjava jedan od slijedećih uslova:
 - *ima sjedište u državi koja je poznata kao off-shore finansijski centar,*
 - *ima sjedište u državi koja je poznata kao finansijski, odnosno poreski raj,*
 - *ima sjedište u državi koja nije članica EU ili nije potpisnica Sporazuma o pridruživanju EU,*
 - *među njenim članovima ili osnivačima je fizičko ili pravno lice koje je rezident bilo koje od država navedenih u prethodnoj tački.*

Geografski položaj stranke

U stranke koje predstavljaju **visoki rizik** za pranje novca i finansiranje terorizma se ubrajaju one sa stalnim prebivalištem ili boravištem /sjedištem u:

- **državi koja nije članica EU ili nije potpisnica Sporazuma o pridruživanju EU**
- **državi koja je na osnovu procjene nadležnih međunarodnih organizacija poznata po proizvodnji ili dobro organizovanoj i razvijenoj trgovini drogom** (države bliskog, srednjeg ili dalekog Istoka koje su poznate po proizvodnji heroina: Turska, Avganistan, Pakistan i države zlatnog trougla (Mianmar, Laos, Tajland), države Južne Amerike poznate po proizvodnji kokaina: Peru, Kolumbija i susjedne države, države srednjeg i dalekog Istoka te srednje Amerike, poznate po proizvodnji indijske konoplje: Turska, Liban, Avganistan, Pakistan, Maroko, Tunis, Nigerija i susjedne države, Meksiko),
- **državi koja je na osnovu procjene nadležnih međunarodnih organizacija poznata po visokom stepenu organizovanog kriminala** zbog: korupcije, trgovine oružjem, trgovine bijelim robljem ili kršenja ljudskih prava,
- **državi koja je po procjeni međunarodne organizacije Financial Action Task Force svrstana među nekooperativne države ili teritorije** (radi se o državama, odnosno teritorijama koje, po ocjeni FATF, nemaju odgovarajuće zakonodavstvo na području sprječavanja ili otkrivanja pranja novca ili finansiranja terorizma, nadzor države nad finansijskim institucijama ne postoji ili je neprimjeren, osnivanje ili djelovanje finansijskih institucija je moguće bez odobrenja ili registracije kod nadležnih državnih organa, država podstiče otvaranje anonimnih računa, odnosno drugih anonimnih finansijskih instrumenata, neadekvatan je sistem prepoznavanja i obavještavanja o sumnjivim transakcijama, zakonodavstvo ne poznaje obavezu utvrđivanja stvarnog vlasnika, međunarodna saradnja je neefikasna ili uopšte ne postoji).
- **državi protiv koje su na snazi mjere Organizacije ujedinjenih nacija ili EU**, među koje spadaju posebno potpun ili djelimičan prekid ekonomskih odnosa, željezničkih, pomorskih, vazdušnih, poštanskih, telegrafskih, radijskih i drugih komunikacijskih veza, prekidanje diplomatskih odnosa, vojni embargo, putnički embargo i slično,
- **državi koja je poznata kao finansijski odnosno poreski raj** (za te države je posebno značajno da omogućavaju potpuno ili djelimično oslobađanje od obaveze plaćanja poreza, odnosno poreska stopa je značajno niža u odnosu na druge države. Takve države uobičajeno nemaju sklopljene ugovore o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, odnosno ako i jesu potpisale te ugovore, ne poštuju ih, zakonodavstvo tih država omogućava, odnosno zahtjeva striktno poštovanje bankarske i poslovne tajne, osigurane su brze, diskretne i jeftine finansijske usluge. U države koje su opšte poznate kao finansijski, odnosno poreski raj se ubrajaju: Dubai – Jebel Ali

Free Ziona, Gibraltar, Hong Kong, Ostrvo Man, Lihtenštajn, Macau, Mauricius, Monako, Nauru, Ostrva Nevis, Island – područje Norfolk, Panama, Samoa, San Marino, Sark, Sejšeli, St. Kitts i Nevis, Sv. Vincent i Grenadini, Švajcarska – kantoni Vaud i Zug, ostrvo Turks i Caicos, Sjedinjene Američke Države – savezna država Delaware i Wyoming, Urugvaj, Djevičanska ostrva i Vanatu),

- **državi koja je opšte poznata kao off-shore finansijski centar** (za te države je značajno da određuju ograničenja pri neposrednom obavljanju registrovanih djelatnosti poslovnih subjekata u državi, osiguravaju visoki stepen bankarske i poslovne tajne, sprovodi se liberalna kontrola nad spoljno trgovinskim poslovanjem, osigurane su brze, diskretne i jeftine finansijske usluge i registracija pravnih lica. Značaj tih država je takođe, da nemaju adekvatna zakonodavstva na području sprječavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma. U države koje su poznate kao off-shore finansijski centri se ubrajaju: Andora, Angola, Antigva i Barbuda, Aruba, Bahami, Barbados, Belize, Bermudi, Britanski djevičanska ostrva, Brunej Darussalam, Kabo Verde, Kajmanska ostrva, Kukova ostrva, Kostarika, Delaware (SAD), Dominika, Gibraltar, Grenada, Guernsey, Ostrvo Man, Jersey, Labuan (Malezija), Liban, Lihtenštajn, Makao, Madeira (Portugal), Maršalova ostrva, Mauricijus, Monako, Montserrat, Nauru, Nevada (SAD), Holandski Antili, Niue, Palau, Panama, Filipini, Samoa, Sejšeli, Sveti Kristofer i Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vincent i Grenadini, Zug (Švajcarska), Tonga, ostrva Turks i CaicoUrugvaj, Vanuatu i Wyoming (SAD).

2. Srednji (prosječni) rizik za pranje novca i finansiranje terorizma

Obveznik svrstava u kategoriju srednjih (prosječno) rizičnih onu stranku, poslovni odnos, proizvod ili transakciju, koje na osnovu kriterijuma iz Smjernica nije moguće svrstati među visoko ili neznatno rizične.

3. Neznatni rizik za pranje novca i finansiranje terorizma

Kao stranku koja predstavlja neznatni rizik za pranje novca ili finansiranje terorizma obveznik tretira slijedeće:

1. **obveznici iz člana 4 stav 2 Zakona,**

- društva za upravljanje investicionim fondovima, poslovne jedinice društava za upravljanje investicionim fondovima drugih država, društva za upravljanje investicionim fondovima država članica koje u Crnoj Gori imaju poslovnu jedinicu, odnosno koja su ovlašćena za neposredno obavljanje poslova upravljanja fondovima u Crnoj Gori i treće osobe kojima je dopušteno, u skladu sa zakonom koji definiše rad fondova, povjeriti obavljanje pojedinih poslova od strane društava za upravljanje,

- društva za upravljanje penzionim fondovima koja uključuju: društva za upravljanje penzionim fondovima i osiguravajuća društva,
 - društva ovlaštena za poslove s finansijskim instrumentima i filijale stranih društava za poslove s finansijskim instrumentima u Crnoj Gori,
 - društva za osiguranje koja imaju odobrenje za obavljanje poslova životnih osiguranja, filijale društava za osiguranje iz trećih država koje imaju odobrenje za obavljanje poslova životnih osiguranja i društva za osiguranje iz država članica koja u Crnoj Gori obavljaju poslove životnih osiguranja neposredno ili preko filijala, ili druga istovjetna institucija pod uslovom da ima sjedište u državi članici ili u trećoj državi,
2. **državni organ, organ lokalne samouprave i druga pravna lica koja vrše javna ovlaštenja,**
3. **društvo čiji su finansijski instrumenti prihvaćeni i kojima se trguje na berzi ili uređenom javnom tržištu u jednoj ili u više država članica u skladu s propisima u Evropskoj uniji,** odnosno društva sa sjedištem u trećoj državi čiji su finansijski instrumenti prihvaćeni i kojima se trguje na berzi ili uređenom javnom tržištu u državi članici ili u toj trećoj državi, pod uslovom da u toj trećoj državi važe zahtjevi za objavljivanje podataka u skladu s propisima Evropske unije.

DJELATNOSTI PROCIJENJENE KAO OBLASTI SA VISOKO IZRAŽENIM STEPENOM RIZIKA

Djelatnosti koje su na bazi dosadašnjeg iskustva procijenjene kao oblasti sa visoko izraženim stepenom rizika sa aspekta pranja novca i finansiranja terorizma su sljedeće:

- Promet nekretnina,
- Građevinarstvo,
- Uslužne djelatnosti,
- Firme koje se bave organizovanjem igara na sreću,
- Sportske organizacije i dr.

Tržište nekretnina, kao posebno rizičan sektor za pranje novca:

Neophodno je razdvojiti tražnju zbog:

- prirodne atraktivnosti područja,
- političke stabilnosti države i regiona,
- pranja novca

Opasnosti zbog:

- poremećaja na tržištu zbog vještačke tražnje i nerealnih cijena,

- poremećaja zbog ulaska velike količine novca, koja se odražava na povećanje i promjenu realne cijene proizvoda, inflaciju i spoljnotrgovinski promet.

Promet nekretninama:

- Fiktivni ugovori – poništenje ugovora neposredno nakon sklapanja
- Pojavljivanje jedne iste zemljišne parcele kao predmeta kupoprodaje u ugovorima pod različitim uslovima.
- Fiktivni ugovori sa prikazanom nerealnom –lažnom cijenom u ugovoru ili neposrednom pogodbom prodavac-kupac uz pristanak prodavca na neevidentiranje promjene vlasništva u vlasničkim knjigama (ne vrši se upis sticanja prava vlasništva)
- Povećavanje osnivačkog uloga bez evidentiranja promjene statusne dokumentacije kod Privrednog suda (što je zakonska obaveza) a zatim podizanje gotovine u istim (deponovanim) iznosima sa računa.

Građevinarstvo:

- Ova djelatnost je povezana sa prometom nekretnina
- Gradnja objekata keš novcem
- Sačinjavanje ugovora o kupoprodaji objekata koji nijesu izgrađeni niti su u fazi izgradnje
- Postojanje fiktivnih firmi

1. *Nezakonito osnovana preduzeća*
2. *Paralelne –vezane firme (ista lica osnivači ili zastupnici)*
3. *Nepostojeće firme*
4. *Nedostupne firme (nerezidenti)*

- Pozajmice od kompanija
- Uvećane fakture (nesrazmjerni troškovi)
- Uslužne djelatnosti
- Prenos preko državne granice neprijavljenih TRAWELLERS ČEKOVA (u milionskim iznosima) i pokušaj konvertovanja kod naših banaka.

EKOLOŠKA INSPEKCIJA

Vesna Zarubica, glavni ekološki inspektor

Organizacija

Ekološka inspekcija je organizacione jedinica - odjeljenje za inspeksijski nadzor u okviru Agencije za zaštitu životne sredine i ima 13 inspektora, koji sprovode nadzor na cijeloj teritoriji Crne Gore. Sjedište inspekcije je u Podgorici za centralno i južno područje i u Beranama za sjeverno područje.

Kancelarije

Ekološka inspekcija djeluje:

- Centralna regija i južna regija, kancelarija Podgorica (Agencija za zaštitu životne sredine);
- Sjeverna regija, kancelarija Berane.

Cilj ekološke inspekcije je efikasno sprovođenje propisa iz oblasti zaštite životne sredine koje će obezbijediti cjelovito očuvanje kvaliteta životne sredine, kao osnovni uslov zdravog i održivog razvoja.

Ekološka inspekcija prvenstveno vrši nadzor nad primjenom zakona o inspeksijskom nadzoru kojim se uređuju načela inspeksijskog nadzora, način i postupak vršenja inspeksijskog nadzora, obaveze i ovlašćenja inspektora i druga pitanja od značaja za vršenje inspeksijskog nadzora, Shodno odredbama ovog zakona, inspeksijski nadzor vrše ministarstva i drugi organi uprave preko inspektora, kao službenika sa posebnim ovlašćenjima i odgovornostima.

Pored ovog zakona, ekološka inspekcija vrši nadzor nad primjenom propisa iz oblasti zaštite životne sredine i drugih propisa, vrši poslove kontrole u oblasti zaštite životne sredine; ispunjenosti uslova za uključivanje u sistem EMAS-a, kontrolu sprovođenja monitoringa životne sredine, dostavljanja podataka i izvještaja za potrebe vođenja informacionog sistema, kontrolu u oblasti zaštite vazduha od zagađivanja; prati primjenu tehnologija, odnosno korišćenja propisanih uređaja ili postrojenja u proizvodnji u smislu kontrole praćenja ulaznih sirovina, ispuštanja tehnoloških voda, stvaranje otpada i njegovog odlaganja, prati jonizujuća i nejonizujuća zračenja, vrši poslove kontrole u oblasti proizvodnje, korišćenja, skladištenja i odlaganja radioaktivnih materijala, vrši kontrolu odlaganja otpada, vrši kontrolu radioaktivnosti za određene robe, kontrolise dozvole za uvoz, izvoz i tranzit izvora jonizujućeg zračenja, supstanci koje oštećuju ozonski omotač, proizvoda koji sadrže te supstance, neopasnog otpada, kao i dozvole za izvoz i tranzit opasnog otpada, preduzima mjere zaštite u zaštićenim dobrima, vrši kontrolu uticaja buke u životnoj sredini, vrši prijavljivanje i stavljanje u promet novih i postojećih hemikalija, ocjenjivanje i procjenu rizika od hemikalija, klasifikaciju, pakovanje, označavanje, uvoz i izvoz hemikalija, preduzima mjere u oblasti zaštite prirodnih dobara, vrši nadzor nad upotrebom ekološkog znaka, nalaže i druge

mjere za sprovođenje zakona i drugih propisa iz oblasti zaštite životne sredine; sačinjava akte po osnovu inspeksijskog nadzora, kao i izvještaje iz djelokruga rada; ostvaruje saradnju sa drugim organima uprave, institucijama i privrednim subjektima,

Na osnovu Zakona o inspeksijskom nadzoru (Sl.List RCG, br. 39103, Sl.List CG, br. 76I09), postupak inspeksijskog nadzora, obuhvata vršenje kontrole, odlučivanje o pravima i obavezama subjekta nadzora koje ima u postupku i preduzimanje i izvršenje upravnih mjera i radnji. Postupak inspeksijskog nadzora vodi se u skladu sa ovim zakonom, posebnim propisima i Zakonom o opštem upravnom postupku.

Članom 21 Zakona o inspeksijskom nadzoru su definisane obaveze subjekta nadzora u postupku: Subjekt nadzora obavezan je da inspektoru omogući nesmetano vršenje inspeksijskog nadzora, da daje obavještenja i stavlja na uvid isprave, odnosno podatke koji su potrebni za vršenje nadzora.

Subjekt nadzora obavezan je da inspeklom obezbijedi uslove za nesmetan rad i utvrđivanje činjeničnog stanja.

Subjekt nadzora je obavezan, na zahtjev ili naredbu inspektora, da dostavi ili pripremi tačne i potpune podatke, dokumentaciju ili druge materijale koji su potrebni za obavljanje inspeksijskog nadzora, u roku koji im se odredi.

Članom 22 istog zakona su navedena prava subjekta nadzora u postupku: Subjekt nadzora ima pravo dati izjavu na zapisnik i primjedbe na zakonitost postupka nadzora, ponašanje inspektora ili tačnost utvrđenog činjeničnog stanja.

Subjekt nadzora može da odbije da potpiše zapisnik ako mu je uskroeno pravo iz stava 1 ovog člana, a inspektor je dužan da razloge odbijanja konstatuje u zapisniku.

Odbijanje potpisivanja zapisnika ne zadržava dalje vođenje postupka inspeksijskog nadzora.

Takođe, članom 43 Zakona o životnoj sredini su definisane obaveze pravnih subjekata: Pravno ili fizičko lice dužno je da, u obavljanju svoje aktivnosti, obezbijedi zaštitu životne sredine, i to:

- primjenom i sprovođenjem propisa o zaštiti životne sredine;
- održivim korišćenjem prirodnih resursa, dobara i energije;
- upotrebom proizvoda, prooesa, tehnologija koji manje ugrožavaju životnu sredinu;
- preduzimanjem mjera prevencije i otklanjanje posljedica ugrožavanje i stete po životnu sredinu;

- vođenjem evidencije o potrošnji sirovina il energije, ispuštanju zagađujućih materija i energije, klasifikaciji, karakteristikama i količinama otpada, kao i o drugim podacima i njihovo dostavljanje nadležnim organima;
- kontrolom aktivnosti i rada postrojenja koji mogu predstavljati rizik ili prouzrokovati opasnost po životnu sredinu i zdravlje ljudi;
- drugim mjerama u skladu sa zakonom.

Zakonski okvir

Materijalni propisi

- 1. Zakon o životnoj sredini** („Sl.list CG”, br.48.‘08)
 - Uredba o visini naknada, načinu obračuna i plaćanja naknada zbog zagađivanja životne sredine (Sl.List RCG, br. 26197, 9100, 52100, Sl.List CG, br. 33i’0B, 05/09, 64:09)
 - Pravilnik o bližem sadržaju i načinu vođenja katastra zagađivača životne sredine
- 2. Zakon o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti** („Sl.list CG”, br.56i’09,58f09);
- 3. Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu** („Sl.list RCG“, br.80f05)
 - Uredba o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu (»Sl. list RCGu, br.20107);
- 4. Zakon o zaštiti prirode** („Sl.list CG, br51/08”, br.51roa) ,
- 5. Zakon o upravljanju otpadom** („Sl.Iist RCG“, br.80r’05; „Sl.list CG“, br. 73108)
 - Uredba o kriterijumima, visini i načinu plaćanja posebne naknade za upravljanje otpadom (»Sl.List C3G«, br.11109, »Sl.List CG-x br.46r’09)
 - Uredba o načinu i postupku prijave stavljanje ambalaže i upakovanih proizvoda, na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade otpadne ambalaže i rada tog sistema (Sl.list CG, br. 09110)
 - Uredba o načinu i postupku prijave stavljanja baterija i akumulatora na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade istrošenih baterija i akumulatora i rada tog sistema (Sl.List CG, br.15f10)
 - Uredba o načinu i postupku prijave stavljanja električnih i elektronskih proizvoda na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade otpada od električnih i elektronskih proizvoda na tržište, osnivanja sistema preuzimanja sakupljanja i obrade otpada od električnih i elektronskih proizvoda i rada tog sistema (Sl.list CG 09110)
 - Uredba o načinu i postupku prijave stavljanja guma na tržište, osnivanje sistema preuzimanja. sakupljanja i obrade otpadnih guma i rada tog sistema (Sl.List CG 09110)

6. **Zakon o zaštiti vazduha** („Sl.list RCG“, br. 25110)
7. **Zakon o genetički modifikovanim organizmima** („Sl.list CG“, br.7108)
8. **Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine** („Sl.list RCG“, br.80105, „Sl.list CG“, br.54109)
9. **Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu** („Sl.list RCG,br.B0105)
10. **Zakon o hemikalijama** („Sl.list CG“, br.11107)
11. **Zakon o nacionalnim parkovima** („Sl.list CG“, br. 56109)

Procesni propisi

1. Zakon o inspekcijском nadzoru („Sl.list RCG“, br.39103 i „Sl.list CG“, br.T61D9)
 - Uredba o zajedničkom inspekcijском nadzoru („Sl.list RCG“, br.481-03)
 - Pravilnik o legitimaciji inspektora („Sl.list RCG“, br. 48103)
 - Uputstvo za izradu zapisnika
2. Zakon o opštem upravnom postupku („Sl.list RCG“, br. 60103)
3. Zakon o upravnom sponi („Sl.list RCG“, br.60103)
4. Zakon o prekršajima („Sl.list RCG“, br.25194, 29194, 29195, 75195, 38196, 48199)
5. Krivični zakonik („Sl.list RCG“, br.70103, 13104, 47106, 40108)
6. Zakon o krivičnoj odgovornosti pravnih lica („Sl.list RCG“, br. 2107, 13101)
7. Zakon o državnoj upravi („Sl.list CG“, br.38103, 22108)
8. Zakon o državnim službenicima i namjestenicima („Sl.list CG“, br.5010B)

Na osnovu člana 39 Zakona o životnoj sredini svi subjekti zaštite životne sredine dužni su da, na zahtjev Agencije, dostavljaju podatke i informacije za potrebe vođenja informacionog sistema. Takođe, u članu 35 navedeno je da je pravno lice i preduzetnik koje je korisnik postrojenja koje zagađuje životnu sredinu dužno, da u skladu sa zakonom, organizuje monitoring emisija i drugih izvora zagađenja.

Zakonom o upravljanju otpadom definisane su obaveze proizvođača i vlasnika otpada:

- Član 22 glasi: Proizvođač otpada dužan je da izradi Plan upravljanja otpadom, ako na godišnjem nivou proizvodi više od 200 kg opasnog otpada ili više od 40 t neopasnog otpada.
- Članom 43 stav 1 je definisano: Vlasnik otpada je dužan da vodi evidenciju o količinama i vrsti otpada, u skladu sa katalogom otpada.
- Član 47 stav 5 i 6: Proizvođač ili uvoznik baterija i akumulatora, kao i proizvođač ili uvoznik uređaja sa ugrađenim baterijama i akumulatorima dužan je da vodi i čuva evidenciju o količini proizvedenih ili uvezenih baterija i akumulatora. odnosno uređaja sa ugrađenim baterijama ili akumulatorima. Proizvođač ili uvoznik baterija i akumulatora dužan je da, radi vođenja evidencije, prijavi Agenciji količinu baterija i akumulatora koje stavlja na tržište.

- Član 48 stav 4: Proizvođač ili uvoznik guma dužan je da, radi vođenja evidencije, prijavi Agenciji količinu guma koje stavlja na tržište.
- Član 49 stav 4: Proizvođač ili uvoznik vozila dužan je da, radi vođenja evidencije, prijavi Agenciji količinu vozila koje stavlja na tržište.
- Član 50 stav 5 i 6: Privredno društvo ili preduzetnik koji se bavi sakupljanjem ili preradom otpada od električnih ili elektronskih proizvoda dužan je da vodi i čuva evidenciju o vrsti i količini sakupljenog ili prerađenog otpada od električnih ili elektronskih proizvoda. Proizvođač ili uvoznik električnih ili elektronskih proizvoda dužan je da, radi vođenja evidencije, prijavi Agenciji količinu proizvoda koje stavlja na tržište.
- Član 51a stav 5: Proizvođač i uvoznik ambalaže dužan je da, radi vođenja evidencije, prijavi Agenciji količinu ambalaže koju stavlja na tržište, uključujući ambalažu u koju su upakovani proizvodi.

Na osnovu člana 6 Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu nosilac projekta ne može pristupiti izvođenju projekta bez sprovedenog postupka procjene uticaja i saglasnosti nadležnog organa na elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu.

ELEKTROENERGETSKA I TERMOENERGETSKA INSPEKCIJA

Blagota Novosel, glavni elektroenergetski inspektor
Slavko Burić, glavni termoenergetski inspektor

Inspekcija vrši kontrolu primjene zakona i propisa, u skladu sa ovlaštenjima, prema planu ili po zahtjevu kontrolisanog subjekta, odnosno zainteresovane strane.

Prilikom inspeksijskog pregleda vrši se pregled objekata i dokumentacije: Izvještaji o remontima i reviziji uređaja, postrojenja ili energetskih objekata; izvještaji o periodičnim ispitivanjima uređaja, opreme, instalacija, pogonska dokumentacija objekata i postrojenja, dokumentacija koja prati izgradnju i rekonstrukciju objekata (građevinska dozvola, projektna dokumentacija, saglasnosti nadležnih organa, atestna dokumentacija opreme, uređaja i materijala, upotrebna dozvola i dr.), Izvještaji o funkcionalnim ispitivanjima, dosijei pojedinih uređaja i objekata u kojima se nose podaci o periodičnim kontrolama i zamjeni pohabanih djelova u skladu sa tehničkim propisima, knjige pogonskih događaja i druga dokumentacija kojom se dokazuje primjena propisa radi obezbjeđenja sigurnog i pouzdanog podona te sprečavanje štetnih uticaja na ljude i okolinu energetskih objekata.

Radi uvida u tehničke propise koji propisuju način izvođenja instalacija, izgradnje postrojenja, usklađivanje energetskih objekata sa drugim objektima, zaštitu od opasnog dejstva električne struje, sprečavanje štetnih posljedica po ljude i okolinu od uticaja energetskih objekata, kao i obezbjeđivanje primjene standarda kvaliteta i usluga u energetici, dajemo spisak, kao prilog, tehničkih propisa po kojima se vrši inspeksijski nadzor elektroenergetske i termoenergetske inspekcije.

Zakoni i podzakonska akta po kojima postupa *termoenergetska inspekcija*:

1. Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata (“Sl. list CG”, br. 51/08)
2. Zakon o energetici (“Sl. list CG”, br. 28/10)
3. Zakon o inspeksijskom nadzoru (“Sl. list RCG”, br. 39/03 i “Sl. list CG”, br.76/09)
4. Zakon o zaštiti na radu (“Sl. list RCG”, br. 79/04)
5. Zakon o standardizaciji (“Sl. list CG”, br. 13/08)
6. Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda sa propisanim zahtjevima (“Sl. list CG”, br. 14/08)
7. Zakon o cjevovodnom transportu gasovitih i tečnih ugljovodonika (“Sl. list SRJ”, br. 29/97)
8. Zakon o eksplozivnim materijama (“Sl. list CG”, br. 49/08 i 58/08)
9. Zakon zapaljivim tečnostima i gasovima (“Sl. list CG”, br. 26/10 i 31/10)
10. Pravilnik o tehničkim normativima za stabilne posude pod pritiskom (“Sl. list SFRJ”, br.16/83)
11. Pravilnik o tehničkim normativima za pokretne gasne peći bez priključka na dimnjak (“Sl. list SFRJ”, br.43/80)
12. Pravilnik o tehničkim normativima za stabilne sudove pod pritiskom za tečne atmosfenske gasove (“Sl. list SFRJ”, br.9/86)

13. Pravilnik o tehničkim normativima za postavljanje stabilih sudova pod pritiskom za tačne atmosferske gasove ("Sl. list SFRJ", br.39/88)
14. Naredba o obaveznom atestiranju regulatora pritiska za tačne plinove propan-butan ("Sl. list SFRJ", br.20/86)
15. Pravilnik o tehničkim normativima za pregled i ispitivanje stabilnih sudova pod pritiskom za tačni ugljen dioksid ("Sl. list SFRJ", br.76/90)
16. Pravilnik o tehničkim normativima za pokretne zatvorena sudove za komprimirane, tačne i pod pritiskom rastvorene gasove ("Sl. list SFRJ", br.25/80; 9/86; 21/94; 56/95; 01/03)
17. Pravilnik o izgradnji postrojenja za tačni naftni gas i o uskladištavanju i pretakanju tačnog naftnog gasa ("Sl. list SFRJ", br. 24/71 i 26/71)
18. Pravilnik o tehničkim normativima za projektovanje, građenje, pogon i održavanje gasnih kotlarnica ("Sl. list SFRJ", br.10/90; 52/90)
19. Pravilnik o tehničkim normativima za cijevne vodove za gasoviti kiseonik ("Sl. List SFRJ", br.52/90)
20. Pravilnik o tehničkim normativima za cijevne vodove za acilen ("Sl. list SFRJ", br.6/92)
21. Pravilnik o tehničkim normativima za unutrašnje gasne instalacije ("Sl. list SRJ", br.20/92; 33/92)
22. Uredba o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu ("Sl. list RCG", br. 20/07)
23. Pravilnik o tehničkim normativima za pumpe i kompresore ("Sl. list SFRJ", br. 32/74)
24. Pravilnik o tehničkim normativima za pogon i održavanje elektroenergetskih postrojenja ("Sl. list SFRJ", br.19/68)
25. Pravilnik o tehničkim normativima za izradu predmeta i konstrukcija zavarivanjem ("Sl. list SFRJ", br.19/59)
26. Pravilnik o tehničkim normativima za uređaje i opremu za pogon vozila na tačni naftni gas ("Sl. list SFRJ", br.7/84)
27. Pravilnik o tehničkim normativima za radove pri čišćenju i odmašćivanju opreme za kiseonik ("Sl. list SFRJ", br.74/90)
28. Pravilnik o tehničkim normativima za sisteme za ventilaciju i klimatizaciju ("Sl. list SFRJ", br.38/89)
29. Pravilnik o zaštiti na radu i o tehničkim mjerama za razvijanje acetilena i acetilenske stanice ("Sl. list SFRJ", br.6/67; 27/67 i 29/67)
30. Pravilnik o izgradnji postrojenja za zapaljive tačnosti i o uskladištavanju i pretakanju zapaljivih tačnosti ("Sl. list SFRJ", br. 20/71 i 23/71)
31. Pravilnik o izgradnji stanica za snadbijevanja gorivom motornih vozila i o uskladištavanju i pretakanju goriva ("Sl. list SFRJ", br. 27/71)
32. Pravilnik o smještaju i držanju ulja za loženje ("Sl. list SFRJ", br. 45/67)

33. Pravilnik o uskladištavanju i čuvanju kalcijum karbida i manipulisanju kalcijum karbidom (“Sl. list SFRJ”, br. 9/62)
34. Pravilnik o tehničkim normativima za stabilne uređaje za gašenje požara ugljen-dioksidom (“Sl. list SFRJ”, br.44/83 i 31/89)
35. Pravilnik o tehničkim normativima za zaštitu elektroenergetskih postrojenja i uređaja od požara (“Sl. list SFRJ”, br.74/90)
36. Pravilnik o načinu i programu polaganja stručnog ispita i ispita radne osposobljenosti radnika koji rade na poslovima tehničkog rukovođenje, tehničkog nadzora, rukovanja određenim energetske postrojenjima (“Sl. list SRCG”, br.25/89)
37. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja građevinskog dnevnika, građevinske knjige i knjige inspekcije (“Sl. list CG”, br. 08/08)
38. Pravilnik o načinu izrade i sadržini tehničke dokumentacije (“Sl. list RCG”, br. 22/02)
39. Pravilnik o načinu vršenja tehničkog pregleda (“Sl. list CG”, br. 33/09)
40. Pravilnik o načinu vršenja revizije idejnog i glavnog projekta (“Sl. list CG”, br. 81/08)
41. Pravilnik o tehničkim i drugim zahtjevima za tečna goriva naftnog porijekla (“Sl. list SCG”, br. 51/04; 54/05 i 18/06)
42. Pravilnik o kvalitetu ulja za loženje (“Sl. list SFRJ”, br. 49/83)
43. Pravilnik o postupku bojenja i označavanja mineralnih ulja koja se koriste kao gorivo za grijanje (“Sl. list RCG”, br. 23/02)

Zakoni i podzakonska akta po kojima postupa *elektroenergetska inspekcija*:

- Zakon o energetici (“Sl. list”, br. 28/10)
- Zakon o inspeksijskom nadzoru (“Sl. list RCG”, br. 39/03 i 76/09)
- Zakon o zaštiti na radu (“Sl. list RCG”, br. 79/04)
- Zakon o standardizaciji (“Sl. list SRJ”, br. 30/96, 59/98 i 71/01)
- Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda sa propisanim zahtjevima (“Sl. list RCG”, br. 44/05)
- Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata (“Sl. list RCG”, br. 51/08)
- Pravilnik o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1 kV do 400 kV (Sl. List SFRJ, br. 65/88 i Sl. List SRJ, br. 18/92)
- Pravilnik o tehničkim normativima i uslovima za projektovanje i izvođenje električnih postrojenja u kojima se radi sa eksplozivom (Sl. list SFRJ, br. 17/74)
- Pravilnik o tehničkim normativima za elektroenergetska postrojenja nazivnog napona iznad 1000 V (Sl. List SFRJ, br. 4/74 i Sl. List SRJ, br. 61/95)
- Pravilnik o tehničkim normativima za uzemljenje elektroenergetska postrojenja nazivnog napona iznad 1000 V (Sl. List SRJ, br. 61/95)

- Pravilnik o tehničkim normativima za elektroenergetska postrojenja nazivnog napona 10 kV za rad pod naponom 20 kV (SI. List SFRJ, br. 10/79)
- Pravilnik o tehničkim normativima za električna postrojenja i uređaje u rudnicima sa površinskom eksploatacijom mineralnih sirovina (SI. List SFRJ, br.66/87i br. 16/92)
- Pravilnik o tehničkim normativima za električna postrojenja i uređaje u rudnicima sa podzemnom eksploatacijom (SI. List SFRJ, br.21/88i br. 90/91)
- Pravilnik o tehničkim normativima za izgradnju sredjenaponskih nadzemnih vodova samonosećim kablovskim snopom(SI. List SRJ, br. 20/92)
- Pravilnik o tehničkim normativima za zaštitu elektroenergetskih postrojenja i uređaja od požara (SI. List SFRJ, br. 74 /90)
- Pravilnik o tehničkim mjerama za izgradnju, pogon i održavanje električnih generatora i sinhronih kompezatora hlađenih vodonikom (SI. List SFRJ, br. 13/69 i 16/69).
- Pravila o snabdijevanju električnom energijom (Sl. list RCG, br. 13/05);
- Pravilnik o tehničkim normativima za električne instalacije niskog napona (SI. list SFRJ, br. 53/88, 54/88 i 28/95);
- Pravilnik o tehničkim normativima za zaštitu niskonaponskih mreža i pripadajućih transformatorskih stanica (SI. List SFRJ, br. 13/78 sa izmjenama objavljenim u SI. Listu br. 37/95);
- Pravilnik o tehničkim normativima za izgradnju niskonaponskih nadzemnih vodova (SI. List SFRJ, br. 6/92);
- Pravilnik o tehničkim normativima za zaštitu objekta od atmosferskog pražnjenja (SI. List SRJ, br. 11/96);
- Pravilnik o jugoslovenskim standardima za gromobranske instalacije (SI. List SRJ, br. 11/96);
- Propisi o tehničkim mjerama za pogon i održavanje elektroenergetskih postrojenja (Sl. list SFRJ, br. 19/68);
- Pravilnik o tehničkim mjerama za pogon i održavanje elektroenergetskih postrojenja i vodova (Sl. list SRJ, br. 41/93);
- Pravilnik o tehničkim normativima za zaštitu elektroenergetskih postrojenja od statčkog elektriciteta (Sl. list SFRJ, br. 62/73);
- Pravilnik o tehničkim normativima za zaštitu elektroenergetskih postrojenja od prenapona (Sl. list SFRJ, br. 7/71 i 44/76);
- Tehnička preporuka Elektroprivrede Crne Gore (2007. godina) za priključak potrošača na niskonaponsku mrežu TP-2.
- Tehnička preporuka Elektroprivrede Crne Gore (2007. godina) za priključak potrošača na niskonaponsku mrežu TP-2. (2004. godina) TP-1b Distributivna transformatorska stanica DTS-EPCG 10/0,4 kV

REGULATORNA AGENCIJA ZA ENERGETIKU

SPISAK PROPISA:

1. Pravilnik o licencama u energetskom sektoru Crne Gore (“Službeni list RCG”, broj 50/2004 i Službeni list CG”, broj 54/2009);
2. Pravilnik o postupku izdavanja odobrenja za prodaju, otuđenje ili ustupanje operativne kontrole nad imovinom imalaca licenci za obavljanje elektroenergetskih djelatnosti (“Službeni list RCG”, broj 80/2004);
3. Pravilnik o tarifama za električnu energiju (“Službeni list RCG”, br. 47/2005, 50/2005, 42/2007 i “Službeni list CG”, br. 6/2007 i 54/2009);
4. Pravilnik o postupku i kriterijumima za izdavanje ovlaštenja u elektroenergetskom sektoru Crne Gore (“Službeni list RCG”, broj 46/2007);
5. Pravilnik o prelasku brojila električne energije potrošača u vlasništvo Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić (“Službeni list CG”, broj 17/2007);
6. Pravila o pristupu treće strane prenosnoj i distributivnoj mreži (“Službeni list CG”, broj 13/2007);
7. Pravilnik o nadzoru nad radom i poslovanjem energetskih subjekata (“Službeni list CG”, broj 6/2008);
8. Pravila za osnivanje i rad tržišta električne energije (“Službeni list CG”, br. 1/2009 i 54/2009);
9. Pravilnik o rješavanju sporova i postupanju po žalbama subjekata u elektroenergetskom sektoru (“Službeni list CG”, broj 79/2009);
10. Pravilnik o prelasku brojila električne energije potrošača u vlasništvo Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić (“Službeni list CG”, broj 17/2007);
11. Pravila o pristupu treće strane prenosnoj i distributivnoj mreži (“Službeni list CG”, broj 13/2007);
12. Pravilnik o nadzoru nad radom i poslovanjem energetskih subjekata (“Službeni list CG”, broj. 6/2008);
13. Pravila za snabdijevanje električnom energijom (“Službeni list CG”, broj 54/2009).

Agencija je donijela i na svojoj web strani objavila:

1. Pravila za razdvajanje integrisanog elektroenergetskog subjekta Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić, broj: 04/757 od 13. 12. 2004;
2. Pravila o metodologiji određivanja iznosa naknada za licence, broj: 05/31-1 od 13.01.2005. god, sa izmjenom broj: 07/1319-2 od 26.09.2007. godine;
3. Pravila o postupku obavještanja tarifnih kupaca u slučaju zastoja u isporuci uglja, broj 06/967-1 od 29. 09.2006. godine.

Agencija je dala saglasnost na akte Elektroprivrede Crne Gore:

1. Privremeni kodeks mreže (“Službeni list RCG”, broj 13/2005);
2. Privremeni distributivni kodeks (“Službeni list RCG”, broj 13/2005);
3. Tržišna pravila (“Službeni list CG”, broj 2/2009;

Stupanjem na snagu novog Zakona o energetici (“Službeni list CG”, broj 28/10), nastaje obaveza za Agenciju da donese nova pravila i metodologije na čije donošenje je ovlašćena Zakonom. Zakon je utvrdio opšti rok od 6 mjeseci za donošenje pravila i metodologija i usklađivanje postojećih sa Zakonom, kao i odstupanja odnosno, kraće ili duže rokove za donošenje pojedinih akata.

Agencija je, u skladu sa novim Zakonom, utvrdila:

1. Pravila o načinu utvrđivanja cijene uglja za proizvodnju električne energije (Dostavljen “Službenom listu radi objavljivanja)
2. Pravilnik o tehničkim normativima za pogon i održavanje elektroenergetskih postrojenja (“Sl. list SFRJ”, br.19/68)

ŽELJEZNICA

Popis pravilnika koji su važeći za Stabilna postrojenja električne vuče:

1. Pravilnik 212
o korišćenju stabilnih postrojenja električne vuče - Službeni glasnik ZJŽ br.2/85
2. Pravilnik 213
o održavanju stabilnih postrojenja električne vuče - Službeni glasnik ZJŽ br.9/84
3. Uputstvo 237
za primjenu signala za električnu vuču - Službeni glasnik ZJŽ br.8/87
4. Uputstvo 227
o mjerama bezbjednosti od električne struje na elektrificiranim prugama - Službeni glasnik ZJŽ br 48-5/79
5. Uputstvo 228
za obavljanje poslova na prugama elektrificiranim monofaznim sistemom 25kV, 50Hz Službeni glasnik ZJŽ br.4/90
6. Priručnik 227-a
za primjenu mjera bezbjednosti od električne struje na kontaktnoj mreži monofaznog sistema 25kV,50Hz - Službeni glasnik ZJŽ br.5/79
7. Pravilnik 264
za mjerenje i ispitivanje kontaktne mreže na prugama JŽ - Službeni glasnik ZJŽ 7/89

ZAKON O ENERGETICI

(“Sl. list Crne Gore”, br. 28/10 od 14.05.2010)

Izvod iz zakona- odredbe koje se odnose na INSPEKCIJSKI NADZOR

Član 182

- 1) Nadzor nad primjenom zakona i drugih propisa pri projektovanju, proizvodnji, izgradnji i tehničkoj ispravnosti, tehničkoj sigurnosti, standardima, tehničkim normativima i normama kvaliteta proizvoda i usluga, upotrebi i pogonskoj spremnosti objekata, postrojenja i uređaja, kao i drugih propisa iz oblasti energetike vrši Ministarstvo.
- 2) Poslove inspekcijskog nadzora u okviru nadležnosti Ministarstva vrše energetski inspektori, i to: elektroenergetski i termoenergetski inspektori.

Prava i dužnosti elektroenergetskog inspektora

Član 184

- 1) Elektroenergetski inspektor vrši inspekcijski nadzor nad projektovanjem, proizvodnjom, izgradnjom, eksploatacijom i održavanjem objekata za proizvodnju, prenos, distribuciju električne energije i drugih elektroenergetskih postrojenja i instalacija, u skladu sa ovlašćenjima utvrđenim ovim zakonom.
- 2) Elektroenergetski inspektor ima pravo i dužnost da nadzire primjenu zakona, normativa, standarda i tehničkih propisa:
 1. u postupku pribavljanja energetske dozvole i odobrenja za izgradnju i rekonstrukciju elektroenergetskih objekata, odnosno izvođenja radova na montaži i ugradnji instalacija, uređaja i opreme;
 2. u toku izrade tehničke dokumentacije za izgradnju i rekonstrukciju elektroenergetskih objekata;
 3. pri proizvodnji elektroenergetskih uređaja i opreme i izgradnji, odnosno proizvodnji elektroenergetskih objekata, odnosno izvođenju radova na montaži i ugradnji instalacija, uređaja i opreme;
 4. pri obavljanju djelatnosti proizvodnje, prenosa i distribucije električne energije i snabdijevanja u okviru nadležnosti inspekcije;
 5. pri održavanju i eksploataciji elektroenergetskih objekata, uređaja, mjernih sklopova, postrojenja i instalacija;
 6. po osnovu stručne i radne osposobljenosti lica koja rukovode i rukuju elektroenergetskim objektima i opremom, kao i lica koja rade na održavanju i izgradnji elektroenergetskih objekata, uređaja, postrojenja i instalacija;
 7. po osnovu kvaliteta isporučene električne energije, pouzdanosti i sigurnosti pogona elektroenergetskih objekata i isporuke električne energije

- 3) Elektroenergetski inspektor vrši i druge poslove utvrđene zakonom ili propisom donijetim na osnovu zakona.

Prava i dužnosti termoenergetskog inspektora

Član 185

- 1) Termoenergetski inspektor vrši inspekcijski nadzor nad:
1. projektovanjem, proizvodnjom, izgradnjom, eksploatacijom i održavanjem objekata za: proizvodnju, preradu, skladištenje i distribuciju prirodnog i tečnog naftnog gasa, proizvodnju, transport i distribuciju toplote za daljinsko grijanje ili industriju u skladu sa ovlašćenjima utvrđenim ovim zakonom;
 2. projektovanjem, proizvodnjom, izgradnjom, eksploatacijom i održavanjem: kotlovskih postrojenja (parnih, vrelovodnih, termouljnih i toplovodnih), stabilnih i mobilnih posuda pod pritiskom, rashladnih i drugih termoenergetskih postrojenja, uređaja i opreme;
 3. stručnom osposobljenošću osoba koje obavljaju poslove projektovanja, proizvodnje, nadzora, rukovođenja, rukovanja i održavanja termoenergetskih postrojenja, uređaja i opreme pod pritiskom;
 4. racionalnim i ekonomičnim korišćenjem toplote.
- 2) Termoenergetski inspektor ima pravo i dužnost da provjerava:
1. da li je pribavljeno odobrenje nadležnog organa za postavljanje, izgradnju i rekonstrukciju termoenergetskih postrojenja, instalacija, uređaja i opreme pod pritiskom;
 2. da li je tehnička dokumentacija za izgradnju, postavljanje i rekonstrukciju termoenergetskih postrojenja, instalacija, uređaja i opreme pod pritiskom izrađena u skladu sa zakonom, tehničkim propisima i standardima;
 3. da li se izrada, ugradnja i ispitivanje i održavanje opreme pod pritiskom vrši u skladu sa zakonom, tehničkim propisima i standardima;
 4. da li energetski subjekti koji obavljaju djelatnosti proizvodnje, transporta, distribucije i isporuke toplote za daljinsko grijanje ili industrijsku upotrebu, transporta, distribucije i isporuke prirodnog gasa i TNG ispunjavaju uslove propisane zakonom za obavljanje tih djelatnosti;
 5. da li se oprema pod pritiskom redovno održava i da li se vrši njena redovna kontrola i ispitivanje u toku eksploatacije u skladu sa tehničkim propisima i standardima;
 6. urednost isporuke i kvalitet energenata i toplote koja se isporučuje kupcima.
- 3) Termoenergetski inspektor vrši i druge poslove utvrđene zakonom ili propisom donijetim na osnovu ovog zakona.

Ovlašćenja inspektora

Član 186

- 1) U vršenju inspekcijskog nadzora elektroenergetski inspektor i termoeenergetski inspektor su ovlašćeni da:
 1. nalože da se utvrđene nepravilnosti i nedostaci otklone u roku koji odrede;
 2. obustave izgradnju energetskog objekta, odnosno postavljanje uređaja, postrojenja i instalacija ili opreme pod pritiskom, ako:
 - u određenom roku nijesu otklonjene utvrđene nepravilnosti i nedostaci;
 - se izgradnja energetskog objekta, uređaja, postrojenja i instalacija vrši bez odobrenja nadležnog organa ili suprotno tehničkoj dokumentaciji na osnovu koje je izdato odobrenje;
 3. zabrane obavljanje energetske djelatnosti ili gradnju energetskog objekta, ako nije pribavljena dozvola za obavljanje djelatnosti ili akt na osnovu kojeg se može graditi objekat;
 4. naredbe obustavu daljnje gradnje ili korišćenja energetskog objekta, odnosno obustavu snabdijevanja energijom ili korišćenje energije, ako se ti objekti ne grade, ne koriste ili ne održavaju po odobroj ili potvrđenoj dokumentaciji prema posebnim tehničkim ili drugim propisima i ako zbog toga postoji neposredna opasnost za stabilnost i sigurnost energetskih objekata, zdravlje ili život ljudi ili sigurnost saobraćaja ili susjednih građevina;
 5. zabrane upotrebu energetskog objekta, odnosno korišćenje uređaja, postrojenja, instalacija i opreme pod pritiskom, ako:
 - rad energetskog objekta, uređaja, postrojenja ili instalacije dovodi u opasnost život ili zdravlje ljudi i imovinu;
 - po isteku roka utvrđenog rješenjem o obustavi upotrebe, odnosno korišćenja objekta nijesu otklonjene utvrđene nepravilnosti i nedostaci
 - se energetskom subjektu oduzme licenca za obavljanje djelatnosti u energetskom objektu zbog neispunjavanja propisanih uslova, osim u slučaju iz člana 59 ovog zakona.
- 2) Energetski subjekat, pravno lice ili preduzetnik kome je rješenjem inspektora naloženo otklanjanje nedostataka i nepravilnosti dužan je da u pisanoj formi obavijesti inspektora o otklanjanju nedostataka i nepravilnosti u roku koji je određen rješenjem
- 3) Nadležna inspekcija će, u skladu sa zakonom, naložiti obustavu gradnje ili rušenje građevinskih objekata koji se grade bez odobrenja iz člana 178 stav 5 ovog zakona.

Član 187

- 1) Inspektor ne može da izrađuje ili da učestvuje u izradi tehničke dokumentacije i vršenju tehničke kontrole tehničke dokumentacije za objekte nad kojima vrši inspekcijski nadzor i da vrši stručni nadzor nad izgradnjom, odnosno izvođenjem

radova na objektima nad kojima vrši inspekcijski nadzor.

- 2) Energetski subjekat, privredno društvo i drugi vlasnik energetskog objekta, uređaja ili postrojenja dužan je da omogući inspektorima nesmetano izvršavanje inspekcijskog nadzora, da mu dozvoli ulazak u objekte, da mu stavi na raspolaganje sve zahtijevane podatke, dokumenta i izvještaje potrebne za vršenje inspekcijskog nadzora.
- 3) Inspekcijski nadzor se obavlja u skladu sa zakonom koji uređuje inspekcijski nadzor.
- 4) Zapisnik o inspekcijskoj kontroli objekata iz nadležnosti Agencije dostavlja se na njen zahtjev.

Izdavač:

UPCG - Unija poslodavaca Crne Gore
IX Crnogorske brigade 11
81 000 Podgorica, Crna Gore
Tel: +382 20 209 250
Fax: +382 20 209 251
Email: upcg@t-com.me
Web: www.poslodavci.org

Tehnička priprema:

Atel d.o.o. - Marketingplus, Podgorica

Štampa:

Atel d.o.o. - Marketingplus, Podgorica

Tiraž:

2.000

Brošura “Inspekcijski nadzor – priručnik za poslodavce” publikovana je u saradnji Unije poslodavaca Crne Gore (UPCG) i Međunarodne organizacije rada (ILO), uz finansijsku podršku Vlade Irske.

